Riječ

Broj 65/66
travanj 2023.

matica hrvatska
OGRANAK WIESBADEN

glasnik hrvatske kulturne zajednice wiesbaden

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT WIESBADEN

Hrvatska kulturna zajednica - Ogranak Matice Hrvatske u Wiesbadenu - XXXIII Sabor

Postignuća

Miro Gavran

Europawoche Kulturelle Brücke schlagen

Monografija katoličke misije u Wiesbadenu /Posebno izdanje Riječi

Lea Deutsch

Hinko Gottlieb

Viktor Žmegač

Ausländerbeirat

Josip Kosor

Nikola Tesla

Angela Illić

Arhivi u Hrvatskoj

Helena Mamić

Dalibor Marković

Matija Vlačić Ilirik

In memoriam:
Viktor Žmegač
Moris Albahari
Dubravka Ugrešić

Riječ

IZBOR 2022.
Sonderausgabe

matica hrvatska
OGRANAK WIESBADEN

glasnik hrvatske kulturne zajednice wiesbaden

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT WIESBADEN

SADRŽAJ [I]

UVODNA RIJEČ [II]

„Riječ" 24 godine svjedok rada zajednice migranata[1]

Kultura u prvom planu [2]

Književnošću do boljeg društva [4]

Hrvati i hrvatice u ovom poslu nisu usamljeni [5]

Moć razgovora[6]

Postignuća Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu[8]

Iz monografije hrv. župe u Wiesbadenu[10]

Vila Clementine[18]

Suradnja[19]

Višejezičnost u kulturi[20]

Kultur als Lebenshilfe [III]

IMPRESSUM *[IV]*

MEDIJSKO POKROVITELJSTVO

UVODNA RIJEČ

Dragi članovi i prijatelji *Hrvatske kulturne zajednice /Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu (HKZ/OMH-Wi)*, pred Vama se nalazi novi – 65/66 dvobroj ***Riječi***.

I ovaj je dvobroj, zahvaljujući predanom radu članova i vanjskih suradnika, tematski i sadržajno tradicionalno bogat. Na 80 stranica objavljujemo 28 priloga, uključujući i ilustracije koje je pripremilo 9 suradnika, članova i prijatelja *Zajednice. HKZ/OMH-Wi* predstavila je časopis ***Riječ*** broj 63/64, u nedjelju 20. veljače 2022. godine, u povodu *Međunarodnoga dana materinskoga* jezika.
Zapisnik ovogodišnjeg XXXIII Sabora *HKZ/OMH-Wi* donosimo u ovom broju časopisa ***Riječ***.
Aktivnosti Zajednice predstavljeni su i u časopisu ***Matica*** broj 3, u izdanju *Hrvatske matice iseljenika* u Zagrebu 2022. Godine.

Tihomir Glowatzky predstavio je u povodu Svjetskog dana knjige 2022. godine **Miru Gavrana**, hrvatskog pisca, dramatičara i predsjednika *Matice hrvatske*.

Na javnoj tribini u gradskoj vijećnici *Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden* predstavila je Europsku prijestolnicu kulture 2022: Novi Sad. Do sada su predstavljeni gradovi Riga/Latvija[1] i Rijeka/Croatia[2]. Izgradnja kulturnih mostova – *Kulturna zajednica* ne samo da predstavlja važnu ulogu mostova u povijesti, već ih i dalje razvija: Moto **Europske prijestolnice**: *Četiri nova mosta* predstavljaju i program koji se, između ostalog, zalaže za ljubav, nadu, duge, migracije i budućnost Europe. Predavanje o povijesti i kulturi *Europske prijestolnice kulture* u 2022. godini održala je docentica dr. **Angela Ilić**.
Na hrvatskom štandu *Sajma knjiga u Frankfurtu*, HKZ/OMH-Wiesbaden predstavila je u subotu, 22. Listopada 2022. godine, izbor književnih radova, predstavljenih u časopisu ***Riječ*** broj 63/64. Predstavljeno je i djelo *Mala povijest njemačke književnosti / Kleine Geschichte der deutschen Literatur* –zagrebačkog germaniste prof. dr. **Viktora Žmegača** koji je u toj knjizi, detaljno prikupio povijest njemačke književnosti od početaka oko 750. godine do danas. Predstavljanje ovog djela iznijeto je u spomen preminulom autoru.[3]
U organizaciji HKZ / Ogranka MH Wiesbaden 10. veljače 2023. dr. habil. **Angela Ilić** predstavila je novi tematski broj časopisa *Spiegelungen*[4], koji *izdaje Institut za njemačku kulturu i povijest Jugoistočne Europe* na Sveučilištu Ludwig-Maximilian u Münchenu. U okviru *online* promocije pod naslovom *Arhivi u Hrvatskoj - arhivi za mene?* govorilo se ne samo o konceptu tematskog broja kao i o različitim člancima, nego u razgovoru s predsjednicom *ICARUS Hrvatske* i voditeljicom *Središnjeg ureda za arhivsku građu Sveučilišta* u Zagrebu, dr. sc. **Vlatka Lemić** i o raznim digitalnim arhivskim portalima i projektima, koji su pristupačni ne samo znanstvenicima, nego svim korisnicima iz cijeloga svijeta, a neka od njih omogućavaju i aktivno sudjelovanje svih.[5]

Ivica Košak, odgovorni urednik

---

[1] http://www.hkz-wi.de/web_de/JOIK_2014/index.html
[2] http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/home/europawoche/kulturhauptstadt-europas-rijeka-2020.html
[3] *https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=219787*
[4] Časopis *Spiegelungen*, koji često sadrža članke vezane za Hrvatsku, izlazi dvaput godišnje, a svi brojevi koji su stariji od godinu dana, nalaze se u potpunosti pristupačni na web stranici https://spiegelungen.net/
[5] Snimak promocije može se pogledati pod: https://www.youtube.com/watch?v=ytLpE4kCsPc

Inhaltsverzeichnis/KAZALO

1. Naslovnica, **Odrazi** [*Spiegelungen*].....I
2. Posebno izdanje časopisa **Riječ** iz 2022. godine, *naslovnica*.....II

3. Uvodna riječ.....1
4. Inhaltsverzeichnis/KAZALO.....2
5. IMPRESSUM 2
6. *Marina Beroš, Ivica Košak:* Promocija časopisa RIJEČ br. 63/64.....3
7. *Marina Beroš, Ivica Košak:* Postignuća Hrvatske kulturne zajednice u Wisbadenu.....5
8. Welttag des Buches.....7
9. *Tihomir Glowatzky:* Miro Gavran.....8
10. *Ein ganzes Festival für einen Autor*, Pressebericht.....18
11. *Ivica Košak:* Kulturhauptstadt Europas: *Novi Sad 2022* 19
11. *Angela Ilić:* Kulturelle Brücken schlagen.....20
12. *Europawoche*.....26
13. *Ivica Košak:* Snažni poticaji za društvene promjene.....27
14. *Gordana Davidović:* Hrvatska kulturana zajednica u *Monografiji* katoličke misije u Wiesbadenu 29
15. *Ivica Košak:* In memoriam, **Moris, Mošo Albahari** 37
16. *Ivica Košak:* I sada je naša igra gotova, *Lea Deutsch – Dijete glume, glazbe i plesa*.....39
17. Predstavljanje knjige: *Hinko Gottlieb*, Ključ od velikih vrata.....41
18. Präsentation des Buches: *Viktor Žmegač*, Buch Kleine Geschichte der deutschen Literatur 43
19. *Ivica Košak:* In memoriam **Viktor Žmegač**.....44
20. *Jela Šare:* Festakt anlässlich 50 Jahre Ausländerbeirat in Wiesbaden.....46
21. Hrvatska kulturna zajednica na tradicionalnom 45. *Internacionalnom ljetnom festivalu* u Wiesbadenu.....48
22. *Tihomir Glowatzky:* Moj prijatelj Stefan Zweig - *Nepoznata pisma Josipa Kosora Stefanu Zweigu*.....50
23. *Ljiljana Tadić:* Slam poetry 52
24. *Ivica Košak:* Fenomen Tesle - *Primjer pojave znanstvenih mitova* 54
25. *Angela Ilić:* Odrazi [*Spiegelungen*].....58
26. *Angela Ilić, Ivica Košak*: Arhivi u hrvatskoj – arhivi za mene?.....61
27. Predstaljanje knjige: *Helena Mamić,* Stara duša u ruhu avangarde.....64
28. *Nina Pavić-Colić:* Protokoll der XXXIII Mitgliederversamm-lung der *Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V.* Wiesbaden 2023.. 66
24. Predstavljanje časopisa *Riječ - Novogodišnji prijem Hrvatske kulturne zajednice / Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu 2023*.....71
25. Aleksandra Brnetić: *Sjećanje na velikog hrvatskog protestantskog teologa* 71
26. IN MEMORIAM: *Dubravka Ugrešić*.....71

27. Pressebericht: *Spegelungen* 2/22 Str. 264.....III
28. Spomenik pisca *Josip Kosor*.....IV

IMPRESSUM

Riječ

glasnik Hrvatske kulturne Zajednice - Ogranka Matice hrvatske - Wiesbaden

DAS WORT
Mitteilungsblatt der Kroatischen Kulturgemeinschaft e.V.

Vol. XXXII, Nr. 65/66, Wiesbaden, MMXVIII

Adresa / Adresse:
Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
c/o Ivica Košak, Ernst Töpfer-Str. 4, 65510 Idstein
Tel: +49 6126 8145,
E-Mail: info@hkz-wi.de
http://www.rijec.hkz-wi.de

Nakladnik / Verleger:
Hrvatska kulturna zajednica e.V. Wiesbaden
Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
V.I.S.d.P.: Ivica Košak,
Ernst Töpfer-Str. 4, D-65510 Idstein
E-Mail: ivica.kosak@online.de

Glavna urednica / Redaktionsleitung
Marina Beroš
Članovi redakcije / Redaktionsmitglieder
Ivica Košak, Angela Ilić, Jela Šare, Rina Milković, Janika Ernst, Ivanka Pernovšek, Nina Pavić

Suradnici / Mitarbeiter
Ljiljana Tadić-Adžamić, Aleksandra Brnetić, Marijana Erstić, Luka Ilić, Tihomir Glowatzky

Graphik Design / Layout
Ivica Košak

Tisak / Druck
WIRmachenDRUCK GmbH
Mühlbachstr. 7, 71522 Backnang

Rukopisi se ne vraćaju. Za sadržaj napisa odgovaraju autori. Uredništvo se kao i izdavač ne mora nužno slagati s mišljenjem autora.

Für nicht angeforderte Manuskripte übernehmen wir keine Haftung und senden diese aus Zeit- und Kostengründen nicht zurück. Für den Inhalt der Beiträge zeichnen die Autoren verantwortlich, auch spiegeln diese nicht immer unbedingt die Meinung der Redaktion wider.

Vertrieb:
Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.

Oglasi /Anzeigen:
1/1S: 100 €, 1/2 S: 50 €, 1/4 S: 25 €, 1/8 S: 13 €
Oglas u boji – dvostruka cijena.
Farbdruck - das Doppelte des Preises für S/W Druck

Banka / Bankverbindung:
Wiesbadener Volksbank e.G. Wiesbaden
Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
IBAN: DE30510900000021280500
BIC: WIBADE5WXXX

RIJEČ ISSN 2196 6109

PROMOCIJA ČASOPISA RIJEČ

povodom *Međunarodnoga dana materinskoga* jezika 2022. godine

Hrvatska kulturna zajednica – Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu (HKZ/OMH) ulazi u trideset i treäu godinu javnog djelovanja, rada, i napora da se zajedništvo iseljenih Hrvata predstavi kao model za promidžbu kulture i umjetnosti. O dosadašnjem radu i postignutim ciljevima HKZ/OMH postoji obilna dokumentacija objavljena u vlastitom časopisu ***Riječ***.

Dosadašnjih 64 brojeva predstavljaju na više od tisuću i pol stranica život, rad i djelokrug mogućnosti jednog djela hrvatske dijaspore na njemačkom govornom području. Tome je doprinijelo nekoliko desetaka autora.[1]

Hrvatska kulturna zajednica/Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu pokrenula je 2017. godine projekt ***Hrvatske čitaonice u Wiesbadenu***.

Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu i time podsjeća na prve narodne (*ilirske*) čitaonice, koje se počevši u prvoj polovini 19. stoljeća počinju osnivati ponajprije u kajkavskom krugu, a vrlo brzo šire se i na cijelom hrvatskom etničkom području. Statut HKZ/OMH ne samo da omogućava osnivanje čitaonice, nego to je bila i dosadašnja pozitivna praksa udruge kroz više od tri desetljeća.

HKZ/OMH predstavila je aktualno izdanje časopisa **Riječ** broj 63/64, u nedjelju 20. veljače 2022. godine, na XXXII Saboru društva, u povodu *Međunarodnoga dana materinskoga* jezika.

Iako je *novo normalno* snažno utjecalo na uvjete rada Zajednice, a o čemu piše Aleksandra Brnetić u tekstu *Moć razgovora*,[2] i dvobroj (63/64) je zahvaljujući predanom radu članova i vanjskih suradnika, tematski i sadržajno tradicionalno je bogat i raznovrstan.

Aktivnosti Zajednice tema su i teksta *Svjetski dan knjige i autorskih prava* Ivice Košaka, a njezinu ulogu u društvu propituje i opravdava u tekstu *Zašto partnerstvo s institucijama civilnog društva? - Obilježje kulturne zajednice nije zurenje u kulturu.*

[1] Svi brojevi časopisa su digitalizirani i dostupni na internetu: http://www.rijec.hkz-wi.de/

[2] Aleksandra Brnetić: *Moć razgovora.*Pogled na proteklu godinu u Hrvatskoj kulturnoj zajednici / Ogranku Matice hrvatske u Wiesbadenu. https://www.matica.hr/vijenac/708/moc-razgovora-31608/

Lijljana Tadić iscrpno je predstavila djelo *Andrić i Krleža: poetike i politike, O naraciji nacije/nacija i (književnim) prelaženjima granica* Borisa Škvorca u tekstu *Iščitavanje prošlog u tekstovima Andrića i Krleže u diskursu prelaženja granica*.

Tekst o *Jarilu*, autora Ivice Košaka, donosi prikaz slavenske pretkršćanske legende o Jarilu/Juraju kao vjesniku proljeća.

Roman Bojane Meandžije *Trči! Ne čekaj me ...* snažno je obilježio aktivnosti Zajednice u prošloj godini. Prikaz romana na njemačkom jeziku napisao je Tihomir Glowatzky.

Temu dječjih ratnih dnevničkih zapisa razvija i proširuje Ivica košak u tekstovima *Stell dir vor, du musst fliehen! Und du weisst nicht wohin...*, *Schreibe deine Geschichte - Freedom Writers Diary* i *Pisci i slobode*.

Na ratne strahote i patnje maloga čovjeka na istom lokalitetu, ali u različitim ratovima, osvrnuo se i Joška Maznik u *Pred zid*.

Kratkom tekstom i snažnim riječima „*I tako su se, prema legendi, našla sučeljena dva stida koji prekriva onaj treći, stid zaborava*." Ivica Košak osvrnuo se na još jednu tužnu i zaboravljenu ratnu tragediju, smrt Mihovila Pavleka Miškine.

Novo svjetlo na stare pisce prikaz je djela *Prva svitlost*, odnosno studije profesora Tomislava Bogdana o piscima hrvatske renesansne književnosti. Hrvatski pisci, odnosno prezentacija i recepcija djela hrvatske književnosti na njemačkom govornom području, tema su i teksta *Kroatische Literatur - Auf dem deutschen Buchmarkt* Tihomira Glowatzkog. Na temu se nastavlja popis *Kroatische Autoren bei deutschsprachigen Verlagen* (Stand 11/2021). 500. godišnjica rođena Matije Vlačića Ilirika učinila ga je čestom temom prošlogodišnjih video konferencija Zajednice. Zanimanje za njegov lik i djelo dodatno je potaknuto suradnjom sa prof. Dr. Lukom Ilićem, odnosno njegovim djelom *Teološka biografija Matije Vlačića Ilirika*, čiji prikaz je napisao Jaroslav Pecnik.

Jela Šare prikazala je lik i djelo Dragutina Trumbetaša te monografiju *Gastarbeiter* u tekstovima *Kunst als Kommunikation* i *Umjetnost kao dijalog/Kunst als Dialog*. 24. 06. 2021. godine povodom ***Ivandana*** održana je video konferencija posvećena većem broju hrvatskih autora i njihovim djelima, među kojima je poseban naglasak stavljen na Josipa Kosora i njegov *Požar strasti*, izvorno objavljen u Münchenu na njemačkom jeziku kao *Brand der Leidenschaften* 1911. godine, a koji je prikazan i u ovome izdanju *Riječi.*

Na konferenciji, ali i u *Riječi*, je ulomkom *Pa i ja sam vaša!* Predstavljen je roman i *Fafarikul* Đurđice Čilić.

Sajam knjiga u Frankfurtu tradicionalno je tema jesenskih susreta Zajednice, o čemu svjedoče i članci *Literarna tribina u povodu Svjetskog sajma knjige u Frankfurtu* i *Međunarodni sajam knjiga FFM 2021*.

Ivica Košak predstavio je i prošlogodišnje dobtnike Nobelove nagrade – Abdulrazaka Gurnaha (književnost), Mariju Ressa i Dmitrija Muratova (mir) te Tsitsi Dangarembga, dobitnicu Nagrade za mir Njemačkog udruženja za trgovinu knjigama.

Prošlu godinu obilježila je i smrt *hrvatske Virginije Woolf*, Irene Vrkljan.

Važan događaj za Zajednicu kao *Ogranak Matice hrvatske* izbor je Mire Gavrana na mjesto predsjednika Matice. Tim se povodom na njegov književni i znanstveni rad pismeno osvrnuo Ivica Košak.

Aktualna događanja na književnoj, odnosno kulturnoj sceni, prati i članak *Splitski književni razgovori*, prikaz istoimene književne večeri na kojoj je stalna suradnica *Zajednice*, Alida Bremer, čitala ulomke iz svoga romana *Träume und Kulissen*.

Prijevod romana *Rod* Miljenka Jergovića na engleski jezik, kao još jedna potvrda njegove spisateljske vještine, bio je povod da se, uz osvrt na eng-leski prijevod, uredništvo još jednom osvrne na njemački prijevod, ali i sam sadržaj romana. Jergović, odnosno njegov istoimeni roman, je i tema teksta *Dvori od oraha* Ljiljane Tadić.

Posljednje stranice *Riječi* donose Izvješće o radu *Hrvatske kulturne Zajednice/Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu* za 2021. godinu, te protokol sjednice od 21.02.2021.

HKZ/OMH objavljuje naslovnicu posljednjeg broja (34) *Hrvatskog tjednika* iz 1971. godine zajedno s uvodnim tekstom Vlade Gotovca *Čuvanje nade*. Broj 34 *Hrvatskog tjednika* bio je zabranjen, ali spašen zahvaljujući hrabrosti Aleksandre Brnetić, o čemu je ona govorila i na predstavljanju časopisu ***Riječ*** broj 63/64[3], u nedjelju 20. veljače 2022. godine.

Marina Beroš, Ivica Košak

[3] http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/Rijec%2063_64.pdf

Njemačka

Postignuća Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu

Hrvatska kulturna zajednica - ogranak Matice hrvatske predstavila je u Wiesbadenu aktualno izdanje časopisa *Riječ* broj 63/64, 20. veljače 2022. godine, na XXXII. Saboru društva, u povodu Međunarodnoga dana materinskoga jezika

Erika Hornbogner i Ivica Košak na Sajmu knjiga

Tekst: **Marina Beroš, Ivica Košak**
Foto: **HKZ**

Hrvatska kulturna zajednica – Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu (HKZ/OMH) ulazi u trideset i drugu godinu javnog djelovanja, rada i napora da se zajedništvo iseljenih Hrvata predstavi kao model za promidžbu kulture i umjetnosti. O dosadašnjem radu i postignutim ciljevima HKZ/OMH postoji obilna dokumentacija objavljena u vlastitom časopisu *Riječ*. Dosadašnjih 62 broja predstavljaju na više od tisuću i pol stranica život, rad i djelokrug mogućnosti jednog dijela hrvatske dijaspore na njemačkome govornom području.

Hrvatska kulturna zajednica/Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu pokrenula je 2017. godine projekt *Hrvatske čitaonice u Wiesbadenu*. HKZ/OMH predstavila je aktualno izdanje časopisa *Riječ* broj 63/64, u nedjelju 20. veljače 2022. godine, na XXXII. Saboru društva, u povodu *Međunarodnoga dana materinskoga* jezika. Iako je *novo normalno* snažno utjecalo na uvjete rada Zajednice, a o čemu piše Aleksandra Brnetić u tekstu *Moć razgovora*, i ovaj je dvobroj (63/64), zahvaljujući predanom radu članova i vanjskih suradnika, tematski i sadržajno tradicionalno bogat i raznovrstan. Aktivnosti Zajednice tema su i teksta *Svjetski dan knjige i autorskih prava* Ivice Košaka, a njezinu ulogu u društvu propituje i opravdava u tekstu *Zašto partnerstvo s institucijama civilnog društva? Obilježje kulturne zajednice nije zurenje u kulturu.* Lijljana Tadić iscrpno je predstavila djelo *Andrić i Krleža: poetike i politike, O naraciji nacije/nacija i (književnim) prelaženjima granica* Borisa Škvorca u tekstu *Iščitavanje prošlog u tekstovima Andrića i Krleže u diskursu prelaženja granica*.

KNJIŽEVNE VEZE

Tekst o Jarilu, autora Ivice Košaka, donosi prikaz slavenske pretkršćanske legende o Jarilu/Juraju kao vjesniku proljeća. Roman Bojane Meandžije *Trči! Ne čekaj me* ... snažno je obilježio aktivnosti Zajednice u prošloj godini. Prikaz romana na njemačkome jeziku napisao je Tihomir Glowatzky. Temu dječjih ratnih dnevničkih zapisa razvija i proširuje Ivica Košak, a na ratne strahote i patnje maloga čovjeka na istom lokalitetu, ali u različitim ratovima, osvrnuo se i Joško Maznik u *Pred zid*.
Kratkim tekstom i snažnim riječima

Odabranu njemačku *Croaticu* iz pera mnogobrojnih autora koje okuplja časopis Riječ, raspoređenu na više od tisuću i pol stranica, nakladnika HKZ u Wiesbadenu, možete iščitavati iz udobnosti svoga doma u internetskome digitalnom repozitoriju http://www.rijec.hkz-wi.de/, dok je slavni Hrvatski tjednik, nakladnika MH, dostupan na Mreži na ovoj poveznici https://www.matica.hr/knjige/hrvatski-tjednik-1971-1372/.

Kulturni djelatnici, suradnici i aktivisti HKZ – ogranak MH, Wiesbaden: Luka Ilić, Ljiljana Tadić, Tihomir Glowatzky, Marina Beroš, Aleksandra Brnetić. (Foto: S. Pavlović)

Ivica Košak osvrnuo se na još jednu tužnu i zaboravljenu ratnu tragediju, smrt Mihovila Pavleka Miškine. *Novo svjetlo na stare pisce* prikaz je djela *Prva svitlost*, odnosno studije profesora Tomislava Bogdana o piscima hrvatske renesansne književnosti. Hrvatski pisci, odnosno prezentacija i recepcija djela hrvatske književnosti na njemačkome govornom području tema su i teksta Tihomira Glowatzkog. Petstota godišnjica rođenja Matije Vlačića Ilirika učinila ga je čestom temom prošlogodišnjih videokonferencija Zajednice. Zanimanje za njegov lik i djelo dodatno je potaknuto suradnjom s prof. dr. Lukom Ilićem, odnosno njegovim djelom *Teološka biografija Matije Vlačića Ilirika*, čiji prikaz je napisao Jaroslav Pecnik. Jela Šare prikazala je lik i djelo Dragutina Trumbetaša te monografiju *Gastarbeiter* u tekstovima *Kunst als Kommunikation* i *Umjetnost kao dijalog/Kunst als Dialog*. U povodu Ivandana 24. 6. 2021. održana je videokonferencija posvećena većem broju hrvatskih autora i njihovim djelima, među kojima je poseban naglasak stavljen na Josipa Kosora i njegov *Požar strasti*, a koji je prikazan i u ovome izdanju *Riječi.*

Plakat HKZ – ogranak MH, Wiesbaden, s naslovnicom časopisa *Riječ* (63/64, 2022.) i slavnim Hrvatskim tjednikom, MH, iz doba Hrvatskog proljeća

Na konferenciji, ali i u *Riječi*, ulomkom *Pa i ja sam vaša!* predstavljen je i *Fafarikul* Đurđice Čilić.

Sajam knjiga u Frankfurtu tradicionalno je tema jesenskih susreta Zajednice, o čemu svjedoče i članci *Literarna tribina u povodu Svjetskog sajma knjige u Frankfurtu* i *Međunarodni sajam knjiga FFM 2021*. Ivica Košak predstavio je i prošlogodišnje dobitnike Nobelove nagrade – Abdulrazaka Gurnaha (književnost), Mariju Ressu i Dmitrija Muratova (mir) te Tsitsi Dangarembgu, dobitnicu Nagrade za mir Njemačkog udruženja za trgovinu knjigama.

Prošlu godinu obilježila je i smrt *hrvatske Virginije Woolf*, Irene Vrkljan, s višedesetljetnom berlinskom adresom.

RECEPCIJA NJEMAČKE *CROATICE*

Na književni i znanstveni rad Mira Gavrana, novoga predsjednika Matice hrvatske, pismeno se osvrnuo Ivica Košak. Aktualne događaje na književnoj, odnosno kulturnoj sceni prati i članak *Splitski književni razgovori*, prikaz istoimene književne večeri na kojoj je stalna suradnica Zajednice, Alida Bremer, čitala ulomke iz svoga romana *Träume und Kulissen*. Prijevod romana *Rod* Miljenka Jergovića na engleski jezik bio je povod da se, uz osvrt na engleski prijevod, uredništvo još jednom osvrne na njemački prijevod, ali i sam sadržaj romana. Jergović, odnosno njegov istoimeni roman, tema je teksta *Dvori od oraha* Ljiljane Tadić. Posljednje stranice *Riječi* donose Izvješće o radu Hrvatske kulturne zajednice/Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu za 2021. godinu te protokol sjednice od 21. 2. 2021. HKZ/OMH objavljuje naslovnicu posljednjeg broja (34) *Hrvatskog tjednika* iz 1971. godine zajedno s uvodnim tekstom Vlade Gotovca *Čuvanje nade*. Broj 34 *Hrvatskog tjednika* bio je zabranjen, ali spašen zahvaljujući hrabrosti Aleksandre Brnetić, o čemu je govorila Aleksandra i na predstavljanju novog broja *Riječi*, 20. veljače 2022.

ENG *The Croatian Culture Foundation, a chapter of Matrix Croatica, presented the nos. 63/64 double issue of its Riječ ("The Word") journal on 20 February at the 32nd convention of the association in the German city of Wiesbaden. The event celebrated International Mother Language Day. The 62 issues to date comprise over 1,500 pages covering the life, work and scope of activities of a part of our diaspora in the German speaking world. Dozens of authors have contributed to this publication. See more from their work at the online repository (http://www.rijec.hkz-wi.de/).*

Am UNESCO-Welttag des Buches feiern wir ein großes Lesefest

Die Kroatische Kulturgemeinschaft e.V.
lädt Sie ein

MIRO GAVRAN

der meistgespielte kroatische Autor

am Samstag, den 23. April 2022
um 19:00 Uhr

WELTTAG DES BUCHES 23/04/2022

auf der ZOOM-Videokonferenzplattform

https://t1p.de/vziz

Referent: OStD **Tihomir Glwatzky**

ANLÄSSLICH DES WELTTAGES DES BUCHES UND DES URHEBERRECHTS
Vor zwanzig Jahren - 1995 - erklärte die UNESCO den 23. April zum „Welttag des Buches", dem weltweiten Feiertag für das Lesen, für Bücher und die Rechte der Autoren.
Miro Gavran, 1961 geboren, ist der meistgespielte, zeitgenössische kroatische Autor. Seine Werke wurden in 40 Sprachen übersetzt und seine Bücher wurden in 200 verschiedenen Ausgaben im In- und Ausland veröffentlicht. Seine Dramen und Komödien feierten weltweit mehr als 330 Premieren und wurden von mehr als drei Millionen Theaterbesuchern gesehen.

Eintritt frei! - Gäste sind willkommen!

Veranstalter: Kroatische Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden
und Deutsche Gesellschaft für Kroatistik e. V.
Mit Unterstützung des Staatlichen Amtes für Kroaten außerhalb der Republik Kroatien

http://www.hkz-wi.de

Deutsche Gesellschaft für Kroatistik

OGRANAK MATICE HRVATSKEWIESBADEN

ዖሬፀመሐመዉሩሐ ፡ዉጀመሐፀየጀᎥሐ

LITERARNA TRIBINA

MIRO GAVRAN

der meistgespielte kroatische Autor

23. April 2022 um 19:00 Uhr

auf der Videokonferenzplattform ZOOM

https://t1p.de/vziz

Referent: **Tihomir Glowatzky**

Miro Gavran, 1961 geboren, ist der meistgespielte, zeitgenössische kroatische Autor. Seine Werke wurden in 40 Sprachen übersetzt und seine Bücher wurden in 200 verschiedenen Ausgaben im In- und Ausland veröffentlicht. Seine Dramen und Komödien feierten weltweit mehr als 330 Premieren und wurden von mehr als drei Millionen Theaterbesuchern gesehen.

Die Veranstaltung findet anlässlich des *UNESCO-Welttages des Buches* am 23. April 2022 in Zusammenarbeit mit der *Deutschen Gesellschaft für Kroatistik e.V.* statt.

DAS PHÄNOMEN MIRO GAVRAN

Wiesbaden, Vortrag am 23.4.2022 für Kroatische Kulturgemeinschaft bzw. Matica Hrvatska.

Miro Gavran ist ein ungewöhnliches Theater- und Literaturphänomen, nicht nur aus kroatischer Sicht, sondern auch international gesehen. Er ist der einzige lebende Autor, dem ein eigenes Theaterfestival gewidmet ist, das außerhalb seines Landes stattfindet, wobei nur seine Stücke aufgeführt werden. Das erste Mal 2003 in der Slowakei, zuletzt zum 13. Mal in der Stadt Augsburg im März dieses Jahres. Seine Dramen und Komödien werden auf fast allen Kontinenten aufgeführt (nur Afrika nicht), die Statistik seiner Aufführungen, Übersetzungen, Preise, Kommentare ist faszinierend und könnte Neid und Unglauben wecken. Deshalb fragen sich viele, worin das Erfolgsgeheimnis von Miro Gavran besteht. Da er erstaunlicherweise nicht der geltenden Mode oder den Trends folgt, eher gegen den Mainstream schwimmt, muss es wohl an seinen Texten liegen.

Seit der Epoche der Romantik besteht das Bild eines genialen Schriftstellers, der von Kindesbeinen an missverstanden wird, aufrührerisch, unglücklich oder vom Leben enttäuscht ist. Gavran dagegen betont, eine glückliche Kindheit gehabt zu haben. Geboren ist er 1961 im slawonischen Dorf Gornja Trnava, in einer wohlfunktionierenden Familie, in der beide Eltern Lehrer waren, bescheidene und ehrliche Leute, die ihre drei Kinder ebenso erzogen haben. In Zeiten des großen medialen Interesses für Privates, für Skandale und schmutzige Wäsche, gibt es bei ihm keine Skandale zu berichten. Er lebt in einer glückliche Ehe mit der Schauspielerin und

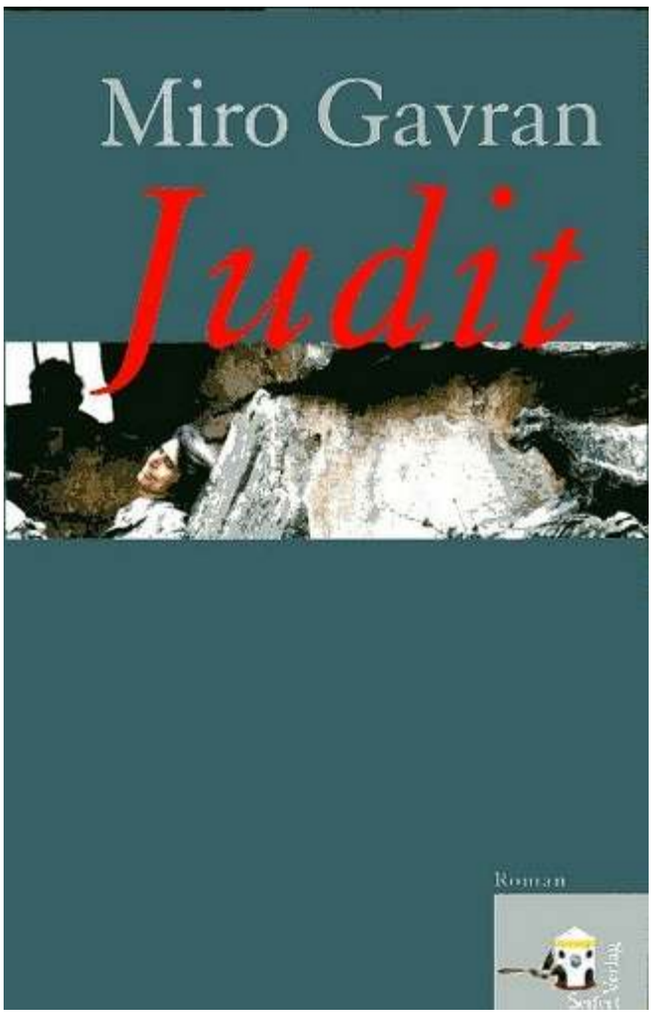

Theatertexte. Er hat sich nie irgendwelchen politischen Strömungen angepasst noch hat er über politische Beziehungen Nutzen gezogen. Diese souveräne und neutrale Haltung hat wohl dazu geführt, dass er vor wenigen Monaten zum Vorsitzenden der angesehenen und ältesten kroatischen Kulturinstitution ernannt worden ist – der 180 Jahre alten Matrix Croatica, Matica Hrvatska, der auch diese Filiale in Wiesbaden angehört und diesen Vortrag organisiert hat.

Der Schlüssel zum Erfolg ist also vor allem in seinen Texten selbst zu suchen. Die Tatsache, dass bisher über sechzig unterschiedliche Übersetzer diese in bislang 40 Sprachen übersetzt haben – ich bin auch einer davon – spricht für sich. Er hat nämlich mehr als die Hälfte dieser Übersetzer gar nicht gekannt, als sie angefangen haben, seine Werke zu übersetzen. Offenbar haben die Texte gefallen, sonst hätten die Übersetzer nicht ihre Energie in diese Arbeit gesteckt. Wenn seine Theaterstücke in unterschiedlichen Ländern und Kulturen gespielt werden – von Kroatien bis Indien, von Frankreich bis Australien, von Österreich über Moskau und die USA, von Ungarn bis Brasilien, von Holland bis Griechenland, Ist das wohl der Beweis dafür, dass offenbar alle in seinen Texten etwas finden, das ihnen wichtig ist und sie anspricht. Inzwischen gab es über 400 Premieren rund um die

Theaterpartnerin Mladena, ihr Sohn Jakov hat auch die Theaterlaufbahn eingeschlagen. Seit 2002 betreiben sie sogar ein eigenes Gavran-Theater und organisieren ihre Aufführungen und Tourneen selbst.

Der Mythos also, dass ein Künstler große Werke nur vollbringen kann, wenn er aus Leiden, Qualen, Selbstzerstörung seine Kreativität entwickelt, unter Einfluss von Alkohol oder anderen Mitteln, stimmt bei Gavran nicht. Er lebt eher asketisch und gesteht bereitwillig, dass er seine Tätigkeit gerne ausführt. „*Am glücklichsten bin ich, wenn ich an meinem Schreibtisch sitze und schreiben kann*, *ich betrachte es als Glücksumstand, dass mein Hobby aus jungen Jahren zu meinem Beruf geworden* ist.“

Er widerlegt nicht nur die vorherrschenden Mythen bzw. Stereotypen über den leidenden Autor, er richtet sich nicht nach den üblichen Mechanismen, die z.B. in Kroatien den Literaturbetrieb bestimmen. Noch aus sozialistischen jugoslawischen Zeiten besteht dort ein System staatlicher Förderung von Autoren, Büchern und Verlagen. Gavran ist einer der wenigen kroatischen Autoren, die als *free lancer*, also als freier Autor, leben. Er lebt von seinem Schreiben und von den Aufführungen seiner

Welt, vor mehr als vier Millionen Zuschauern, von den gedruckten Büchern gibt es inzwischen über 250 Ausgaben. Worin besteht das Geheimnis also? Bereits sein erstes Drama *Kreons Antigone*, 1983 geschrieben, zeigt deutlich, dass er ein äußerst talentierter Schriftsteller ist, der auf seine spezifische Art schreibt, ohne zu sehr die postmodernistischen Strömungen zu bemühen, die gerne zur Übertreibung neigen. Seine Stücke sind vielmehr *bien faite,* also „gut gemacht", mit klaren Strukturen, mit fein herausgearbeiteten Charakteren, logischen Beziehungen und Motiven. Seine Dramen und Komödien haben immer eine gute und spannende Geschichte zu erzählen, liefern gleichzeitig positive Emotionen und nachdenkliche Aspekte. Fast alle seine Stücke haben ein Happy End und entlassen das Publikum in bester Stimmung. Inzwischen hat er gut 50 Dramen verfasst, dabei sind drei dominante Themenbereiche zu entdecken, die oft auch in einzelnem Texten miteinander verflochten sind. 1) Das Thema von Macht, von Beherrschung und Manipulation von Individuen (z.B. *Kreons Antigone*, das erst vor einem Monat in Augsburg am Sensemble-Theater aufgeführt wurde – leider mit sehr aktuellen Bezügen zum Kriegsgeschehen in der Ukraine).

TEXTAUZUG aus *Kreons Antigone* siehe im Anhang!

2). Das Thema Kunst bzw. Theater, z. B. in den Dramen *Vergiss Hollywood/Zaboravi Holywood, Tod-eines Schauspielers/Kad umire glumac, Nora heute/Nora danas*, *Die verrückteste Show der Welt/ Najluđa predstava na svijetu.*

3.) Das Thema Liebes- und Familienverhältnisse. In letzter Zeit dominiert das dritte Thema und hat wohl am meisten zu seinem weltweiten Erfolg beigetragen. Die Beziehung zwischen Mann und Frau wird in all seinen Facetten durchgespielt, diese Stücke kann man im weitesten Sinne als Ehekomödien bezeichnen, z.B. als beginnende Liebe oder die Ermüdungserscheinungen einer Zweierbeziehung bzw. der Versuch, daraus zu fliehen.

Der erste wichtige Aspekt[1] in Gavrans Werken ist die Tatsache, dass er eine klare und interessante Geschichte anbietet, die zudem durch eine überraschende Wendung, oft auch mehrere, das Interesse der Zuschauer aufrecht erhält und eine krimi-ähnliche Spannung aufbaut. In seinen Stücken scheitern die Protagonisten bzw. glänzen, Masken werden entlarvt, menschliche Seelen bloßgelegt. Die Protagonisten suchen jeweils nach Lösungen, die gut oder weniger gut ausfallen können – wie im richtigen Leben. Das Publikum empfindet und leidet mit ihnen, denn die Situationen sind wieder -erkennbar, da man sie vielleicht selbst erlebt hat oder Zeuge davon geworden ist.

Der zweite wichtige Aspekt ist, dass Gavrans Figuren keine Papierhelden oder laufende Textzeilen sind, vielmehr sind sie dem Betrachter vertraut. Hatte Gavran in seinen früheren Texten historische oder künstlerische Gestalten aufgegriffen (wie Kreon und Antigone, Maria Theresia, George Washington. Shakespeare und Elisabeth, Tolstoi und Tschechow), behandeln seine neuesten Komödien Leute von heute, man erkennt und versteht deren Verhalten sofort. Die Motive des Handelns in den Stücken ähneln oft unseren eigenen, aus der Zeit entstehenden. Seine Protagonisten möchten Glück für sich selbst und ihre Angehörigen erreichen, sie möchten sich Liebe sichern, Freundschaften, die Nähe des anderen.

Hinzu kommt der dritte Aspekt und die vielleicht wichtigste Zutat in Gavrans Stücken – Emotionen. Die Entscheidungen, die die handelnden Personen treffen müssen, die Situationen, in die sie geraten sind, sind dieselben wie bei den Zuschauern: Entscheidungen über Liebe und Freundschaft zu treffen, um Verzeihung zu bitten oder welche zu gewähren, Ungerechtigkeiten zu sühnen bzw. wieder gutzumachen, Versuchungen zu widerstehen, sich zu einer Wahl durchzuringen und zu den Folgen dieser Wahl zu stehen. Das sind universelle Themen und Situationen, die das Publikum durch die Protagonisten miterlebt. Seine Dramen sind jedoch nicht nur spannend, er liebt vielmehr seine Protagonisten, zeigt Verständnis für

[1] Hier wird eine Aufteilung von der Theaterwissenschaftlerin Sanja Nikčević aufgegriffen, die Miro Ganvrans Schaffen seit Jahren begleitet und als die beste Kennerin seiner Werke gilt.[1]

Miro Gavran, *Zaljubljen do ušiju*

sie und steht ihnen auf der Bühne bei.

Zusammengefasst kann man sagen: Gavran erzählt spannende und interessante Stories, in denen lebensnahe Charaktere in einem Wirbel von Emotionen mitgerissen werden.

Als den vierten Aspekt seines Erfolgs könnte man die Happy End-Methode anführen. Gavrans Figuren haben bei ihren Entscheidungen die Qual der Wahl. Dass sie nicht immer die beste bzw. die richtige Wahl treffen, führt eben zu einer dramatischen oder verwickelten oder gar verzweifelten Situation für den Einzelnen. Hier kommt Gavrans Grundidee zum Tragen, dass es immer eine Lösung gibt, dass das Leben auch in den schwierigsten Situationen einen Sinn hat. Und immer die Möglichkeit besteht, die falsche Wahl wieder gutzumachen. Die Katharsis, die die Figuren auf der Bühne dabei erfahren, nimmt die Zuschauer mit und wird mit einem Happy End belohnt, oft nach vollkommen unerwarteten Wendungen. In seinen Komödien mögen die Protagonisten lügen und betrügen, am Ende aber kehren sie zur Idee der Reue und der Treue zurück. Diese Katharsis der Emotionen, als Folge des Wiedererkennens und des Mitgefühls, kommt auch beim Publikum positiv an. Im modernen progressiven Erziehungs- und Politrevue-Theater wird dieser Aspekt im Moment eher vernachlässigt, das Publikum dankt es aber dem Autor Miro Gavran durch fleißigen Besuch rund um den Globus. Er bestätigt und erfüllt, ja affirmiert die Erwartung der Zuschauer im positiven Sinne, in der Hinsicht kann man ihn fast konservativ bezeichnen. Die Grundbedeutung der Komödie bei Gavran ist die, dass nach turbulenten Verwicklungen am Ende alles mit einem sanften Optimismus glücklich ausgeht.

All das wird von einer fast englischen Art des Humors, hintersinnig und Esprit-reich, getragen, je nach Textart mehr oder weniger dosiert. In seinem jüngsten Interview vor zwei Monaten in Augsburg hat er seine Werke folgendermaßen zeitlich eingeordnet. In der ersten Schaffensphase wollte er nur ernsthafte Stücke schreiben, in denen es um Macht, Machtmissbrauch und Politik ging (*Kreons Antigone, Wie bringt man einen Präsidenten um, Könige und Knechte*). Durch die Kriegsereignisse in Kroatien 1991-95 kam es zu einem Sinneswandel, er hatte den Eindruck, dass die Menschen Komödien brauchen, um die Schrecken des Krieges besser zu ertragen. So hat er in diesen Zeiten fünf Komödien nacheinander geschrieben. Nach den Kriegsjahren schreibt er bis heute Texte, die nicht nur komödiantisch sind, sondern auch Probleme verarbeiten. Allerdings achtet er darauf, dass Problemstücke auch Humor enthalten, bzw. Komödien auch ernste Aspekte aufgreifen. Mit einer Prise Humor kann man auch bittere Themen leichter ertragen. Lachen durch Tränen – ein altes Rezept Tschechows, das bei ihm sehr erfolgreich umgesetzt wird, vor allem bei den sogenannten Ehekomödien. Eines der neuesten Stücke allerdings „*Der Pressesprecher*“ ist eine bissige Abrechnung mit dem korrupten und machtgierigen Politikgeschäft, das einem nicht nur in Kroatien, sondern wohl überall auf der Welt begegnet. Die Uraufführung fand am 29.04.2022 in Zagreb statt und sorgte für Begeisterung bzw. Furore, weil das Stück wohl die politische Realität in Kroatien in einem wunden Punkt trifft: Korruption und Vetternwirtschaft.

Aus dem Bereich der neuesten Familien- und Ehekomödien, die allesamt Situations-, aber noch viel mehr Verwicklungskomödien sind, möchte ich ein paar Beispiele anbringen, da sie im Moment sehr erfolgreich aufgeführt werden. Diese Werke weisen eine breite Palette an emotionalen Charakteren auf, bieten viel Raum für Situations- und Sprachkomik, doch während man lacht, werden auf der Bühne ernsthafte Probleme behandelt (Einsamkeit, Betrug,

Verleihung des Dr. Alois Mock-Europa-Preises an Miro Gavran durch Michael Spindelegger (2017)

Enttäuschungen), die die Protagonisten zu Entscheidungen zwingen, und die können positiv wie negativ ausfallen. Dabei testet er unterschiedliche Geometrie-Konstellationen wie Tandem, Dreieck bzw. Viereck aus, was schon die Titel verraten: *Neuer Ehemann gesucht, Der Mann meiner Frau, Das fröhliche Quartett, Paare.* Die zunehmende Öffnung für die Probleme der Gegenwart verlagert Gavrans allegorische Behandlung von Personen und Sinnfragen der Dramen der ersten Phase in eine konkretere Hinwendung zu den einfachen Fragen des alltäglichen Lebens. Dabei konzentriert er sich im weitesten Sinne auf das Thema Liebe mit all ihren Verwicklungen bis zum Geschlechterkrieg, Treue, Untreue, außereheliche Beziehungen, Scheidung, Suche nach Geborgenheit und Sicherheit, Elternliebe, gesellschaftliche Normen, Glück und Enttäuschung. All diese Elemente verbindet er mit ironischen und satirischen Mitteln zu einer humorvollen, an Esprit reichen Mischung. So entscheidet sich im Stück *Die Puppe* ein Mann mittleren Alters, der gerade eine langjährige Beziehung hinter sich hat, für das Experiment, sich das neueste Modell einer lebendigen Puppe, einer vollkommen designten Frau, als neue Partnerin zu holen. Dadurch erhoffte er sich die Lösung all seiner Probleme, da er sich auf echte Frauen nicht versteht, doch das Experiment erfüllt seine Hoffnungen nicht. Die Puppenfrau ist zwar attraktiv, erfüllt alle Wünsche, sie kann aber nicht lügen und verfolgt gewisse moralische Codices. Schnell zeigt sich, dass das Problem beim Mann liegt und er seine Krise allein bewältigen muss, was Schritt für Schritt zu der oben erwähnten Katharsis führt und er schließlich zu seiner Freundin zurückkehrt. Eigentlich ein „Besserungsstück“ des Theaters der Aufklärung, der Protagonist wird zur Einsicht und zum unerwarteten Happy End geführt. Dass Gavran diese Thematik meisterhaft bearbeitet hat, beweist die Tatsache, dass das Stück in den letzten paar Monaten in Wien, Augsburg, München, Kiel und Neu-Ulm gespielt wurde und demnächst, ab 4.6.2022, auch in Koblenz.

Wie die meisten seiner Stücke folgt auch *Die Puppe* dem aus der Theatertheorie bekannten Schema ABA. Die Phase A stellt in der Regel eine stabile und harmonische Ausgangssituation dar. So freut sich der Protagonist Marko über eine perfekte Puppe, die ihm die weggelaufene Partnerin ersetzen soll. In der Phase B verkompliziert sich die Situation durch überraschende Wendungen: Die Puppe öffnet dem frustrierten Verlassenen nach und nach die Augen für sein Fehlverhalten und übernimmt eine Art Erziehungsrolle. Nicht er steuert sie mit seiner Fernbedienung, vielmehr die Puppe ihn in einer Folge von argumentierenden Dialogen. In der dritten Phase führt eine neuerliche Wendung zu der überraschenden Auflösung. Durch die Ratschläge

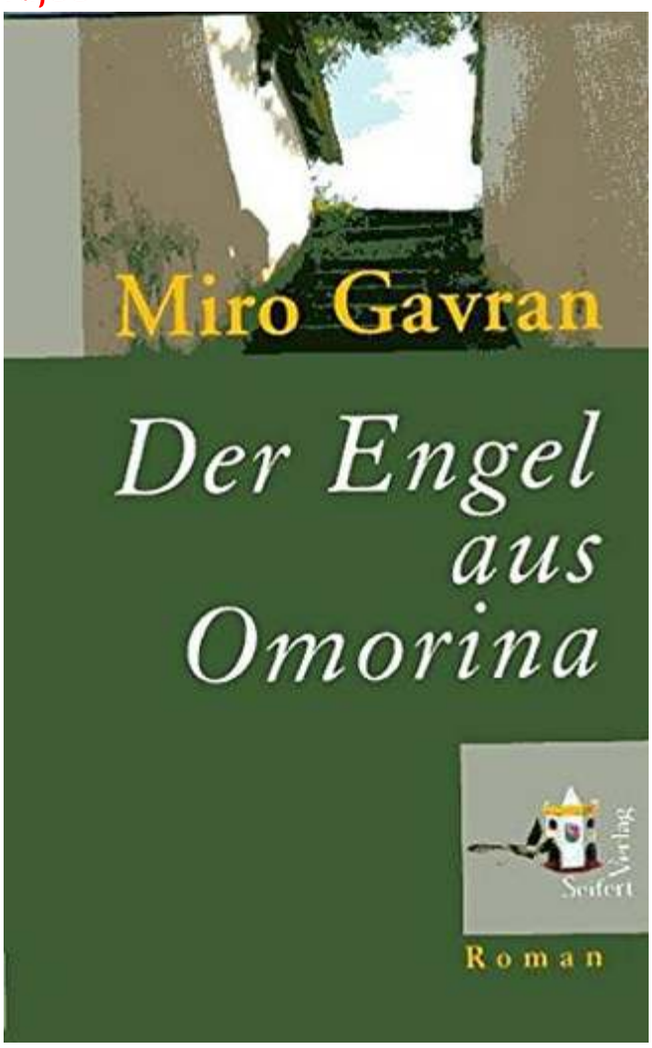

der Puppe findet der Protagonist wieder den Weg zu seiner Freundin zurück, obwohl sie inzwischen von einem anderen ein Kind erwartet. Das Überraschende dabei ist eben, dass statt der üblichen Gesellschaftskomödie wie in den Stücken *Pantoffelhelden, Lachen verboten* oder *Alles über Männer* hier an das Genre des Besserungsstücks im Sinne der Aufklärung angeknüpft wird, welches auch im Wien des 19. Jh.s bei Nestroy etwa aufgegriffen wird. Der Clou dabei, aber auch der Witz ist: Die Maschine erzieht den Menschen – heute wohl kein Zufall, und allzu oft Realität. Diese Thematik hat Prof. Hans-Peter Ecker in der kommentierten Ausgabe der PUPPE ausführlich ausgearbeitet.

TEXTAUSZUG aus *Die Puppe* siehe im Anhang!

Eine Besonderheit stellen zwei Komödien mit parallelen Strukturen dar, die das Thema Eltern und ihre Kinder aufgreifen. Hierbei reduziert er Ehepaare auf jeweils einen Elternteil samt Kind. Die Komödie *Eiscreme/ Sladoled* beschreibt in acht Szenen das Leben von Mutter und Tochter von der frühesten Kindheit bis zum hohen alter der Mutter dar, das Stück *Bier/ Pivo* das Leben von Vater und Sohn in achtzehn Bildern über 60 Jahre hinweg. Die Ausgangssituation ist in beiden Stücken die gleiche: Die Eltern sind jeweils allein erziehend. Die Mutter wird bereits in der zweiten Szene vom Ehemann verlassen, der Vater wird kurz nach der Geburt des Sohnes zum Witwer und sucht verzweifelt nach der richtigen „Tante“, die seinem Sohn die Mutter ersetzen soll. Die Probleme der beiden mit ihren Kindern sind unterschiedlich, doch erlebt man mit, dass die erwachsen gewordenen Kinder dieselben Probleme in vielen Lebenssituationen haben wie ihre Eltern. Inzwischen ist ein drittes Stück mit einer ähnlichen Konstellation entstanden, wobei sich Mutter und Sohn über 21 Jahre lang hinwegweg mittags auf eine Tasse Kaffee treffen. (*Na kavici u podne/ Kaffeepause).* Obwohl es, wie im richtigen Leben, in allen drei Komödien zu Streit und Unstimmigkeiten zwischen den Generationen kommt, wird es am Ende klar, dass man sich doch liebt und schließlich zur richtigen Art der Kommunikation findet. Der berühmte Happy End-Effekt Gavrans, im Sinne der bereits erwähnten Bestrebung nach Rettung von Ehe und Familie. Auch wenn man während der Stücke viel lacht, kann man im Publikum auch viele beobachten, die sich Tränen abwischen.

Dazu passt ein Zitat von Miro Gavran „*Als Schriftsteller war es immer mein Wunsch, die Herzen der Zuschauer und der Leser zu erreichen. Der Roman und die Theatervorstellung müssen einen entweder zum Lachen oder zum Weinen bringen – wenn das nicht gelingt, dann war meine Kunst nicht erfolgreich*.“

TEXTAUZUG aus *Pivo*: Die Hausaufgabe, siehe im Anhang!

Der fünfte Aspekt, der uns das Erfolgsrezept Gavrans erklären kann, ist der Raum, den er den SchauspielerInnen an die Hand gibt – seine Texte sind eigentlich Partituren (so bezeichnet er sie selbst) für großartige Künstler. Neben den vielfach beschriebenen Ausganssituationen ist Gavran ein Meister der Dialoge, die eher knapp ausfallen, aber die Figuren bestens charakterisieren. Alles Weitere überlässt er den Akteuren, sie dürfen, sie sollen auch durch ihr Spiel, ihre Gesten und Bewegungen im Raum, ihren Emotionen den Text auf der Bühne umsetzen! Während er an einem neuen Stück schreibt – übrigens schreibt er nach wie vor alle Manuskripte wortwörtlich per Hand, weil es sich so dem Textgeschehen näher fühlt, als wenn er das am PC machen würde – denkt er immer an die Schauspieler, sie sind es auch, die dem Stück die endgültige Form geben. Vor dem Druck nämlich „testet“ er den Text mit SchauspielerInnen, die bei

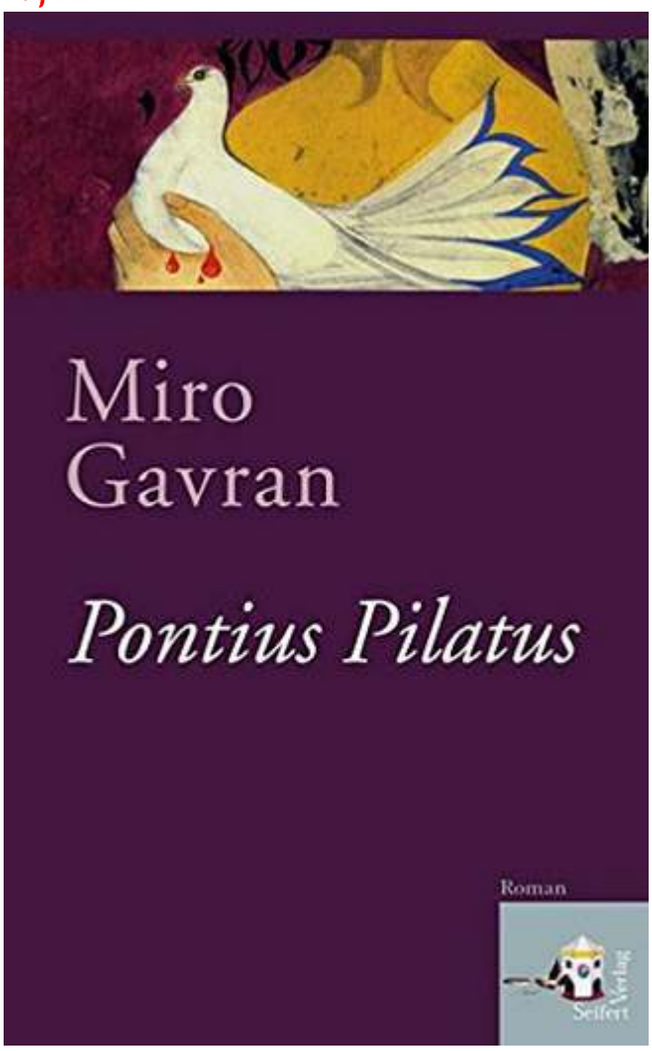

der finalen Fassung ein großes Wort mitzureden haben. So entsteht im Laufe dieser Erprobungsphase oft eine fünfte oder gar siebte Fassung. Die Aktion auf der Bühne wird dann wichtiger als der Text – den liest im Normalfall soundso nur der Dramaturg, der Dramentext lebt von dem dargestellten Geschehen für das Publikum. Nach Gavrans Überzeugung macht die schauspielerische Leistung und die Aufnahme derselben durch das Publikum das Theater und den Erfolg eigentlich aus – der Text ist nur die Vorlage, eine Partitur. Man kann sich das Theater auch ohne Dichter, ohne den Bühnenbildner, ohne den Kostümschneider, ohne den Regisseur und auch ohne das Theatergebäude und ohne die Theaterleitung vorstellen. Die einzigen Elemente, ohne die wir uns weder das Theater noch die Aufführung vorstellen können, sind die Schauspieler und das Publikum. Und daran denkt Gavran schon beim Abfassen des Manuskripts, mit jeder Version mehr. Für den Übersetzer ist das nicht immer einfach, weil man nie weiß, ob es noch während seiner Übersetzungstätigkeit zu einer ganz neuen Variante kommt – alles schon passiert. Vom Übersetzer verlangt Miro Gavran keineswegs eine Wort-zu-Wort-Übersetzung, vielmehr eine adäquate zeitgemäß angepasste Sprache des Alltags. So z.B. der Teenagerslang beim Gespräch der Tochter mit der Mutter oder bei der Hausaufgabe eines achtjährigen Jungen, wie im Textbeispiel.

In Kroatien reißen sich die SchauspielerInnen darum, in seinen Stücken zu spielen, da sie Gelegenheit bekommen, ihr Können zu zeigen. Die meist kleinen Besetzungen von 2-4 Personen garantieren viel Zeit auf der Bühne sowie die Möglichkeit für die Akteure, alle Facetten ihres Könnens zu zeigen. So z.B. die zunächst mechanische Puppe, die immer mehr menschliche Züge annimmt, oder die Transformation von Mutter und Tochter über fünfzig Jahre hinweg innerhalb von 70 Minuten. Eine Riesenherausforderung für alle Beteiligten, doch die wird liebend gern angenommen, vor allem die Schauspielerinnen begrüßen die vielen starken weiblichen Rollen, die Miro Gavran ihnen anbietet. Aber auch inhaltlich sind die Frauengestalten in seinen Dramen immer den Männern überlegen, er ist eigentlich ein Feminist.

Zu erwähnen ist neben dem Theaterschaffen, dass er zehn Romane verfasst hat, auch Kinder- und Jugendromane, die ebenso erfolgreich sind und mehrfach aufgelegt wurden, zum Teil mit biblischer Thematik (*Judith, Johannes der Täufer, Pontius Pilatus*). Themen sind dabei die Kunst, aber auch hier biblische Aspekte. Ab und zu schreibt er auch Gedichte, als Beispiel möchte ich Ihnen das Gedicht *Die Sintflut* vorstellen.
TEXT siehe Anhang!

Seine Vorliebe gilt aber eindeutig dem Theater, weil er auf diesem Gebiet seine Ideen am besten und schnellsten umsetzen kann. Das Schreiben an einem Roman, so gesteht er, ist eine sehr mühsame und langwierige Arbeit, die ihn weit mehr Zeit und Mühe kostet. deswegen möchte ich mit einem Zitat des Autors meinen Vortrag beenden: „*Ein Theaterstück zu schreiben, darin zu spielen oder Regie zu führen – das bedeutet, diese unsere Welt zu deuten, sie auf wundersame und attraktive Weise neu zu erzählen, Menschen zum Lachen zu bringen, Fragen zu stellen, Antworten zu geben, Lügen und menschliche Schwächen aufzudecken, nach der Wahrheit zu suchen, Emotionen anzubieten, Emotionen zu wecken. Gibt es überhaupt etwas Schöneres, als Dramen und Komödien zu schreiben?*“

ANHANG:

Textbeispiel 1: *Kreons Antigone/Kreontova Antigona (Übersetzung von Ludwig Steindorff)*

König Kreon besucht seine Nichte Antigone im Kerker, wo er sie festhält, da er sie hinrichten lassen will. Sie hat gegen seinen Befehl gehandelt und deswegen will er an ihr ein Exempel seiner Macht statuieren.

KREON: Das Leben eines Königs ist schwer, sehr schwer. Seitdem ich König bin, habe ich keine Nacht geschlafen; ich lege mich ins Bett und tue so, als ob ich schliefe – alle denken, der König schläft, er erholt sich. Am Morgen recke und strecke ich mich vor den Höflingen und schauspielere Zufriedenheit; doch hinter mir liegt eine qualvolle Nacht, in der ich bei jedem Geräusch zusammengezuckt bin, als kündige sich Aufruhr an. Ich glaube niemandem, ich liebe niemanden. Ich bin erschöpft, doch die Staatsgeschäfte häufen sich unerbittlich an. Wenn du ein Problem heute nicht löst, erwachsen daraus morgen drei. Ich weiß nicht, was ein Feiertag ist; ich kenne Entspannung weder auf der Jagd noch im Ausruhen. Ich habe kein Recht auf Krankheit – alle warten, dass ich strauchele, danebentrete; alle wünschen das Szepter. Ich arbeite 24 Stunden am Tag, doch Böswillige verübeln mir, ich verwendete zu viel Zeit auf die Jagdreviere, auf Pferde, auf Huren.

ANTIGONE: Ich habe dich immer geachtet, König, Onkel, Kreon.

KREON: Wir achten die, die wir fürchten.

ANTIGONE: Ich habe dich geachtet, auch bevor du König wurdest, auch als mein Vater noch regierte.

KREON: Verspotte mich nicht – damals habe ich mich selbst gehasst. Ich war der Hofschmeichler, täuschte Harmlosigkeit und Unterwürfigkeit vor. Der Hofnarr trat mir in den Hintern; doch ich durfte es ihm nicht heimzahlen; denn dein Vater liebte den Narren mehr als mich. Aber meine Geduld hat sich ausgezahlt; meine fünf Minuten sind gekommen, und ich werde alles tun, damit aus den fünf Minuten fünfzig Jahre werden.

ANTIGONE: Mir ist es gänzlich gleichgültig, ob du fünf Jahre oder fünf Jahrhunderte herrschst; mir ist es völlig egal, wer an der Macht ist. Schone mein Leben; ich bin ungefährlich. Das Einzige, woran mir liegt, das sind Vergnügungen, Reiten, Schwimmen – ich bedeute keine Gefahr.

KREON: Niemand ist ungefährlich. Wir alle geben uns in einem Abschnitt unseres Lebens zufrieden mit Reiten, Würfeln und Huren. Doch dann tritt uns einer aufs Hühnerauge, tut uns weh, lacht über uns. Wir werden wütend auf ihn, doch können wir ihm nichts anhaben, denn er ist stärker als wir. Mit einem Lächeln verschlucken wir den Schmerz und begreifen, dass die Welt in Könige und Nicht-Könige eingeteilt ist – nun wünschen wir, König zu sein; von jetzt an bedeutet uns Reiten nichts mehr.

ANTIGONE: Leben will ich, ich will leben.

KREON: Ich weiß, meine Untertanen hassen mich. Ich bin glücklich darüber. Wenn die Menschen in jedem Augenblick an dich denken sollen und du etwas in ihrem Leben bedeuten willst, müssen sie dich lieben oder hassen. Die Liebe ist jedoch so unbeständig; da habe ich mich für den Hass entschieden.

ANTIGONE: Ich hasse dich nicht.

KREON: Mein Sohn Haimon, dein Verlobter, wartet ungeduldig auf meinen Tod. Ich weiß, dass er früher oder später die Geduld verlieren wird. Dann wird er versuchen, den Lauf der Natur zu beschleunigen.

ANTIGONE: Haimon liebt dich.

KREON: Niemand liebt den König, am wenigsten sein Sohn. Er weiß gar nicht, dass ich seine Blicke auf meinem Gesicht fühle, Blicke, die nach den ersten Anzeichen von Alter und Schwäche suchen. Mein Sohn ist mein größter Feind. Seit ich König bin, stehe ich alleine da, alleine sogar ohne Frau. Ich schlafe überhaupt nicht mit meiner Frau. Ich fürchte

mich vor ihr. Ich weiß, dass sie meinen Tod wünscht und nach der Krone strebt.

ANTIGONE: Du phantasierst.

KREON: Ich phantasiere nicht; ich weiß Bescheid. Als ich einmal in einem Prozess um ein Landstück urteilte, sagte sie: »Wenn ich König wäre, hätte ich anders entschieden.« Das ist mir in Erinnerung geblieben.

ANTIGONE: Das will nichts sagen.

KREON: Mir mehr als genug. Auch deine Brüder Eteokles und Polyneikes wünschen meinen Tod. Sie machen ihr Recht auf den Thron geltend – noch einen Monat, und Eteokles ist volljährig; er wird die Krone verlangen. Doch ich werde sie ihm nicht geben. Manche Dinge kann man nicht bekommen; man muss sie sich nehmen.

ANTIGONE: Du bist krank, Onkel. In allen siehst du Feinde.

KREON: In dir und deiner Schwester Ismene sehe sich Feinde – du wirst meinen Sohn heiraten und wirst dir dann dessen bewusst sein, dass im Augenblick meines Todes mein Sohn König wird und du Königin. Du wirst meinen Tod herbeisehnen.

ANTIGONE: Das werde ich nicht – schone nur mein Leben!

KREON: Gib jede Hoffnung auf – dein Schicksal ist beschlossen.

ANTIGONE: Kennst du denn keine Gnade?

KREON: Nein, Könige dürfen nicht gnädig sein. Gnade ist widernatürlich, nur Götter dürfen Gnade ergehen lassen.

(Schweigen.)

ANTIGONE: Ist es denn wirklich möglich, dass ich nicht mehr leben, nicht mehr in unseren Wäldern spazieren werde und der Morgenröte entgegenreiten? So vieles werde ich nie wieder anrühren.

KREON: Das Leben ist brutal – es sei denn, du bist Herrscher.

(Schweigen.)

ANTIGONE: Meine Brüder werden mich befreien.

KREON: Vor einer Stunde haben sie mir gesagt, du würdest sie befreien.

ANTIGONE: Das heißt, auch sie...

KREON: Ja, auch sie habe ich einsperren lassen, auch auf sie wartet der Tod. Ich bin entschlossen, alle meine Gegner zu vernichten.

ANTIGONE: Das wird dir nicht gelingen. Das Volk wird sich erheben angesichts des Gemetzels, auf das sich der König eingelassen hat.

KREON: Das Volk ist dumm – das Volk denkt nur, was ich wünsche. Das Volk liest meine Kundmachungen und hört auf meine Berater.

(Schweigen)

Textbeispiel 2: Die Puppe/Lutka; 3. Szene (Übersetzung von Tihomir Glowatzky)

STELLA: (*mit mechanischer Stimme*) Du warst mit Maria sieben Jahre zusammen und obwohl du überzeugt bist, dass du sie geliebt hast, hast du dich von dir und von deinem Egoismus nicht einen Augenblick gelöst. Du wolltest keine Kinder, obwohl du gewusst hast, dass Kinder für ihre Erfüllung und ihr Glück nötig gewesen wären. Als Maria dich verlassen hat, hast du angefangen, dich nach ihr zu sehnen. Du hast dich beim Wettbewerb um die Puppe angemeldet, weil du das nicht überwunden hast. Du hast dich für eine Puppe und nicht für eine echte Frau entschieden, weil du der Ansicht bist, dass du einer Puppe gegenüber keine Verpflichtungen hast, und ein selbstsüchtiger und egoistischer Mann will keine Verpflichtungen. Ihr Männer wollt euch selbst genügen, das heißt, dass du gar nicht weißt, was wahre Liebe ist. Liebe bedeutet Geben und nicht nur Nehmen, Liebe ist dann gegeben, wenn wir glücklicher sind wegen des Glücks der geliebten Person, nicht etwa um des eigenen Glücks willen.

MARKO: Das reicht! Halt den Mund!

STELLA: Habe ich etwa irgendetwas Falsches gesagt?

MARKO: Nein, hast du nicht.

STELLA: Warum sagst du dann, ich soll den Mund halten?

MARKO: Genau deswegen.

STELLA: Ich begreife nicht.

MARKO: Musst du auch nicht. Du musst nicht alles begreifen.

STELLA: Bist du wütend auf mich?

MARKO: Nein.

STELLA: Dann bist du sauer auf dich selbst.

MARKO: Vielleicht.

STELLA: Ich habe noch eine mögliche logische Erklärung dafür, dass du dich für eine Puppe entschieden hast. Willst du sie hören?
MARKO: Sprich!
STELLA: Du hast dich für eine Puppe entschieden und nicht für eine normale Frau, weil du nicht willst, dass eine andere Frau Marias Stelle einnimmt.
MARKO: Das steht im Widerspruch zu dem, was du vorhin gesagt hast.
STELLA: Nämlich?
MARKO: Dass ich nicht wüsste, was wahre Liebe ist.
STELLA: Beide Schlüsse sind mit gleicher Wahrscheinlichkeit richtig und zu beiden bin ich aufgrund derselben Daten über dich und sie gekommen.
MARKO: Offenbar beginnst du zu begreifen, dass das Leben nicht so einfach und eindimensional ist. Es ist nicht nur schwarz-weiß.
STELLA: Du bist nervös, traurig, unglücklich.
MARKO: Vielleicht bin ich es auch, na und?
STELLA: Möchtest du Sex haben?
MARKO: Warum fragst du mich das?
STELLA: Ich bin so programmiert, dass ich dem nervösen, traurigen und unglücklichen Mann, für den ich zuständig bin, Sex anbiete, um ihn glücklich zu machen. Ihr Männer seid einfache Wesen, die immer Sex im Sinn haben, und das hilft euch immer, um eure Stimmung aufzubessern.
MARKO: Mir ist gar nicht nach Sex. Und vor allem nicht mit dir, und auch nicht in diesem Augenblick.
STELLA: Bis jetzt wolltest du immer Sex.
MARKO: Tja, und nun habe ich ein bisschen die Nase voll davon.
STELLA: Bist du vielleicht krank?
MARKO: Bin ich nicht.
STELLA: Ich habe gerade eine Analyse unseres Gesprächs durchgeführt und komme zu dem Ergebnis, dass du doch wütend auf mich bist.
MARKO: Gut kombiniert!

Textbeispiel 3: *Bier/Pivo, 3. Szene (Übersetzung von Tihomir Glowatzky)*
(Sohn kommt strahlend mit einem Heft in der Hand auf die Bühne. Er bleibt stehen, verbeugt sich und beginnt aus dem Heft vorzulesen, als ob er ein Gedicht rezitieren würde.)
SOHN: „Meine Mutter“. Ich habe keine eigene Mutter, da sie seit meiner Geburt bei den Engeln wohnt, deswegen fällt es mir sehr schwer, über meine Mutter zu schreiben. Aber dafür kann ich über drei Tanten schreiben, die meine Mutter werden könnten, wenn mein Vater endlich heiraten wollte. Das war zuerst die Tante Dragica, die mir große Geschenke mitgebracht hat, die aber nie gelacht hat. Ich mochte ihre Geschenke, aber ihr ernstes Gesicht, das so aussah, als hätte sie eine saure Gurke verschluckt. Dann kam eines Tages die Tante Rosa in unser Leben, die einen großen Busen und einen Riesenhintern hatte, was meinem Vater sehr gefallen hat, aber sie hatte unglücklicherweise auch einen verstorbenen Ehemann, von dem sie oft erzählte, was meinem Vater auf die Nerven ging. Deswegen hat er eines Tages gesagt: „Du musst deinen Verstorbenen nicht jeden Tag neu ausbuddeln – lass ihn in Ruhe auf dem Friedhof liegen.“ Im Moment ist Tante Ena angesagt – Vaters neue Freundin. Sie kocht ganz lecker, und wenn sie dann bei uns ist, dann essen wir uns richtig satt, mein Vater und ich. Leider streitet Tante Ena oft mit meinem Vater, wovon mir die Ohren wehtun. Aus diesen drei Frauen könnte man eine tolle Tante mischen, die gut kocht, einen großen Busen und einen Riesenhintern hätte und mir jeden Tag Geschenke bringen würde. Ich möchte gern, dass mein Vater eines Tages heiratet und ich eine Mutter bekomme, damit ich zum Muttertag leichter solche Aufsätze schreiben kann, und dass mein Vater nicht mehr über die Lehrerin erzählt, sie sei eine Kuh und eine Ziege, weil sie mich so einen Aufsatz hat schreiben lassen, aber ich weiß, dass mein Vater nur gut über meine Lehrerein denkt, weil er zu seinem Freund Drago gesagt hat: „Ich würde sie liebend gern mal knallen, wenn sie nicht meinen Sohn unterrichten würde.“
(Lichtwechsel, Vater erscheint.)
VATER: Du Knallkopf, du dummer – wie konntest du nur so einen geisteskranken Aufsatz schreiben*!?!?* *(Er jagt den Sohn um den Tisch.)*
SOHN: Das war doch die Hausaufgabe. Ich dachte, wenn er gut wird, würde man ihn am Schwarzen Brett aushängen.
VATER: Dich wird man in der Schule aufhängen, nicht den Aufsatz! Ich konnte den Direktor kaum überreden, dass er von einem Verweis absieht – die Lehrerein wollte nicht mal mit mir reden, nicht einmal eine Entschuldigung wollte sie annehmen, weil du geschrieben hast, ich würde sie gern mal knallen.
SOHN: Aber Papa, das hast du gesagt – das ist die Wahrheit.
VATER: Du Dummkopf, schreib in den Hausaufgaben künftig nicht mehr die Wahrheit! Und wieso musstest du über all diese Frauen schreiben – man wollte mir das Jugendamt ins Haus schicken – es entstand der Eindruck, als würden bei uns alle mögliche Frauen verkehren.

SOHN: Papa, ich habe doch nur über die Tanten geschrieben, die dich heiraten wollten, die anderen habe ich gar nicht erwähnt.
VATER: Welche anderen?
SOHN: Über die du dem Onkel Drago erzählt hast, die wären grad gut genug, um sie einmal flachzulegen.
VATER: Du bist nicht normal - du belauschst meine Gespräche. In Zukunft darfst du keine Hausaufgabe mehr in die Schule mitnehmen, bevor ich sie gelesen habe. *(schreiend)* Ist das klar?
SOHN: Ja, Papa. *(Er rennt hinaus, der Vater hinterher.)*

Textbeispiel 4: *Die Sintflut/Potop*, aus dem Zyklus *Biblische Gedichte (Übersetzung von Tihomir Glowatzky)*

SINTFLUT
Wir dachten, das sei das Ende.
Mit dem Leben haben wir abgeschlossen.
Alles, was wir geliebt haben,
hat die Flut verschlungen.
Für fremde Schuld und fremde Sünden
Haben wir einen schrecklichen Preis bezahlt.
Und daran konnten wir nicht ein Wort aussetzen -
Unsere Brüder haben über jedes Maß gesündigt,
Der Zorn Gottes war berechtigt.
Wir dachten, das Ertränken sei das logische Ende,
Und dass Vaters Arche die Agonie unnötig verlängere.
Erst als wir die Taube mit dem Ölzweig erblickt hatten, erkannten wir, dass das Ende ein Neubeginn ist, und alles, was bisher geschah –
eine Hinführung zu dem Leben darstellt,
das wir erst aufbauen müssen.

Tihomir Glowatzky

Folgende Texte von Miro Gavran sind als freie Onlineversion über den Hochschulschriften-Server (OPUS; http://www.opus-bayern.de/uni-bamberg) der Universitätsbibliothek Bamberg erreichbar:
EISCREME/BIER (Sladoled/Pivo); Bamberger Texte für Bühne und Film, Band 4, 2016, University of Bamberg Press. Kommentierte Ausgabe.
DIE PUPPE (Lutka), Bamberger Texte für Bühne und Film, Band 7, 2018, University of Bamberg Press. Kommentierte Ausgabe.

MITTWOCH, 16. MÄRZ 2022 NUMMER 62 **Feuilleton regional**

Ein ganzes Festival für einen Autor

Bühne Das Sensemble Theater ist zum zweiten Mal der Gastgeber des Internationalen Gavran-Festivals. Warum der kroatische Bühnenautor so oft und gerne gespielt wird – und wie Corona in die Fest-Eröffnung grätscht.

VON VERONIKA LINTNER

Das Dessert wollte das Sensemble Theater gleich als ersten Gang auftischen: „Eiscreme" heißt die Komödie, mit der das Profi-Ensemble das Internationale Gavran-Festival 2022 eröffnen wollte – auf der eigenen Bühne, als Gastgeber des Theater-Fests. Doch jetzt haben kurz vor der Premiere zwei Corona-Fälle das Sensemble-Team getroffen. „Eiscreme" muss warten, die Premiere ist vertagt auf Freitag, 25. März. Natürlich sei das traurig, sagt Anne Schuester, die mit Intendant Sebastian Seidel das Augsburger Theater leitet: „Wir haben dieses Stück bereits zwei, drei Mal verschoben." Auf dem Probenplan stand das Werk schon 2020. Aber so vollkommen düster sieht sie die Lage nicht: „Es ist für uns überhaupt die erste Absage wegen Corona-Fällen. Das zeigt, dass wir in der Pandemie bisher Glück hatten." Und das Glück reicht noch weiter: Der Rest des Gavran-Festivals kann wohl so wie geplant über die Bühne gehen.

Das internationale Bühnen-Treffen findet nun am 18. und 19. März im Sensemble-Theater statt. Diese zwei Tage versprechen Komödien neben Tragischem, dazu Lesungen, Werkstattgespräche – alles von und mit Miro Gavran. Auch wenn das Festival schon einmal in Augsburg stattfand, fragt sich vielleicht doch noch manch einer: Wer ist Gavran?

Der Autor, geboren 1961, gilt als der meistgespielte zeitgenössische kroatische Dramatiker. Er ist wohl auch der einzige europäische lebende Autor, der einem alljährlichen Festival seinen Namen gibt – mit einem breiten, selbstverfassten Stückrepertoire für die Festspiele. Seit 2018 pflegt der Schriftsteller eine Freundschaft mit dem Sensemble. Damals trat die Augsburger Gruppe in Prag beim Gavran-Festival auf, spielte dort das Stück „Die Puppe" des Kroaten. „Miro Gavran hat diese Version so gut gefallen", erzählt Schuester. Schon im Jahr darauf war das Sensemble der nächste Gastgeber für Gavrans Fests.

Neben Theaterwerken schreibt er Romane, Essays, Kinderbücher. Typisch Gavran? Das sind für Schuester die „universellen Lebensthemen", die er aufgreift, mit „Humor und Tiefgründigkeit, das ist sein Geheimnis". Beispiel „Eiscreme": Ein Mutter-Tochter-Gespann besucht im Lauf von fast 60 gemeinsamen Jahren immer wieder dasselbe Eiscafé. Diese Lebensszenen beschreibt Schuester als „lustig, aber auch sehr ernsthaft. So wechselhaft, wie eine Beziehung von Mutter und Tochter über Jahre hinweg im wahren Leben sein kann." Und spannende Frauenfiguren schreibe Gavran sowieso mit Vorliebe.

„Eiscreme", Jahrgang 2015, zählt zu seinen jungen Stücken. Das 13. Festival beginnt wegen der Absage nun aber mit einem Frühwerk, das schwer antik anmutet: „Kreons Antigone" schrieb Gavran 1983. Das „theater ... und so fort" aus München gibt am Freitagabend eine szenische Lesung aus diesem Text. Nach diesem Auftakt folgten osteuropäische Gastspiele. Der Autor reist selbst mit seinem „Gavran Theater" aus Zagreb an und zeigt die Komödie „Die Kaffeepause".

Gavran sucht immer wieder den Witz und Kontrapunkt zwischen den Geschlechtern: „Alles über Frauen" verspricht eine Komödie, die Samstagabend das „Teatru Arte dell'Anima" aus Bukarest im Sensemble spielt. Aber als Gegenstück hat Gavran auch „Alles über Männer" geschrieben. Das alternative Vater-Sohn-Stück zu „Eiscreme" trägt übrigens den Titel „Bier".

Gavrans Philosophie geht eine Lesung auf den Grund: Drei Über-

Miro Gavrans Bühnenwerken gehört zwei Tage lang der Fokus. Foto: Gavran

setzer des Werks werden in Augsburg sein Buch „Ein Drama und vier Komödien" vorstellen. An beiden Tagen finden zudem ab 22.30 Uhr Bühnengespräche mit Gavran statt. „Es ist die Chance, Fragen zu stellen, Miro kennenzulernen", sagt Schuester. Ein Übersetzer sei immer mit dabei. Augsburg soll in diesen Tagen vor allem auch Theater international erleben, mit Originalsound und Übertiteln.

Alle Infos gibt es unter www.sensemble.de. Höhepunkte des Fests:

- **Kreons Antigone**, szenische Lesung mit dem Münchner „theater ... und so fort", Freitag, 17.30 Uhr.
- **Kaffeepause**, Komödie mit dem Gavran Theater Zagreb, in kroatischer Sprache mit deutschen Übertiteln, Freitag, 20.30 Uhr.
- **Buchpräsentation** „Ein Drama und vier Komödien" von Miro Gavran, Samstag, 16 Uhr.
- **Tschechow sagt Tolstoj Lebewohl**, Lesung mit dem Sensemble Theater, Samstag, 17.30 Uhr.
- **Alles über Frauen**, Komödie mit dem „Teatru Arte dell'Anima" Bukarest, Rumänisch mit englischen Übertiteln, Samstag, 20.30 Uhr.

Kulturhauptstadt Europas: Novi Sad 2022

Literatur im Dialog zur EUROPA WOCHE 2022

Motto: ***Kulturelle Brücken schlagen***
Samstag den 07. Mai 2022 um 14:00 Uhr
Referentin: Frau ***Dr. Angela Ilić****, LMU-München Video-Konferenz auf Internetplattform ZOOM und die Präsenzveranstaltung Raum 22 im Erdgeschoss des Wiesbadener Rathauses Schloßpl. 6, 65183 Wiesbaden*

Die kroatische Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden präsentiert die Kulturhauptstadt Europas 2022: Novi Sad. Bisher wurden die Städte Riga/Lettland[1] und Rijeka /Kroatien[2] vorgestellt.

Kulturelle Brücken schlagen – die Kulturgemeinschaft stellt die wichtige Rolle der Brücken in der Geschichte von Novi Sad nicht nur vor, sondern entwickelt sie auch weiter: *Das Motto Vier neue Brücken* wird auch zu einem Brückenprogramm, das unter anderem für *Liebe, Hoffnung, Regenbogen, Migration und die Zukunft Europas* steht.

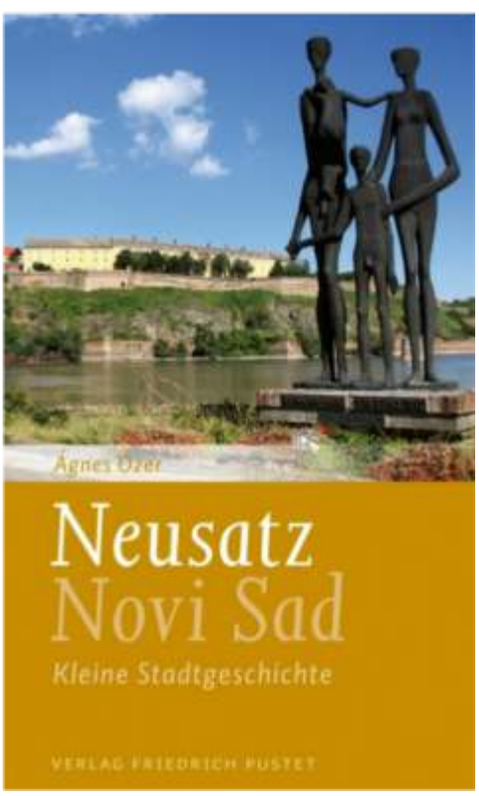

In dem Buch *Neusatz / Novi Sad Kleine Stadtgeschichte* präsentiert Lászlo Végel in einem Essay die Stadt und ihre Bürger. Drei Brücken an der Donau verbinden die Stadtteile rechts und links des Flusses. Die kleine Stadtgeschichte zeichnet kompakt und beispielreich die Entwicklung der königlichen Freistadt nach, die heute nach Belgrad die zweitgrößte Stadt Serbiens ist.
Novi Sad (auf dt. Neusatz) blickt auf eine bewegte Geschichte zurück, in der es seine Landeszugehörigkeit mehrfach gewechselt und Kriege miterlebt hat, zuletzt 1999. Durch das Zusammenleben vieler verschiedener ethnischer Gruppen, darunter auch Donauschwaben, entwickelte die Stadt einen ganz eigenen Charakter.

Die weltweite Erfahrung von Globalisierungsprozessen fordert ein neues Bewusstsein für das komplexe Verhältnis von neuer und alter Heimat. Mit dem Wegfall von Grenzen für den Kultur- und Warenfluss werden auch die Trennlinien zwischen Modernisierung und Traditionspflege verwischt.

In der diesjährigen Veranstaltung zur Europawoche sollen verschriftlichte Traditionen und Ausdrucksformen - einschließlich der Sprache als Träger des immateriellen Kulturerbes - thematisiert werden. In diesem Zusammenhang ist es unabdingbar, über die Bedeutung der Bildung für eine nachhaltige Entwicklung Europas zu diskutieren: Inwiefern muss sich die Bildung den neuen Gegebenheiten anpassen, um uns allen eine würdevolle Zukunft gewährleisten zu können? Welche Herausforderungen müssen bewältigt werden, um die bereichernde Vielfalt der kulturellen Erinnerungen und Gegebenheiten als Bereicherung wahrnehmen und in die unterschiedlichen Gesellschaften integrieren zu können?

Ivica Košak

[1] http://www.hkz-wi.de/web_de/JOIK_2014/index.html
[2] http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/home/europawoche/kulturhauptstadt-europas-rijeka-2020.html

Das Rathaus in Novi Sad © Angela Ilić

KULTURELLE BRÜCKEN SCHLAGEN

Novi Sad, Kulturhauptstadt Europas 2022[1]

Serbiens zweitgrößte Stadt, Novi Sad (auf Deutsch: Neusatz, auf Ungarisch: Újvidék, auf Slowakisch: Nový Sad, auf Ruthenisch: Новый Сад), trägt 2022 gemeinsam mit Kaunas in Litauen und Esch-sur-Alzette in Luxemburg den Titel ***Europäische Kulturhauptstadt***. Es ist zum ersten Mal, dass eine Stadt in Serbien zur Kulturhauptstadt Europas ausgewählt worden ist.

Novi Sad liegt 80 Kilometer nördlich von Belgrad an der Donau und ist die Hauptstadt der Autonomen Provinz Vojvodina. Heute ist es eine dynamisch wachsende Universitätsstadt mit ungefähr 350.000 Einwohnern. Novi Sad verbindet nicht nur die beiden Donauufer miteinander, sondern sie steht auch für eine überbrückende Funktion im übertragenen Sinne. Als so wichtig wird die Brückenfunktion Novi Sads erachtet, dass die Organisatoren das Kulturhauptstadtprogramm unter das Motto *Vier Brücken für Kultur* gestellt haben: Die Brücke der Liebe, die Brücke der Freiheit, die Brücke der Hoffnung und die Brücke des Regenbogens sollten das Programm des Kulturhauptstadtjahres prägen.

Novi Sad mit seiner multikulturellen Bevölkerung und strategischen Lage blickt auf eine bewegte Geschichte zurück. Die Stadtgründung hängt eng mit der Entstehung der Festung Peterwardein (auf Serbisch und Kroatisch Petrovaradin, auf Ungarisch Pétervárad) am gegenüberliegenden Donauufer zusammen. Die Festung wurde am Ende des 17. Jahrhunderts erbaut und danach stetig erweitert. Sie spielte eine entscheidende Rolle beim Schutz der südlichen Grenzgebiete Ungarns, vor allem gegenüber dem Osmanischen Reich.

[1] Dieser Text basiert zum Teil auf das Manuskript des gleichnamigen Vortrags gehalten am 7. Mai 2022 im Wiesbadener Rathaus, zum Teil auf den folgenden Aufsatz: Angela Ilić: Eine Stadt der Brücken. Novi Sad, Kulturhauptstadt Europas 2022. In: Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas 17 (2022) H. 1, S. 200–203.

In der Nähe der wachsenden habsburgischen Festung entwickelten sich im Laufe der Zeit weitere Siedlungen. Der am gegenüberliegenden Donauufer entstandene Brückenkopf wurde „Peterwardeiner Schanze“ oder aufgrund seiner zahlreichen serbischen Bewohner „Ratzenstadt“ genannt. 1748 wurde er, damals mit 4.620 Einwohnern, unter dem Namen „Neoplanta“ zur königlichen Freistadt erhoben.

Peterwardein und Ratzenstadt im 18. Jahrhundert
Quelle: Wikimedia Commons

Von Anfang an war die sprachliche und religiöse beziehungsweise konfessionelle Zusammensetzung der Bevölkerung in Neoplanta sehr divers. Zeitgenössische Reiseberichte betonten immer wieder die große Vielfalt und die zahlreichen Gotteshäuser der verschiedenen Konfessionen und Religionsgemeinschaften.

J. C. von Thiele schrieb Folgendes über Ratzenstadt auf seiner Reise durch das Königreich Ungarn in den 1830er-Jahren:
„Auf dem Marktplatze, der ein unregelmäßiges Viereck bildet, steht ein schönes Rathaus, diesem gegenüber die katholische Pfarrkirche, und in der Mitte desselben eine kostbare Dreyfaltigkeits-Säule. Gegenwärtig befinden sich hier fünf Kirchen der nicht-unierten Griechen [der Orthodoxen], dann zwei katholische und eine armenische, wie auch zwei Bethäuser der lutherischen und calvinistischen [reformierten] Glaubensgenossen, sowie eine Synagoge.“[1]

[1] J. C. von Thiele: Das Königreich Ungarn. Vol. 5. Kaschau 1838, S. 186.

*„**Stubovi ekumenizma** – Mapa verskih zajednica Novog Sada“ [Säulen der Ökumene – Karte der Religionsgemeinschaften von Novi Sad]*
Projekat Ekumenske humanitarne organizacije i Fonda Svetskog Saveta Crkava za ekumensku saradnju u jugoistočnoj Evropi
Novi Sad, 2003

In der Stadt befindet sich heute der Sitz der serbisch-orthodoxen Eparchie für Bačka. Diese wurde im 16. Jahrhundert gegründet; Novi Sad wurde Anfang des 18. Jahrhunderts zu deren Bischofssitz.
Der zwischen 1899 und 1901 erbaute Bischofspalast (vladičanski dvor) gehört zu den imposantesten Gebäuden des Stadtzentrums.
In Novi Sad befinden sich zudem die Superintendentur der (überwiegend slowakisch-sprachigen) evangelisch-methodistischen Kirche in Serbien sowie der Bischofssitz der slowakischen evangelisch-lutherischen Kirche in Serbien.

Der orthodoxe Bischofspalast (links)
Quelle: Fotoarchiv des Instituts für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas an der Ludwig-Maximilians-Universität München (i. F.: IKGS-Fotoarchiv), Signatur: NEU 5

Neben den orthodoxen Serben lebten in Neoplanta zahlreiche deutsche Händler und Handwerker. Viele Siedler (die späteren Donauschwaben) kamen aus

unterschiedlichen Teilen des Heiligen Römischen Reiches und von jenseits seiner Grenzen nach Novi Sad und in die Region Batschka (auf Serbisch und Kroatisch Bačka, auf Ungarisch Bácska). Mit den Ulmer Schachteln war die Reise auf dem Wasserweg von Ulm bis Novi Sad relativ unkompliziert. Aus den habsburgischen Territorien zogen ungarisch-, slowakisch- und in viel kleinerer Zahl tschechischsprachige Katholiken und später Protestanten sowie Juden zu.

Weitere Einwanderungswellen brachten zahlreiche Armenier, Bulgaren und Griechen, vorwiegend Händler, in die Stadt und ihre Umgebung. Auf den naheliegenden Hügeln von Fruška Gora wurden vom 15. bis zum 18. Jahrhundert insgesamt 35 serbisch-orthodoxe Klöster errichtet, von denen heute noch 17 stehen.

Die römisch-katholische Kirche („Kathedrale“) Namen Mariä, erbaut zwischen 1891 und 1894 (c) Angela Ilić

Die evangelisch-lutherische Kirche, erbaut im Jahr 1886
Quelle: IKGS-Fotoarchiv, Signatur: NEU 6

Im 19. Jahrhundert wurde an den zahlreichen – und zum Großteil von den verschiedenen Religionsgemeinschaften getragenen – Schulen auf Deutsch, Serbisch, Ungarisch und sogar auf Griechisch unterrichtet. Die 1826 in Pest gegründete Matica srpska,[2] ein Verein zur gezielten Förderung serbischer literarischer und national orientierter Tätigkeiten, zog 1864 nach Novi Sad, wo sie seitdem ihren Hauptsitz hat. Der Umzug der Matica war der Impuls für die Entstehung eines Kreises von Gelehrten und Künstlern, die die serbische Wissenschaft und Literatur maßgeblich prägten. Aufgrund deren Beitrags zur Förderung der Kultur und Bildung wurde Novi Sad häufig als *serbisches Athen* bezeichnet. Dieser Schwerpunkt ist bis heute erkennbar: In der Stadt lebten und arbeiteten

[2] Nach dem Vorbild der Matica srpska entstanden im 19. Jahrhundert zahlreiche ähnliche Vereine in der slawischsprachigen Welt, unter anderem Matice česká in Prag/Praha (1831), Matica ilirska in Agram/Zagreb (1842), Matica slovenská in Martin (1863) und Slovenska matica in Laibach/Ljubljana (1864).

zahlreiche international bekannte Schriftsteller, Dramaturgen, Musiker und weitere Künstler, darunter Jovan Jovanović Zmaj (1833–1904), Branislav Nušić (1864–1938), später Aleksandar Tišma (1924–2003), Danilo Kiš (1935–1989) oder Đorđe Balašević (1953–2021). Nicht nur der Beitrag zur serbischen Kultur und Wissenschaft sollte jedoch hervorgehoben werden: Unter anderem lebten und wirkten der ungarische Schriftsteller Lajos Zilahy (1891–1974) und der slowakische Dichter, Philologe und Wissenschaftler Pavel Jozef Šafárik (1795–1861) zeitweilig in der Stadt.

Mileva Marić und Albert Einstein
Quelle: ETH-Bibliothek Zürich, Bildarchiv / Fotograf: Unbekannt / Portr_03106 / Public Domain

Im ersten Jahrzehnt des 20. Jahrhunderts konnte man auf den Straßen Novi Sads öfters „diesen verrückten Schwiegersohn von Marić“ treffen, der mit seiner ungezähmten Haartracht und seinem ungewöhnlichen Verhalten die Einwohner zum Staunen brachte. Albert Einstein (1879–1955) kam zu mehreren längeren Besuchen bei der Familie seiner ersten Frau, Mileva Marić (1875–1948), ins Nachbardorf Kać. Die serbische Physikerin war Einsteins Kommilitonin am Eidgenössischen Polytechnikum in Zürich gewesen.

Zu den wichtigsten historischen Ereignissen in und um Novi Sad gehört zweifellos der Friedensvertrag von Karlowitz (serb. Sremski Karlovci, ung. Karlóca), der 1699 zwischen dem Osmanischen Reich und dem Heiligen Römischen Reich mit seinen Verbündeten unterzeichnet wurde und den Großen Türkenkrieg beendete. In der Schlacht von Peterwardein im Jahr 1716 feierte Prinz Eugen von Savoyen (1663–1736) einen bedeutenden Sieg über die osmanischen Truppen. Während des ungarischen Revolutionskrieges von 1848/1849 befand sich die Stadt in den Händen der Aufständischen und wurde stark beschädigt. Novi Sad blieb bis zum Ende des Ersten Weltkriegs bei Ungarn, danach wurde es ins Königreich der Serben, Kroaten und Slowenen, das spätere Königreich Jugoslawien, eingegliedert. Im Zweiten Weltkrieg, zwischen 1941 und 1945, stand es unter ungarischer Besatzung. Hier am Donauufer fand eines der schwersten Verbrechen des Krieges statt, das sich 2022 zum 80. Mal jährte: die Massenerschießungen im Januar 1942, bei denen mehr als 1.200 vor allem jüdische und serbische, vereinzelt auch ungarische und deutsche Zivilisten getötet und ihre Leichen in die Donau geworfen wurden.

Nicht nur die jüdische Bevölkerung wurde dezimiert; 1944 flüchteten die meisten Donauschwaben aus der Batschka. Diejenigen, die blieben, Alt und Jung, wurden in Arbeitslager geschickt, wo viele von ihnen starben. Dessen ungeachtet sind zahlreiche Spuren der Erinnerung an die ehemaligen deutschen und deutschsprachigen Einwohner der Stadt erhalten. Auch die ersten, in der Stadt gedruckten Zeitungen waren deutschsprachig: das *Neusatzer Kreisblatt*, das seit 1857 erschien sowie das *Neusatzer Lokalblatt*, später *Batschkaer Bote* seit 1865.

Die historischen Straßennamen reflektieren die Zäsuren der vergangenen Jahrhunderte: häufig anfänglich auf Deutsch, dann auf Ungarisch und zuletzt auf Serbisch. Auch das kyrillische und das lateinische Alphabet koexistieren friedlich miteinander.

Drei Brücken verbinden die Stadt heute mit Petrovaradin. Ihre Vorgänger wurden mehrmals zerstört: in den Jahren 1848–1849, nach dem Zweiten Weltkrieg, dann durch die NATO-Luftangriffe 1999. Die Brücke der Freiheit (serb. Most slobode) fiel diesen im April 1999 zum Opfer. Inzwischen wiedererbaut, steht sie symbolisch für die Resilienz der Stadt und ihrer Einwohner.

Die Zusammensetzung der Stadtbevölkerung hat sich radikal verändert, genauso wie in der Vojvodina: 2002 bildeten Serben 75,50 Prozent der Einwohner, Ungarn 5,24 Prozent, Jugoslawen[3] 3,17 Prozent, Slowaken 2,41 Prozent, Kroaten 2,09 Prozent, Montenegriner 1,68 Prozent. Weitere 16 nationale Minderheiten sind in der Stadt vertreten, darunter Ruthenen/Rusinen, Roma, Mazedonier, Rumänen, Slowenen und Deutsche.

[3] Eine noch in der Sozialistischen Föderativen Republik Jugoslawien eingeführte Kategorie bei den Volkszählungen, die besonders in den ethnisch meistgemischten Teilen des Landes, in Bosnien-Herzegowina und in der Vojvodina, sowie unter Bediensteten der Jugoslawischen Volksarmee großen Anklang fand. Vor allem ein hoher Anteil der aus ethnisch bzw. religiös gemischten Ehen stammenden Menschen bezeichneten sich häufig als Jugoslawen – zum Teil auch nach dem Zerfall Jugoslawiens.

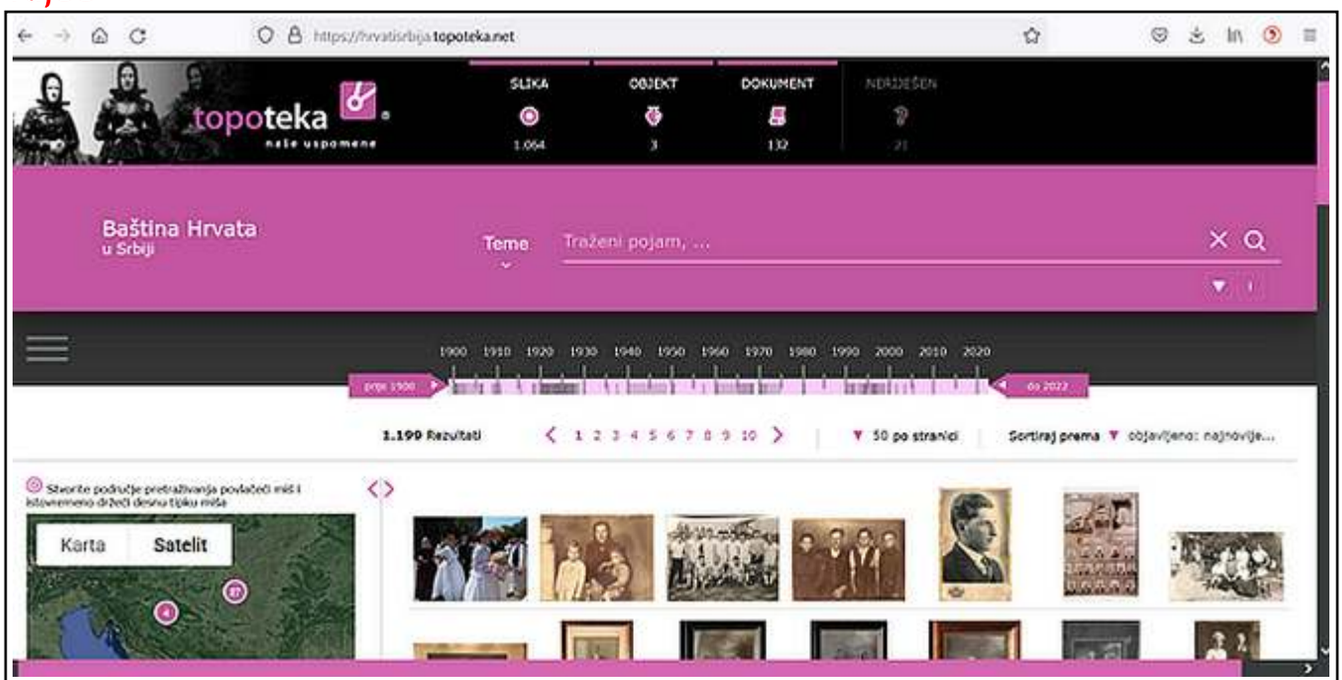

Topoteka: Kroatisches (Kultur)Erbe in Serbien, https://hrvatisrbija.topoteka.net/

Die in Österreich initiierte Internet-Plattform „Topothek" hat nun mehrere Portale in verschiedenen europäischen Ländern. Topothek ist ein „ Plattform, auf der unter Mitarbeit der Bevölkerung das lokalhistorisch relevante Material und Wissen, das sich in privaten Händen befindet, gesichert, erschlossen und online sichtbar gemacht wird." Einige der Sammlungen widmen sich Institutionen und Themen aus dem kroatischen Sprach- und Kulturkreis. Unter ihnen befindet sich die Sammlung „Kroatisches Erbe in Serbien" (Baština Hrvata u Srbiji), die zahlreiche Bilder und Dokumente zum vielfältigen Lebenswelt der kroatischen Minderheit in Serbien beinhaltet.

Kroatische Spuren in Novi Sad und in der Vojvodina

Obwohl die Kroaten in Novi Sad nie sehr zahlreich waren (im Jahr 1900 bildeten sie knapp 2 Prozent der Bevölkerung), sind sie bereits lange in der Stadt ansässig. Viel größer war ihr Anteil in Peterwardein (wo sie im Jahr 1900 mit 63 Prozent die absolute Mehrheit bildeten). Peterwardein gehörte bis 1918 zur Verwaltungseinheit Kroatien-Slawonien und wurde erst 1945 in Novi Sad als Ortsteil eingegliedert. Bei der letzten Volkszählung im 2011 deklarierten sich mehr als fünftausend Personen als Kroaten, was 1,56 Prozent der Bevölkerung Novi Sads ausmacht. In Peterwardein bildeten sie im Jahr 2022 knapp zehn Prozent der Einwohnerschaft.

Nicht nur in Novi Sad, sondern auch anderswo in der Autonomen Provinz Vojvodina leben Kroaten und kroatischsprachige Gruppen wie die Bunjewatzen (insgesamt ungefähr 400 Personen) oder die Schokatzen.

Die Bunjewatzen sind eine Volksgruppe ursprünglich aus der Umgebung von Senj, die durch Wanderweidewirtschaft in die Batschka und West-Syrmien (zapadni Srijem) kamen. Die bunjewakische Mundart ist ein ikavisch-štokavischer Dialekt. Sie Schokazen sind in Baranja, Batschka und Syrmien verbreitet, und ihr Dialekt hat einen ikavischen wie auch einen ekavischen Einschlag. Eines der wichtigsten Zentren der Vojvodina-Kroaten ist die von Novi Sad nördlich liegende Stadt Subotica (auf Deutsch Maria-Theresiopel, auf Ungarisch Szabadka).

Jüdisches Erbe in Novi Sad[4]

Die ersten schriftlichen Quellen zur Anwesenheit jüdischer Einwohner gehen auf das späte 17. Jahrhundert zurück. Die jüdische Gemeinde in Novi Sad wurde im Jahr 1751 offiziell gegründet, obwohl die örtliche Chevra Kadischa (Beerdigungsbruderschaft) bereits seit 1729 existiert hatte und um 1743 über einen örtlichen Rabbiner und jüdischen Lehrer berichtet worden war. Die Juden von Neoplanta genossen seit dem letzten Drittel des 18. Jahrhunderts eine Art Autonomie, die bis zur Revolution 1848 anhielt. Ihre *communitas judae-*

[4] Für mehr über die jüdische Gemeinde in Novi Sad und ihre Synagoge vgl. Angela Ilić: Eine architek-tonische Brücke: Die Synagogenbauten Leopold Baumhorns in Rijeka, Novi Sad und Temeswar. In: Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas 17 (2022) H. 1, S. 203–212, aus dem dieser Abschnitt entnommen wurde.

orum war dafür zuständig, ihre zivilen und religiösen Angelegenheiten durch einen selbstgewählten und durch den Stadtrat bestätigten Richter zu regeln. Eine jüdische Schule funktionierte spätestens ab 1800, ebenso ein jüdisches Spital, das 1849 in den Wirren des ungarischen Volksaufstandes zerstört wurde.

Um 1819 wohnten bereits mehr als 700 Juden in Neusatz, die damals 4,5 Prozent der Stadtbevölkerung ausmachten. 1816 wurde eine Synagoge erbaut; diese brannte im Jahr 1849 nieder. Ein neues Gebäude wurde einige Jahre später am gleichen Ort errichtet. 1880 stieg die Zahl der Neusatzer Juden auf über 1.100, und Dank ständigen Wachstums – zum Teil durch Zuzug – überschritt sie bis 1900 2.000, was 7,1 Prozent der Stadteinwohnerschaft entsprach. Um die Jahrhundertwende waren zwei Drittel der Juden ungarischer, ein Drittel deutscher Muttersprache. Das jüdische Leben konzentrierte sich auf die Judengasse (Jevrejska ulica), wo ein jüdisches Ghetto eingerichtet wurde.

*Das Hauptportal der Synagoge mit der Inschrift „**denn mein Haus wird ein Bethaus heißen für alle Völker**“ aus Jesaja 56,7 (c) Angela Ilić*

Die vom ungarisch-jüdischen Architekten Leopold /Lipót Baumhorn entworfene Synagoge im Jugendstil und der ganze Komplex um sie herum, mit Volksschule, Hauptsitz der *neologen aschkenasischen* Gemeinde, Wohnhaus und Kulturraum, wurde zwischen 1905/06 und 1909 errichtet. Für den Synagogen- und Schulbau stellte die Stadt 20.000 Kronen zur Verfügung. Die Gesamtkosten für die Synagoge erreichten 170.000 Kronen, dazu kamen für die Schule mit Ausstattung und Rabbinerwohnung 140.000 Kronen.

Die Synagoge mit ihren Nebengebäuden, erbaut zwischen 1906 und 1909
Quelle: Samu Borovszky (Hg.): Magyarország vármegyéi és városai. Bács-Bodrog vármegye 1. kötet [Die Komitate und Städte Ungarns. Komitat Bács-Bodrog, 1. Band]. Budapest 1909, S. 251.

Die Nebengebäude standen auf beiden Seiten der Synagoge, die etwas von der Straße zurückgesetzt erbaut wurde. Da die neu erbaute Synagoge bereits etliche Vorgänger an demselben Ort gehabt hatte, wurde sie im Volksmund noch mehrere Jahrzehnte lang *Neue Synagoge* genannt. Diese Synagoge hatte eine für Baumhorns Baustil typische Zentralkuppel mit zwei Türmen an der Vorderseite. Drinnen auf der Empore wurde eine Orgel der schlesischen Orgelbaufirma Rieger, die seit 1894 auch eine Werkstatt in Budapest hatte, eingebaut.
Der Gebäudekomplex mit der Synagoge wurde zum Mittelpunkt des florierenden jüdischen Lebens in der Zwischenkriegszeit, das nicht nur die Schule, sondern auch eine Lehrerbildungsanstalt, Kindergarten, Musikschule, soziale Einrichtungen (Waisenhaus, Armenküche, Altersheim) und Kulturhaus umfasste. Ein Duzend jüdische Zeitungen und Zeitschriften in deutscher und ungarischer Sprache erschienen in Neusatz.

Unmittelbar vor dem Ausbruch des Zweiten Weltkriegs lebten ungefähr 4.000 Juden in der Stadt. Die seit 1991 unter Denkmalschutz stehende Synagoge wird heutzutage als Konzertgebäude benutzt, obwohl die jüdische Gemeinde das Recht hat, das Gebäude zu religiösen Veranstaltungen zu nutzen.[5]

Angela Ilić

[5] Das vielfältige Programm des Kulturhauptstadtjahres finden Sie unter https://novisad2022.rs

EUROPA WOCHE

KROATISCHE KULTURGEMEINSCHAFT e.V. - 7. Mai 2022 Wiesbaden

- **2010: EIN FORUM BIETEN FÜR DEN DIALOG**
- **2011: 300. GEBURTSJAHR VON RUĐER JOSIP BOŠKOVIĆ**
- **2012: KULTURELLE IDENTITÄT ALS BRÜCKE ZUMZUSAMMENLEBEN DER GENERATIONEN**
- **2013: VERORTUNG DER KROATISCHEN MIGRANTEN**
- **2014: GEGEN DAS VEREGESSEN**
- **2015: *BILDUNG FÜR NACHHALTIGE* ENTWICKLUNG *VON EUROPA***
- **2016: FREMDENANGST UND DIE ENTSTEHUNG VON XENOPHOBIE**
- **2020: RIJEKA 2020 - *LITERATUR IM DIALOG ZUR EUROPA WOCHE 2020***
- **2021: KUNST ALS KOMMUNIKATION**
- **2022: KULTURELLE BRÜCKEN SCHLAGEN**

http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/home/europawoche.html

SNAŽNI POTICAJI ZA DRUŠTVENE PROMJENE
Riječ na Frankfurtskom sajmu knjiga 2022.

Wiesbaden, u subotu, 22. listopada 2022. godine./ *Frankfurtski sajam knjiga* (19.-23. listopada 2022.) ponovno se pokazao kao najvažnije međunarodno mjesto susreta za književnu i medijsku industriju. Sudjelovalo je preko 4000 izlagača iz 95 zemalja.

Nakon dvije godine pauza ***hrvatski štand*** se vratio na najveći sajam knjige, medija i ideja u svijetu biznisa povezanog s izdavačkom industrijom. Koordinaciju štanda, a koji financira Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske vodila je *Zajednica nakladnika i knjižara pri Hrvatskoj gospodarskoj komori*.
Na nacionalno prepoznatljivom štandu izložen je izbor produkcija iz zadnje dvije godine. 24 nakladnika izložilo je preko 150 knjiga koje mogu biti predmet interesa publici, prevoditeljima i stranom tržištu.
Izložena izdanja ponuđena su i posjetiteljima iz dijaspore, koja je na štandu mogla prepoznati djela koja su predmet njenog interesa, a ne nude se stranim kupcima jer se te knjige ne mogu plasirati u Francusku, Španjolsku ili na druge kontinente naprosto zato što se radi o temama vezanim za ideju nacije ili za aktualne teme Na hrvatskom štandu

Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske iz Wiesbadena (HKZ/OMH-Wiesbaden) predstavila je u subotu, 22. listopada izbor književnih radova predstavljenih u časopisu ***Riječ*** broj 63/64; Posebno ističemo djelo *Mala povijest njemačke književnosti / Kleine Geschichte der deutschen Literatur* – rad zagrebačkog germaniste prof. dr. **Viktora Žmegača** koji je u ovoj knjizi, na samo 425 stranica, detaljno prikupio povijest njemačke književnosti od početaka oko 750. godine do danas. Predstavljanje ovog djela je poseban doprinos u spomen nedavno preminulom autoru.[1]

Predstavljen je i njemački prijevod romana **Bojane Meandžija**, *Lauf! Warte nicht auf mich…/ Trči! Ne čekaj me…* Roman je tiskan je prošle godine u nakladi izdavačke kuće Wieser/ Klagenfurt. A kako je upravo HKZ/OMH-Wiesbaden doprinijela objavljivanju i tisku njemačkoga izdanja, promocija u okviru ovogodišnjeg Hrvatskog štanda na *Sajmu knjiga* afirmirala je na poseban način rad naše lokalne, zavičajne zajednice u Njemačkoj.
Znanstveno djelo *Teološka Biografija Matije Vlačića Ilirika*, rad je **dr. Luke Ilića** o Matiji Vlačiću Iliriku. Proširenо hrvatsko izdanje objavljeno je 2021. godine u Zagrebu. Njemačka recenzija

[1] https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=219787

engleskog originalnoga izdanja objavljena je časopisu Riječ[2].

Vjeroispovijest i dijaspora – ova publikacija Instituta za njemačku kulturu i povijest jugoistočne Europe, znanstveni je rad **dr. Angela Ilić**, članice predsjedništva HKZ/OMH-Wiesbaden.[3]

Roman *Pappel/Topola*, autora **Dalibora Markovića**, Frankfurt, a koji je u povodu ovogodišnjeg Međunarodnog dan mira nastupio (*Slam poetry*) na susretu HKZ/OMH-Wiesbaden, u srijedu, 21. rujna 2022. godine. Ovogodišnja *Prijestolnica kulture* Novi Sad 2022. predstavljena je 7. svibnja u *povodu Europskog tjedna 2022*. godine u gradskoj vijećnici u Wiesbadenu. Dr. Angela Ilić predstavila je knjigu Novi Sad, u izdavačkom poduzeću Pustet, München 2022.

[2] Recenzija rada objavljena je u časopisu Riječ broj 47, HKZ-Wi, 2015., str. 60-64

[3] Recenzija rada objavljena je u časopisu Riječ broj 63/64, HKZ/OMH-Wiesbaden, 2022., str. 70.

Posjetitelji hrvatskog štanda mogli su pronaći svaki nešto za sebe; zanimljiva publicistička rješenja, stripove, dječje slikovnice… Pored *HKZ/OMH-Wiesbaden* dva su hrvatska izdavača održali pet promocija, od toga Fraktura dvije, a Dječja knjiga tri na kojima se predstavilo devet slikovnica.

Istovremeno, sajam je bio politički više no ikad, što se prije svega odrazilo na njegov program događanja. U frankfurtskom paviljonu političari, kulturni djelatnici, pisci i prevoditelji razgovarali su o prosvjednom pokretu u Iranu, položaju naroda u Ukrajini, tendencijama podjela u društvu i ruskoj oporbi. Uz moto "*Prevedi. Prenosi. Transformiraj.*", ovogodišnji sajam knjiga usredotočio se na prevoditeljski rad. Oko 1500 posjetitelja došlo je na scenski program Međunarodnog centra za prevođenje kako bi sudjelovali u jednom od gotovo 30 tamošnjih događanja.

To može izgledati puno i (pre)zahtjevno za *lokalnu zavičajnu udrugu*, ali imajući na umu tradiciju predstavljanja literature i književnosti u *HKZ/OMH-Wiesbaden*, vidi se kako predstavljanje literature i književnog sadržaja nije nešto samo po sebi razumljivo nego da kulturni rad treba kontinuiranu podršku, pa bila to i mogućnost javnog nastupa (na *Sajmu knjiga*) zahvaljujući *Hrvatskoj gospodarskoj komori* Zagreb, *Zajednici knjižara i nakladnika* te *Povjerenstvu za kulturu* grada Wiesbadena.

Ivica Košak

1972. – 2022.

Gordana Davidović: Hrvatska kulturana zajednica u Monografiji katoličke misije u Wiesbadenu

HRVATSKA KULTURNA ZAJEDNICA / OGRANAK MATICE HRVATSKE U WIESBADENU

KROATISCHE KULTURGEMEINSCHAFT / ZWEIGSTELLE DES KROATISCHEN KULTURVEREINS „MATICA HRVATSKA" WIESBADEN

Hrvatska kulturna zajednica/Ogranak Matice hrvatske Wiesbaden sa sjedištem u Wiesbadenu teži isključivo i neposredno općekorisnim i dobročiniteljskim ciljevima. Svrha je društva pospješivati snošljivost među narodima na svim područjima uljudbe i razumijevanja među narodima. Svrha se prema Statutu društva na području uljudbe postiže:

- obrazovanjem pjevačkih, književnih i kazališnih grupa
- organiziranjem predavanja o umjetnosti, povijesti i književnosti
- organiziranjem prikazivanja filmova
- njegovanjem odnosa i suradnje s domovinskim kulturnim, religioznim i društvenim organizacijama, kao i s hrvatskim udrugama u SR Njemačkoj te svijetu, napose s njemačkim, i ne samo njemačkim, kulturnim, religioznim i društvenim udrugama
- uspostavom veza između ljudi obiju nacija sa svrhom međusobnog razumijevanja i međusobne pomoći.

U gradu Wiesbadenu, prema njemačkim statističkim podacima, živi oko 1300 hrvatskih državljana. Nešto drugačiju brojku navodi crkvena statistika limburške biskupije koja broji skoro 5000 Hrvata-katolika na širem području grada. Kako se prema navodima hrvatskog dušobrižničkog ureda u Frankfurtu 76% hrvatskih doseljenika deklariraju kao katolici, ostaje povelik prostor za spekulacije o stvarnom broju Hrvata na području grada Wiesbaden.

Die Kroatische Kulturgemeinschaft (kroat. HKZ-Wi, dt. KKG-Wi) / Zweigstelle der Matica hrvatska in Wiesbaden (kroat. OMH-Wi, dt. ZMH-Wi) mit Sitz in Wiesbaden strebt ausschließlich und unmittelbar zu öffentlichen und mildtätigen Zielen. Der Zweck der Gesellschaft besteht darin, die Toleranz zwischen den Nationen in allen Bereichen der Zivilisation und die Völkerverständigung zu fördern. Gemäß der Satzung des Unternehmens wird der Zweck durch Folgendes erreicht:

- Ausbildung von Gesangs-, Literatur- und Theatergruppen;
- Veranstaltung von Vorträgen über Kunst, Geschichte und Literatur;
- Organisation von Filmvorführungen;
- Förderung von Beziehungen und Zusammenarbeit mit kulturellen, religiösen und sozialen Organisationen des Heimatlandes sowie mit kroatischen Vereinen in Deutschland und in der Welt, insbesondere mit deutschen und nicht-deutschen kulturellen, religiösen und sozialen Vereinen;
- Förderung der zwischenmenschlichen Beziehungen beider Nationen zum Zwecke des gegenseitigen Verständnisses und der gegenseitigen Unterstützung.

Laut deutscher Statistik leben in der Stadt Wiesbaden etwa 1.300 kroatische Staatsbürger. Eine etwas andere Zahl gibt die kirchliche Statistik des Bistums Limburg an, das fast 5.000 kroatische Katholiken zählt. Nach Angaben des Frankfurter

Piredba U petak proslava u Vili Clementini

Vladimiru Mažuraniću slavlje za 150. rođendan

UDRUGE Održana godišnja skupština Hrvatske kulturne zajednice iz Wiesbadena

Devetnaest godina njeguju kulturnu i vjersku suradnju

Hrvatska kulturna zajednica je na osnivačkoj skupštini 2. ožujka 1990. Godina imala 82 supotpisnika deklaracije o osnivanju kulturnog društva. Unatoč uspješnom radu i ponekad gotovo spektakularnim uspjesima, taj broj u aktivnom članstvu Zajednice nije nikad premašen. Okvir za stvaranje Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu (HKZ-Wi) pružio je već postojeći Karitasov centar za socijalnu skrb u Wiesbadenu.

Gospođa Maja Runje, socijalna radnica u karitasovom uredu i prva predsjednica Kulturne zajednice u Wiesbadenu otkriva u jednom intervjuu za časopis „Riječ" kako je motivacija osnivanja te zajednice imala političku pozadinu.[1] Bilo je to vrijeme u kojemu su se zahtijevanja Hrvatskog naroda trebalo javno manifestirati.

U nedavno pronađenom i 2019. godine na portalu redakcije objavljenom prvom broju časopisa „Riječ" nalazimo kratak članak o susretu s Maticom hrvatskom: RADNI SUSRET U MATICI HRVATSKOJ Zagreb, 18. 4. 1992.

Oberamtes bekennen sich 76 Prozent der kroatischen Einwanderer zum Katholizismus, was viel Raum für Spekulationen über die tatsächliche Zahl der Kroaten in der Stadt Wiesbaden lässt.

Bei der Gründungsversammlung am 2. März 1990 hatte die Kroatische Kulturgemeinschaft 82 Mitunterzeichner der Erklärung über die Gründung eines Kulturvereins. Trotz erfolgreicher Arbeit und teilweise geradezu spektakulärer Erfolge wurde diese Zahl an aktiven Mitgliedern des Vereins nie überschritten. Den Rahmen für die Gründung der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden bildete das bereits bestehende Caritas-Sozialwerk Wiesbaden.

Frau Maja Runje, Sozialarbeiterin im Caritas-Amt und erste Vorsitzende der Kulturgemeinschaft Wiesbaden, verriet in einem Interview in der Zeitschrift „Riječ/Das Wort", dass die Motivation zur Gründung des Vereins einen politischen Hin-

[1] Razgovor s Majom Runje, prvom predsjednicom HKZ-Wi u Riječi broj 11, 1995. godine. http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/11-1995.pdf

Kultur als Lebenshilfe

KROATISCHE KULTURGEMEINSCHAFT Verein engagiert sich für Bildung und Integration

Von Angelika Iöer

WIESBADEN. Ihren „25. Jahrestag der Arbeit, der Hingabe und der selbstlosen Beiträge zur Erhaltung, Entwicklung und Stärkung einer Kultur der kroatischen Migranten in der hessischen Landeshauptstadt" feierte die Kroatische Kulturgemeinschaft Wiesbaden mit 120 Mitgliedern und Gästen. Der Verein, mit dem Beginn der nationalen Souveränität – der Unabhängigkeitserklärung Kroatiens von Jugoslawien – von 82 hier arbeitenden Landsleuten gegründet, unterstützte anfangs vor allem die eigenen Landsleute in der Heimat. Später richtete humanitäre Hilfe infolge der politischen Entwicklung zeitgedrungen in den Vordergrund, wie der Vorsitzende Ivica Kolak berichtet.

Mit nationalem Stolz ist kein Blumentopf mehr zu gewinnen – sagt der Vorsitzende der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden. Brauchtum und Kultur versucht der Verein allerdings mit Leben zu füllen, auch, weil die nachkommenden Generationen schon gut integriert sind. Foto: Heikkinen-Gabriela

Lebendige Gemeinschaft

Der Diplomingenieur hatte sich zunächst nur in den Dienst der vereinseigenen Zeitung „Das Wort – Riječ" gestellt, um später Mitglied zu werden und vor fünf Jahren die Leitung zu übernehmen. Wie er betont, sind die Veranstaltungen der Gemeinschaft, anfänglich ausschließlich in der Muttersprache durchgeführt, längst multikulturell. Einmal pro Monat lädt der Verein zu Themen unterschiedlicher Art ein, denn er verfolge nicht nur das Ziel, die kroatische Kultur und Sprache zu fördern. „Viele kroatischen Vereine sind zusammengebrochen, weil sie sich ausschließlich mit ihrem nationalen Stolz und eng gestrickten Beziehungen beschäftigt haben, wenn heute kein Blumentopf mehr zu gewinnen ist", unterstreicht Kolak.

Der Verein in Wiesbaden diagnostiziert eine lebendige Gemeinschaft, die nach außen kommuniziere, um zum gegenseitigen Verständnis beizutragen. So möchte man etwa das Thema „Verantwortung der kroatischen Migranten als europäische Bürger" in den Vordergrund oder beteiligt sich beispielsweise an der Kampagne „Stopp! Hass-Propaganda! Zeit geben, dem selben!" gegen die Verbreitung entsprechender Gedankengute in den sozialen Netzwerken.

Wie breit gefächert die Themen der Kulturgemeinschaft seien, zeige auch ein Querschnitt der Einladungen zu „Literatur im Dialog": Da stand ein Dokumentarbericht „Christus – Buddha – Schopenhauer" ebenso auf dem Programm wie „Die Legende über Katharina von Alexandria, Schutzpatronin der Philosophen" oder die Erinnerung an den Kulturfetitbar Ivan Ilić.

Über die öffentlichen Veranstaltungen hinaus pflegt man eine interne Selbsthilfegruppe; sie war auch einer Untersuchung über die spezifischen Probleme von Migranten im Leben gestellt worden: „Bei Ihnen gab es zum Beispiel sehr viel häufiger eine Frühverrentung, und sie benutzten im Rahmen ihrer Beschäftigung sehr viel seltener kurative Maßnahmen aus Angst vor dem Arbeitsplatzverlust." So bietet man in der SHG laut Kolak „Kultur als Lebenshilfe", um Migranten, Gelegenheit zu geben, „den Mund aufzumachen und ihre Geschichte zu erzählen".

Trotz der regen Aktivitäten des 120-köpfigen Vereins, der sich aus den Jahresmitgliedsbeiträgen in Höhe von 30 Euro, Einnahmen bei Festivitäten, Spenden sowie einem Zuschuss der Stadt Wiesbaden über den Ausländerbeirat finanziert, steht der Senior nicht zuletzt aufgrund der demografischen Entwicklung für die Zukunft der Institution. Vereinigung aber schwarz: Ersteres stehe das Interesse an Vereinsarbeit grundsätzlich und zweitens seien die nachkommenden Generationen schon so integriert, dass sie sich nicht mehr über die kroatische Kultur und Sprache definierten. Aber genauso skeptisch hatte sich auch schon die Vereinsvorsitzende im Jahr 2000 anlässlich des zehnjährigen Bestehens geäußert.

VEREINSBLICK

Wir...

MICA ROŠAK
Pressesprecher Kroatische Kulturgemeinschaft Wiesbaden

»...engagieren uns für den Austausch von Kulturen und die Gestaltung des gemeinsamen Lebens in Deutschland.«

25. obljetnica Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden, 2015.
25-jähriges Jubiläum der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden, 2015

Odjel Matice hrvatske za kulturne veze s Hrvatima izvan domovine, kojeg vodi dr. Lav Znidarčić, upriličuje redovite radne sastanke za kulturne djelatnike u inozemstvu. Zadnji takav sastanak održan je na Veliku subotu u Zagrebu, a na njemu se okupilo mnoštvo predstavnika kulturnih društava iz Francuske, Švedske, Njemačke, Austrije, Švicarske i Belgije. Hrvatsku kulturnu zajednicu Wiesbaden predstavljali su Maja Runje i Mate Grgat.

Glavne teme ovog skupa bili su izvještaji i raščlambe mnogostrukih djelatnosti kojih je redoviti smisao jačanje hrvatskog narodnog bića u vremenu velikog trpljenja i opasnosti. Puno se govorilo i o hrvatskim dopunskim školama i neučinkovitosti nadležnih vlasti da to pitanje konačno riješe.

U ljeti 1991. Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden primljena je, na molbu i uz iscrpniji izvještaj o svojoj protekloj djelatnosti, za kolektivnog člana Matice hrvatske.

tergrund habe.[1] Es war eine Zeit, in der die Forderungen des kroatischen Volkes öffentlich zum Ausdruck gebracht werden sollten.

In der ersten Ausgabe der Zeitschrift „Riječ", die kürzlich im Jahr 2019 gefunden und im Redaktionsportal veröffentlicht wurde, fanden wir einen kurzen Artikel über das Treffen in Matica hrvatska: Arbeitstreffen in Matica hrvatska, Zagreb, 18. 4. 1992.

Die Abteilung für kulturelle Beziehungen zu Kroaten im Ausland von Matica hrvatska, unter der Leitung von Dr. Lav Znidarčić, organisiert regelmäßige Arbeitstreffen für Kulturschaffende im Ausland. Das letzte Treffen dieser Art fand am Karsamstag in Zagreb statt und brachte viele Vertreter der Kulturgesellschaften aus Frankreich, Schweden, Deutschland, Österreich, der Schweiz und Belgien zusammen. Die Kroatische Kulturgemeinschaft Wiesbaden war durch Maja Runje und Mate Grgat vertreten.

Die Hauptthemen dieses Treffens waren Berichte und Analysen über zahlreiche Aktivitäten, deren regelmäßiges Ziel es ist, das kroatische Volk in einer Zeit des großen Leides und großer Gefahren zu stärken. Es wurde viel über kroatische Ergänzungsschulen und die Ineffizienz der zuständigen Behörden gesprochen, damit dieses Problem endgültig gelöst wird.

Im Sommer 1991 wurde die Kroatische Kulturgemeinschaft Wiesbaden auf Antrag und mit einem ausführlichen Bericht über seine bisherige Tätigkeit als Kollektivmitglied von Matica hrvatska aufgenommen. Diese Ehre ist sicherlich auch eine Verpflichtung: Matica erwartet von uns ein ernsthafteres Engagement und Bemühungen zur Verbesserung des Arbeitsniveaus sowie regelmäßige Berichte über wichtige Aktivitäten.[2]

Es wird davon ausgegangen, dass der Kontakt zu Dr. Lav Znidarčić am 14. März 1992 in Frankfurt an der Versammlung des Verbandes Kroatischer Gesellschaften stattgefunden

[1] Interview mit Maja Runje, der ersten Präsidentin von HKZ-Wi, *Riječ*, Nr. 11, 199. http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/11-1995.pdf

[2] VERBAND DER KROATISCHEN GESELLSCHAFTEN IN DEUTSCHLAND: Der Kroatische Kulturverein Wiesbaden ist Mitglied des Verbandes der Kroatischen Gesellschaften in Deutschland, einem Dachverband, der sich für die Verbesserung der Verbindungen und Koordination zwischen den Gesellschaften einsetzt und ein Sprecher der kroatischen Minderheit in Deutschland ist. Das letzte Arbeitstreffen des Verbandes fand am 14. März 1992 in Frankfurt statt. In den Arbeitsgruppen diskutierten die Teilnehmer folgende Themen: 1. Kommunikation und Zusammenarbeit zwischen den kroatischen Gesellschaften.

Zbor Hrvatske kulturne zajednice Wiesbaden, nastup 15.6.1991.
Chor der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden, Auftritt am 15.06.1991.

Ovakva čast je svakako i obveza: Matica od nas očekuje ozbiljniju zauzetost i nastojanje da unaprijedimo razinu rada, te redovite izvještaje o značajnijim djelatnostima.[2]

Pretpostavlja se da se kontakt s Dr. Lavom Znidarčićem dogodio na zboru Saveza hrvatskih društava 14. 3. 1992. godine u Frankfurtu.[3] Savez društava koji je formalno konstituiran 17. 01. 1993. godine ubrzo je prekinuo s radom. HKZ-Wi, kao pravna osoba, dobila je priznanje kao Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu 2016. godine.[4]

Rad u 2019. godini svjedoči o aktivnom istupu HKZ/OMH-Wi u javnosti i sadržanom kulturnom djelovanju u Zajednici.

hat.[3] Der Verband der Gesellschaften, der am 17. Januar 1993 offiziell gegründet wurde, hörte bald auf zu existieren. HKZ-Wi erhielt 2016 als Rechtsperson die Anerkennung als Zweigstelle der Matica hrvatska in Wiesbaden.[4]

Die Tätigkeit im Jahr 2019 zeugt vom aktiven Auftreten des HKZ/OMH-Wi in der Öffentlichkeit und den darin enthaltenen kulturellen Aktivitäten in der Gemeinschaft.

---

2 SAVEZ HRVATSKIH DRUŠTAVA U NJEMAČKOJ: Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden član je *Saveza hrvatskih društava* u Njemačkoj, krovnog društva koje je nastojalo unaprijediti veze i koordinaciju među društvima i biti glasnogovornik hrvatske manjine u Njemačkoj. Zadnji radni skup Saveza održan je 14.3.1992.u Frankfurtu. U radnim skupinama sudionici su razgovarali o ovim temama: 1. Komunikacija i suradnja među hrvatskim društvima.

3 Razgovori o položaju hrvatske zajednice u Njemačkoj. Zboru su prisustvovali: dr. Zdravko Sančević, *hrvatski ministar za iseljeništvo*, dr. Lav Znidarčić, *predstojnik Odjela za kulturne veze s Hrvatima izvan domovine Matice hrvatske*, Boris Maruna, *ravnatelj Hrvatske matice iseljenika*, dr. Neven Šimac, *predsjednik Saveza hrvatskih zajednica Europe*... Iz našeg društva u radu Zbora sudjelovali su: prof. Slavko Brođanac, Edvin Bukulin, Maja Runje, Ivo Andrijević, Gerlind Dreyer i Jerko Runje.

4 Cf. Ivica Košak: Hrvatska čitaonica, *Riječ* broj 51/52, HKZ-Wiesbaden 2017., str. 14-15 http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/Rijec%2051_52.pdf

3 Diskussionen über die Stellung der kroatischen Gemeinde in Deutschland. An der Versammlung nahmen teil: Dr. Zdravko Sančević, *kroatischer Auswanderungsminister*, Dr. Lav Znidarčić, *Leiter der Abteilung für kulturelle Beziehungen mit Kroaten im Ausland von Matica hrvatska*, Boris Maruna, *Direktor der Stiftung für das kroatische Erbe*, Dr. Neven Šimac, *Präsident des Verbandes der kroatischen Gemeinden in Europa* ... Aus unserer Gemeinschaft an der Arbeit der Versammlung waren folgende Personen beteiligt: Prof. Slavko Brođanac, Edvin Bukulin, Maja Runje, Ivo Andrijević, Gerlind Dreyer und Jerko Runje.

4 Vgl. Ivica Košak: Kroatischer Lesesaal, *Riječ*, Nr. 51/52, HKZ-Wiesbaden 2017, S. 14-15; http://www.hkz-wi.de/rijec/Dateien/Rijec%2051_52.pdf

Javna tribina o Matiji Vlačiću Iliriku, Wiesbaden, 15. Kolovoza 2011.: dr. Ante Bilokapić, generalni konzul RH Josip Špoljarić, mgr. Luka Ilić, prof. dr. Irene Dingel, dr. Indes Grund, dipl. inž. Ivica Košak. foto: Dr. Angela Ilić

XXIX. godišnja skupština, 2019.

XXIX Jahresversammlung, 2019

PROGRAM HRVATSKE KNJIŽNICE

Nastavak programa Hrvatske čitaonice u Wiesbadenu

Hrvatska kulturna zajednica – Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu (HKZ/OMH) ulazi u tridesetu, jubilarnu godišnjicu rada, javnog djelovanja i napora da se zajedništvo predstavi kao model za promidžbu kulture i umjetnosti. O dosadašnjem radu i postignutim ciljevima HKZ/OMH postoji obilna dokumentacija objavljena u vlastitom časopisu „Riječ".

Dosadašnjih 60 brojeva časopisa „Riječ" predstavljaju na više od tisuću i pol stranica život, rad i djelokrug mogućnosti jednog djela hrvatske dijaspore na njemačkom govornom području. Tome je doprinijelo nekoliko desetaka autora. Svi brojevi časopisa su digitalizirani i dostupni na internetu. http://www.rijec.hkz-wi.de/.

KROATISCHES BIBLIOTHEKSPROGRAMM

Fortsetzung des Programms des Kroatischen Lesesaals in Wiesbaden

Die Kroatische Kulturgemeinschaft – Zweigstelle der Matica hrvatska in Wiesbaden betritt sein dreißigjähriges Jubiläum der Arbeit, der öffentlichen Aktion und der Bemühungen, die Gemeinde als Modell für die Förderung von Kultur und Kunst zu präsentieren. Über die bisher geleistete Arbeit und die erreichten Ziele von HKZ / OMH gibt es eine umfangreiche Dokumentation, die in der eigenen Zeitschrift „Riječ" veröffentlicht wurde.

Die bisherigen 60 Ausgaben der Zeitschrift „Riječ" stellen auf mehr als tausendeinhalb Seiten das Leben, Werk und die Möglichkeiten eines Teils der kroatischen Diaspora im deutschsprachigen Raum vor. Dazu haben mehrere Dutzend von Autoren beigetragen. Alle Ausgaben der Zeitschrift sind digitalisiert worden und sind online verfügbar: http://www.rijec.hkz-wi.de/.

Hrvatska knjižnica, 2020.
Kroatische Bibliothek, 2020

Pored priloga o radu HKZ/OMH „Riječ" prati zbivanja u srodnim zajednicama kao što je Društvo bivših studenata hrvatskih sveučilišta u Njemačkoj (AMAC-D) i Društvo kroatista u Njemačkoj.

Hrvatska kulturna zajednica/Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu pokrenula je 2017. godine projekt Hrvatske čitaonice u Wiesbadenu.[5] Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu time podsjeća na prve narodne (ilirske) čitaonice, koje se počevši u prvoj polovini 19. stoljeća počinju osnivati ponajprije u kajkavskom krugu, a vrlo brzo šire se i na cijelom hrvatskom etničkom području. Statut HKZ/OMH ne samo da omogućava osnivanje čitaonice, nego to je bila i dosadašnja pozitivna praksa udruge kroz 29 godina rada.

O potrebi takvih mjesta za susret, pouku i zabavu govorilo već u nekoliko navrata, ne rijetko kako se već prema Vjekoslavu Babukiću čitaonica „smatrala kao ona ognjišta, na kojih se smrzla srca sunarodnjaka naših grijahu".[6]

Obilježavanje Svjetskog dana knjige i autorskih prava 2017. godine neposredno je poslužilo kao iskorak u osnivanju Hrvatske čitaonice u Wiesbadenu.

[5] Protokol XXVII Sabora od 19.02.2017., zaključak u točci 7.14: *Begründung eines internationalen Literatursalons (hrv. čitaonica) mit dem Ziel, die Lesekultur und die Sprachkompetenz zu fördern. Zur Unterstützung dieses Vorhabens wird die Zusammenarbeit mit der katholischen Kirche (Kroatenmission Wiesbaden, Pax Christ Ortsgruppe, Friedensbewegung u. ä.) angestrebt.*

[6] Vjekoslav Babukić, tajnik Ilirske čitaonice (1836.) prema http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13430, pregledano 21.02.2017.

Neben Artikeln über die Tätigkeit des HKZ / OMH verfolgt „Riječ" Veranstaltungen in verwandten Gemeinschaften, wie z.B. des Verbands von ehemaligen Studenten kroatischer Universitäten in Deutschland (AMAC-D) und dem Verband von Kroatisten in Deutschland.

Die Kroatische Kulturgemeinschaft – Zweigstelle der Matica hrvatska in Wiesbaden startete im Jahr 2017 das Projekt Kroatischer Lesesaal in Wiesbaden.[5] Die Zweigstelle der Matica hrvatska in Wiesbaden erinnert damit an die ersten volkstümlichen (Illyrischen) Lesesäle, die sich in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts, vor allem im kajkavischen Kreis, zu etablieren begannen und sich sehr schnell im kroatischen Volksgebiet ausbreiteten. Die Satzung des HKZ/OMH ermöglicht nicht nur die Einrichtung eines Lesesaals, sondern war bisherige positive Praxis des Vereins während den 29 Jahren der Arbeit.

Über die Notwendigkeit solcher Orte für Treffen, Lehre und Unterhaltung wurde bei mehreren Gelegenheiten diskutiert, oft wurde laut Vjekoslav Babukić der Lesesaal „als die Feuerstelle betrachtet, an dem die gefrorenen Herzen unserer Landsleute sich aufwärmten".[6]

[5] Protokoll des XXVII. Sitzung vom 19.02.2017, Schlussfolgerung zu Punkt 7.14: *Begründung eines internationalen Literatursalons (hrv. čitaonica) mit dem Ziel, die Lesekultur und die Sprachkompetenz zu fördern. Zur Unterstützung dieses Vorhabens wird die Zusammenarbeit mit der katholischen Kirche (Kroatische Mission Wiesbaden, Pax Christ Ortsgruppe, Friedensbewegung u. ä.) angestrebt.*

[6] Vjekoslav Babukić, Sekretär des Illyrischen *Lesesaals* (1836) gem. http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13430, angesehen 21.02.2017.

1972. – 2022.

Višegodišnji rad na predstavljanju knjiga urodio je i omanjom zbirkom knjiga za koje se želi u ovom projektu osigurati stalni prostor i dostupnost čitalačkoj publici u Wiesbadenu.

Značajni doprinos književnih radova očekujemo kroz donaciju (200-300) knjiga iz Matice hrvatske u Zagrebu. Mjesto za ovu javu knjižnicu osigurava nam katolička misija u Domu kardinala Kuharića u Wiesbadenu.

Prigodan običaj da se na Svjetski dan knjiga poklanjaju knjige, pokazao se i kao dobra praksa u radu Zajednice HKZ/OMH. Sudionici javne tribine u povodu Svjetskoga dana knjiga donijeli bi po koju knjigu i uzeli bi, zamijenili za neko njima drago štivo. Kroz program hrvatske knjižnice HKZ/OMH želi to dobro iskustvo prenijeti i na svaki otvoreni susret u Domu kardinala Kuharića – mjestu okupljanja za Hrvatice i Hrvate u glavnom gradu njemačke pokrajine Hessen. S posebnim ciljem da hrvatsko štivo i lektira postanu trajno dostupni kako polaznicima Hrvatske nastave tako i studentima hrvatskoga jezika na Pučkom sveučilištu u Wiesbadenu. A redovni susreti u čitaonici biti će obogaćeni lako dostupnim književnim sadržajem.

Ivica Košak

Die Feierlichkeiten zum Welttag des Buches und des Urheberrechts im Jahr 2017 dienten direkt als Schritt nach vorn bei der Einrichtung des Kroatischen Lesesaals in Wiesbaden.

Aus langjähriger Arbeit an der Präsentation von Büchern ist eine kleine Büchersammlung entstanden, die mit diesem Projekt dem Lesepublikum in Wiesbaden dauerhaft Raum und Zugänglichkeit geben soll.

Wir erwarten einen bedeutenden Beitrag an literarischen Werken durch die Spende (200-300) von Büchern von Matica hrvatska aus Zagreb. Den Platz für diese öffentliche Bibliothek stellt die Katholische Mission im Zentrum „Kardinal Franjo Kuharić" in Wiesbaden zur Verfügung.

Auch der gelegentliche Brauch, am Welttag des Buches Bücher zu spenden, hat sich in der Arbeit des HKZ / OMH Vereins als gute Praxis gezeigt. Anlässlich des Welttags des Buches würden die Teilnehmer des öffentlichen Forums ein Buch mitbringen, es mitnehmen und gegen etwas eintauschen, das sie gerne lesen. Durch das Programm der Kroatischen Bibliothek möchte HKZ / OMH diese guten Erfahrungen auf jede offene Versammlung im Zentrum „Kardinal Franjo Kuharić", einem Treffpunkt für Kroaten in der Hauptstadt des deutschen Bundeslandes Hessen, übertragen mit besonderem Ziel, sowohl den Teilnehmer an dem Kroatischen Unterricht als auch den Studierenden der kroatischen Sprache an der Volksuniversität Wiesbaden die kroatische Lektüre und Lesestoff dauerhaft zur Verfügung zu stellen. Regelmäßige Treffen im Lesesaal werden mit leicht zugänglichen literarischen Inhalten angereichert.

Ivica Košak

IN MEMORIAM
MORIS, MOŠO ALBAHARI, ČUVAR HAGADE I LADINO JEZIKA

Moris (Mošo) Albahari, Sarajevo, 1930. - 22. 10. 2022.

Umro je **Moris Albahari**, Sarajlija i sefardski Židov, jedan od posljednjih govornika Ladino jezika. Židovska općina u Sarajevu objavila ja kako je Albahari preminuo u 93. godini života. *U subotnje jutro, 22. 10. 2022. (27. Tišrea 5783.) je u 93. godini na bolji svijet pozvan naš Moris (Davida) Albahari.*

S Albaharijem je umrla riznica znanja o bogatoj povijesti Židova, njihovoj kulturi, ali i kulturi ovih prostora. Albahari je rođen 1930. godine, a u svojoj bogatoj karijeri bavio se zrakoplovstvom, završio je letačku školu, bio nastavnik, bavio se aerofotogeometrijom, vodio izgradnju sarajevskoga aerodroma i bio njegov prvi direktor, bio je član Aerokluba.

U oproštajnom pismu židovske općine naveli su kakav je čovjek bio čika Mošo, kako su ga mnogi zvali.

Kao što je čika Moco, kao što smo mi koji smo ga voljeli možda najbolje ilustrirati ove riječi dane u jednom od intervjua: *Posebno želim da vrata naše zajednice budu otvorena svim dobronamjernim sugrađanima, bez obzira na vjeru ili naciju. Uvijek ih dočekujem raširenih ruku kako bih besmislena mržnja pretvorila u ljubav među ljudima. Moj kredo najbolje izražava jednu od prekrasnih izreka **Pirke avot** (očeve izreke) koja je traktat iz Mišne: Budite poput Aaronovih učenika. Ljubi mir i teži miru, voli ljude i približava ih Zakonu,* rekli su.

Prisjetimo se, Moris Albahari postao je posebno poznat 2016. godine kada je predstavljena projekcija filma ***Spašen jezikom***. Istinita je to priča Morisu Albahariju, bosanskom Sefardiji koji je odrastao u Sarajevu i kako ga je poznavanje ladina, judeo-španjolskog, materinjeg jezika, spasilo tijekom holokausta.*Radi se o jeziku koji pripada romanskoj skupini, a Albahari je tako razgovarao s talijanskim vojnicima koji su ga štitili. Cijeli film je zapravo oda jeziku koji se polako gubi, a u BiH ga pokušavamo zaštititi i sačuvati*, izjavio je tada Jakob Finci.

Osim Albaharija i Fincija, pojavljuju se i preostali govornici Ladino jezika, a to su David Kamhi i Esther Kaveson Debevec.

Priča o Albahariju počela je u Sarajevu. U naselju Alifakovac, stari dio grada, odmah pored Vijećnice. Tu je postojala je židovska zajednica u čijem je središtu bila tvornica čokolade. *Ećam una bombonica para mi*, vikao je s drugom djecom dok su se igrali ispred tvornice.

Do Drugog svjetskog rata svaki peti stanovnik Sarajeva govorio je ladino. Židova je bilo oko 12 tisuća. Narodno kazalište davalo je predstave na ovom jeziku. Židovi su dali važan doprinos razvoju raznih grana ladino književnosti. Sarajka Laura Papo Bohoreta prva je žena koja je napisala drame na ladino jeziku. No, holokaust i istrebljenje bosanskohercegovačkih Židova nisu bili samo genocid, već i lingvocid jer je jedan jezik gotovo ubijen. Drugi svjetski rat i holokaust zatekli su Albaharijeve u Drvaru, gdje je Morrisov otac držao trgovinu. U lipnju 1941. s obitelji je odveden u koncentracijski logor za Židove u Bihaću, iz kojeg su preživjeli stočnim vagonima transportirani u Jasenovac i dalje u Auschwitz. "Bili smo u transportu, kad me na prijedorskoj stanici u vlaku ugledao moj učitelj muzičkog, ustaški vojnik Zvonko Lipovac. Otrčao je do vagona i rekao mi da probijem dasku i bježim. Ali nisam želio ostaviti roditelje. Spasio mi je cijelu obitelj." Maurice je ostao sam. Lutajući planinama naišao je na talijanske vojnike. Pokušao je razgovarati s njima, ali ga nisu razumjeli. Progovorio je ladino. Kako je to bio sličano talijanskom, shvatili su tko je i što mu se dogodilo. *I danas se sjećam imena. Lino Marchioni.* Pričao je čika Mošo u dokumentarcu.

> *Razgovarao sam s njim i on me spasio. Hranili su me sve dok su bili na ovom području", rekao je Moris. Dvije godine kasnije, kada je već bio u partizanima, gledao je kako se zrakoplov ruši i piloti spuštaju padobranom. Bili su Amerikanci. Morris je došao k njima. Pokušali su razgovarati, ali nisu razumjeli.* Onda je opet progovorio Ladinom. Jedan od pilota ga je razumio: *Zvao se David Garinjo. Objasnio sam im tko sam. Odveo sam ih partizanima. Prebacili su ga u Dalmaciju i dalje u talijanski Bari, koji je u to vrijeme već bio slobodan. Spasio sam im živote jer sam znao španjolski.*

Nakon protjerivanja iz Španjolske 1492. godine, a nekoliko godina kasnije i iz Portugala, Sefardi su najprije stigli u Istanbul i Solun, gradove u kojima su zatekli Židove koji su tamo živjeli još od vremena Rima. Nakon doseljavanja na Balkan, u albansku Valonu i makedonsko Skoplje i Bitolj, oko 1540. godine dolaze u Sarajevo, Beograd i Niš. Židovsko-španjolski (Ladino) se u Bosni govorio nekoliko stoljeća. U Sarajevu je taj jezik bio u posebnoj upotrebi od 1880. godine do početka Drugog svjetskog rata. Prema danas dostupnim podacima, 99 posto Sefarda govorilo je Ladino prije rata. Nažalost, kao što su Židovi nestali u Holokaustu, tako je i Ladino nestao iz Bosne. Nakon Drugog svjetskog rata ostalo je malo Židova koji su govorili španjolski, a koristili su ga samo u međusobnoj komunikaciji. *Jednostavno, bilo nas je strah. Bila su to vremena. Razgovarali smo samo u kućama između nas. Kako su stari ljudi umirali, polako je nestajalo*, rekao je Albahari. Za vrijeme rata u Bosni, kada je većina Židova napustila tu zemlju, Morris je ostao. I pokušao održati jezik živim. *Učili smo španjolski, trudili se učiniti sve da (Ladino) ne izumre. Pomogli su nam španjolski vojnici UNPROFOR-a. Oni su nam darovali knjige*.

U BiH danas živi manje od 1.000 Židova, najviše ih je u Sarajevu, njih oko 500. Aškenaza je pedesetak, ostali su Sefardi. Rat i teška ekonomska situacija učinili su svoje. Pet stoljeća nakon dolaska u Bosnu i Hercegovinu, Židovi se suočavaju s tihim nestankom. U Sarajevu su ostali uglavnom stari, bez omladine, koja bi trebala nastaviti održavati specifične tradicije i običaje sefardskih Židova.

Sarajevska HAGADA je židovski rukopisni iluminirani kodeks, koji potječe iz srednjovjekovne Španjolske. Smatra se jednom od najljepših knjiga ove vrste, a čuva se u Zemaljskom muzeju u Sarajevu i u njegovom posjedu nalazi se od 1894. godine, dok je prije toga pripadala sarajevskoj židovskoj obitelji Kohen.
Iluminacija iz Sarajavske HAGADE s pričom o Izlasku iz Egipta, oslobođenju.
Sarajevska HAGADA je zajedno sa Židovima napustila Španjolsku u 15. stoljeću, a postoje podaci da se još 1609. godine nalazila u Italiji. Nastala je negdje u sjevernoj Španjolskoj, u drugoj polovici 14. stoljeća, dakle poslije 1350. godine.
Sadržaj Sarajevske HAGADE ispisan je krasopisom na prerađenoj i istančanoj koži, u razdoblju kada papir još uvijek nije ušao u masovnu upotrebu. Ova izuzetna rukopisna knjiga ima 142 pergamentska lista, veličine 16,5 x 22,8 cm. Neki od njih ispisani su krasopisom, neki iluminirani, a neki su potpuno prazni. Uvezani su u tabake po osam ili dvanaest stranica.

Sve do Drugog svjetskog rata Ladino bio uobičajen među židovskim stanovništvom u BiH, a sefardske romanse, uz bosansku sevdalinku, činile su jedinstven glazbeni milje ovih prostora. Njihov jezik - ladino, svojevrsna kombinacija španjolskog, portugalskog i hebrejskog, s primjesama turskog i lokalizama, izumire.

U Židovskoj općini Sarajevo i nakon rata 1995. godine postojala je sekcija *Vidas Largas* koja se bavila španjolskim jezikom. Vodio ju je doktor Ishak Papo. Nažalost, kako je mladih sve manje, ta se dionica s vremenom ugasila. Jezik polako nestaje. Samo su ga rijetki, poput Morrisa, govorili. I Morris je nestao.

Hamakom y'nachem etchem b'toch sh'ar availai tziyon ee yerushalayim
/ budi vam utjeha u zajedništvu s Ciona i Jeruzalema

Ivica Košak

I SADA JE NAŠA IGRA GOTOVA

Lea Deutsch – Dijete glume, glazbe i plesa

Kada se u lipnju 1929. rodila Anne Frank, dvogodišnja djevojčica Lea živjela je na prvom katu građanske kuće u Gundulićevoj ulici 29, u središtu Zagreba, nedaleko od Hrvatskog narodnog kazališta. Zasigurno je malena Lea nekoliko puta tapkala tih nekoliko metara kako bi slijedila svoju veliku strast, kazalište, koje joj je na put stavila majka Ivka...
U dobi od 2 godine Lea je recitirala pjesmu na proslavi ***Purima*** *Židovske zajednice u Zagrebu, a u dobi od 5 godina zakoračila je na daske koje znače svijet i fascinirala 9 godina pjevajući i plešući sa svojim muškim i ženskim ulogama u komedijama ili dramama.*

Biografiju **Lei Dragici Deutsch** (jidiš, izgovara se: Dajč=Daitsch), *najmlađoj kćeri zagrebačke božice Thalia* na hrvatskom je napisao Pavao Cindrić[1], tek desetljećima nakon njezine smrti.

Branko Ivanda je 2011. godine režirao film o njezinom životu *Lea i Darija - Dječje carstvo*.

Romansiranu priču o Lei Dragici Deutsch objavio je **Miljenko Jergović** u romanu *Ruta Tannebaum*. U knjizi Jergović priča priču o hrvatskoj Lei Deutsch, hvaljenoj dječjoj zvijezdi koju su kao Židovku Hitlerovi sljedbenici ustaše poslali u smrt. Knjiga se u njemačkom prijevodu zove *Ruth Tannenbaum*. Hrvatski pisac bosanskog podrijetla u romanu uzima sve slobode narativa za fikciju jedne prestrašne stvarnosti. Rezultat je neuljepšan portret hrvatskog društva u 20. Stoljeću.[2]

Martina Bitunjac, povjesničarka hrvatskog podrijetla i suradnica u Moses Mendelssohn Centru/Potsdam, objavila 2019. godine novelu *Lea Deutsch*[3].

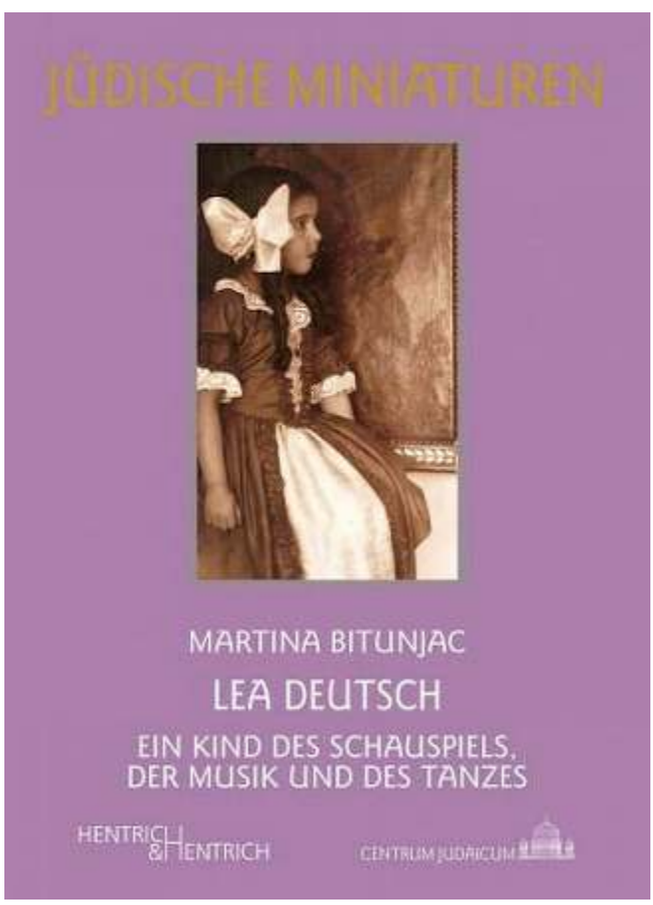

Naslovnica knjige je fotografija šestogodišnje Lee u ulozi *Luison* iz Molièreovog *Imaginarnog bolesnika*. To, kao i mnoge druge fotografije u knjizi, daju predodžbu o talentu, koncentriranoj disciplini i poletu za životom koji je Lea imala. *Mala veličina* (=mala velika) također se odvijala, kao što pokazuje slika iz igrokaza Ericha Kästnera: *Tonček i Točkica* u vrijeme kada su u Njemačkoj Kästnerova djela predana plamenu koji je zapalila razularena gomila nacista.
Pažljivim istraživanjima u hrvatskim, izraelskim arhivima (*Yad Vashem* i *Središnji cionistički arhiv*), časopisima i kontaktima sa suvremenicima, Martina Bitunjac je dokumentirala Lein prekratak život i stavila ga u povijesni kontekst.

Lea Deutsch bila je najpoznatija hrvatsko-židovska, potom i jugoslavenska dječja glumica tridesetih godina prošlog stoljeća. Slavljena je kao *zagrebačka Shirley Temple* i kao *čudo od djeteta - Wunderkind*.

[1] Pavao Cindrić, *Lea Deutsch – Zagrebačka Anne Frank,* Zagreb, 2008. godine.
[2] O promociji romana **Ruth Tannebaum,** 25.11.2019. godine u Frankfurtu, objavljen je prikaz u časopisu **Riječ** broj 58/59, HKZ-Wiesbaden, 2020. godine.
[3] Martina Bitunjac, *Lea Deutsch – Ein Kind des Schauspiels, der Musik und des Tanzes*, Heinrich & Heinrich, Leipzig 2019, 70 Str.

Njezin glumački talent nije bio jedini razlog zbog kojeg je punila dvorane. Ljudi su je dolazili čuti kako pjeva, vidjeti kako pleše i iskusiti njezinu posebnu sposobnost tumačenja svojih uloga. Iako je još bila dijete, imala je talenta osvojiti publiku i u dramama i u komedijama. Tito Strozzi je napisano posebno nekoliko drama za Leu Deutsch, a 1935. godine ovaj redatelj skladao je i operetu *Čudo od djeteta* s njom na umu.
Lea Deutsch ostvarila je širok spektar uloga. Pridružila se kazališnoj skupini *The Children's Empire*.
Već s pet godina glumila je na pozornici *Hrvatskog narodnog kazališta* u Zagrebu. Pojavila se, primjerice, kao Pünktchen u Kästnerovom *Pünktchen und Anton,* te u Burnettovu *Malom lordu Fauntleroyu*. Povjeravane su joj i muške uloge, primjerice: muslimanski dječak Hasan u južnoslavenskoj narodnoj igri Hasanaginica. Za ovu je ulogu odjenula harem hlače, ali se voljela pojaviti i u smokingu à la glumica Marlene Dietrich, ikona stila u tadašnjem Hollywoodu.
Njezina se slava proširila daleko izvan regije. Divio joj se bečki tisak, bugarski glumci pozvali su je da glumi u njihovoj zemlji, a francuska filmska producentska kuća Pathé snimila je 20-minutni dokumentarni portret o njoj. Hanna Rovina i Baruh Chemerinsky, članovi kazališta *Habima*, ponudili su Lei Deutsch 1938. godine da dođe u Tel Aviv i izvede predstavu *Malog lorda Fauntleroya* na hebrejskom. No, do ostvarenja nije došlo, vjerojatno zato što je radije ostala u Zagrebu s obitelji i prijateljima.

Stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja 1941. pod vodstvom hrvatsko-fašističkog ustaškog poglavnika Ante Pavelića i uvođenjem *rasnog zakona*, Lea Deutsch više nije smjela izlaziti na pozornicu i ići u školu zbog njezinog židovskog porijekla. Lea Deutsch je jako patila kada više nije smjela glumiti. Kazalište je bilo njezin život. Morala se suočiti s iznimno teškim okolnostima. Mnogi njezini kolege i prijatelji uhićeni su i ubijeni, primjerice, njezin homoseksualni učitelj plesa Rod Riffler. Ubijen je u ustaškom logoru Jasenovac. Prešla je na katoličanstvo i čak je napisala pismo Ministarstvu unutarnjih poslova tražeći izuzeće od posljedica *rasnih zakona*. Ministarstvo je međutim ignoriralo prijavu Deutschovih.
Lea, njezina majka i brat pokušali su pobjeći u partizane, bezuspješno.
Lea je posljednji put stala na pozornicu 1941. godine, kada su fašistički teror i užas opustošili jugoistočnu Europu i naglo okončali snove mlade glumice.
Lea je uhićena u noći s 2. na 3. svibnja 1943. zajedno s još oko 1600 zagrebačkih Židova, stisnuta u prenapučenom stočnom vagonu i umrla na prijevozu u Auschwitz.
Posljednje, izrečene riječi, izgovorene na pozornici, ostavljaju bolan okus:

- naš život [...] nije ništa drugo nego igra [...] I sada je naša igra gotova. (str. 45)

Ivica Košak

STOLPERSTEIN

Zagreb dobio prvi *kamen spoticanja* u spomen na Leu Deutsch koja je umrla na putu za Auschwitz

Kamen spoticanja" ili "Stolperstein" mjedena je pločica s natpisom "Ovdje je živio/živjela", uz ime žrtve ustaškog i nacističkog režima i sudbinu - u najvećem broju slučajeva deportacija i ubojstvo. Projekt "Stolperstein" 90-ih godina prošlog stoljeća pokrenuo je njemački umjetnik Gunter Demnig.
Prvi "kamen spoticanja" u Zagrebu postavljen je ispred kuće u Gundulićevoj 29 gdje je Lea živjela s obitelji u organizaciji Centra za promicanje tolerancije i očuvanje sjećanja na holokaust u suradnji sa Židovskom vjerskom zajednicom Bet Israel iz Zagreba i zakladom STIFTUNG – SPUREN.

[]

KLJUČ OD VELIKIH VRATA

Priča Zagrebačkog pisca Hinka Gottlieba jedan je od prvih romana o holokaustu uopće

Zagreb 17. veljače 2022. ***Ključ od velikih vrata*** je roman po mnogočemu suvremen, koji se lako čita jer je zanimljiv i koji će svakome tko ga uzme čitati biti otkriće. Posve neobičnim pristupom temi – Holokaustu, stradanju i progonima – koja u romanima čija je okosnica bez iznimke uvijek posije tamu i teška sjećanja, pisac **Heinrich / Hinko Gottlieb (1886. –1948.)** svakom je čovjeku koji je u tim zlim vremenima pokušavao sačuvati glavu na ramenima i zdrav razum u glavi, ponudio *izlaz* iz tamnice svakodnevice. Učinio je to humorom i maštom, koketirajući sa zakonima fizike i zakonima ljudske duše, od kojih i jedno i drugo na svoj način iskrivljuju granice unutar kojih se kreću.

Ključ od velikih vrata je - *jedan od prvih romana o holokaustu uopće, pisan s puno topline i finog humora s jedne strane, dok je, s druge, vrlo upozoravajući i metaforičan, a može se svrstati i u žanr spekulativne fikcije*, rekao je nakladnik **Seid Serdarević** predstavljajući izdavačku kuću Bodoni. Bodoni je sestrinska tvrtka zaprešićkog nakladnika Frakture, a riječ je nakladničkoj kući zamišljenoj kako bi objavljivala prijevode važnih klasika svjetske i domaće književnosti u suvremenom ruhu, kao i knjige autora koji su već stekli status suvremenih klasika, ali i tzv. *zaboravljene* klasike.
Hinko Gottlieb rođen je u Đurđevcu 1886. Bio je pisac, odvjetnik i židovski aktivist. Pisao je pjesme, komedije, duhovite pripovijetke na židovske teme s elementima fantastike, humoristične prerade starozavjetnih motiva, novinske prikaze i feljtone, te ih objavljivao u hrvatskim i jugoslavenskim židovskim časopisima. Od 1936. do 1941. bio je urednik časopisa Omanut[1], u kojem je pisao antinacističke feljtone i satire na Hitlerov račun. U travnju 1941., odveden je u zatvor u Graz i Beč, gdje je ostao zatočen nekoliko mjeseci. Mlađi sin Danko stradao je u Jadovnom. Sa suprugom Ružom rođ. Löwenstein i starijim sinom Vladom tražio je spas u talijanskim logorima za Židove u Kraljevici i na Rabu. Nakon kapitulacije Italije 1943. priključio se partizanima. Nakon što mu je u prometnoj nesreći stradao i drugi sin, sa suprugom 1945. odlazi u Palestinu.

Djela su mu prevedena i objavljena na hebrejskom, a roman *Ključ od velikih vrata* izašao je na engleskom u SAD-u 1947. Hinko Gottlieb umro je 1948. i pokopan je u aleji književnika na groblju u *Nahlat Jichaku* u Tel Avivu.
Ključ od velikih vrata je knjiga koja je u doba kad je napisana, 1942. -1945., odnosno izdana u

[1] Udrugu OMANUT osnovali su u Zagrebu 1932. godine Hinko Gottlieb. Marko Rothmüller i David Spitzer. Njihov početni cilj bio je pomoći u izgradnji takozvane *nacionalne židovske škole* u glazbi. Nakon godinu dana, Omanut - na hebrejskom riječ znači *umjetnost* ili *zanat* - razvio se u udrugu za *promicanje židovske umjetnosti* u širem smislu. Od 1936. godine Omanut objavljuje mjesečni časopis. Stvorena je arhiva za nove medije zapisa i pokrenut je *Naklada Omanut*. Naklada je uredila 25 glazbenih publikacija i četiri knjige o židovskoj glazbi i umjetnosti, koje su također distribuirane izvan Europe. Godine 1939. Omanut je bio jedino izdavačko društvo za židovsku glazbu u cijeloj Europi. Godine 1941. izgubljen je trag tog ujedinjenja u fašističkoj Hrvatskoj.

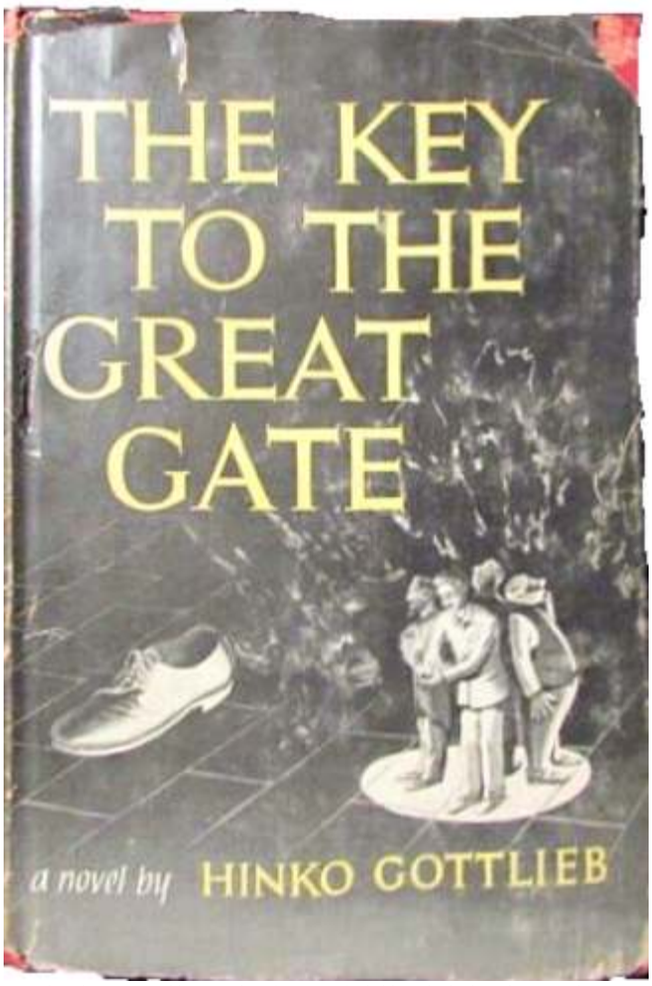

engleskom prijevodu (1947.) bila daleko ispred svog vremena, a iako joj je kritika bila naklonjena, nikad nije postigla uspjeh kakav zaslužuje. Nesvakidašnja, zabavna i silno dirljiva u isto vrijeme, upoznala nas je s likom **Dovom Tarnopolskim** koji je više od pola stoljeća čekao da još jednom pokrene svoj čudesni kondenzator i odvede nas u neku novu stvarnost, onu u kojoj je moguće otključati vrata u bolji svijet i dokazati: *...da nije priroda i životne prilike na Zemlji koje čovjeku uskraćuju životnu sreću, jer su ga baš te i baš takove prilike formirale. Nesretan postaje čovjek kad je prisiljen živjeti nezemaljskim životom. Kad ga lažni sveci i proroci, samozvani vođe i kratkovidni reformatori skreću i svraćaju s teške, doduše, i neudobne, s krivudave i neutrte životne staze, obećavajući mu širok, ravan asfaltirani drum novog i boljeg poretka – u budućnosti. Ali život je sadašnjost…*

Tarnopolski u rukama drži ključ. Ključ neograničene moći, gotovo nedostižne slobode, beskonačnih mogućnosti zahvaljujući kojima glavni zatvorski tamničar Weichselbraun može biti zarobljen u šampanjskoj čaši utjelovljujući tako *...svakog živog čovjeka koji se grči zahvaćen pandžama nepojmljivog mu udesa*; u čaši u kojoj je *obuhvaćen i skoncentriran sav strah i užas, očaj i bezizlaznost žive ljudske duše…*; zahvaljujući kojima četvorica zatvorenika mogu ispijati liker i svirati klavir izvučene iz Tarnopolskijevog džepa ili pak napustiti tamnicu lakše od kakvog kukca na zidu. No, *on ...pojedince ne može puštati na mala vrata…* Ključ njegove utopije, njegove Cibole, El Dorada, Obećane zemlje, ključ je od velikih vrata. Onaj ključ koji otvara čovjeku vrata ka samome sebi dopuštajući mu da sam pronađe svoj put, jer *…planski usrećivati čovjeka nije moguće. Životna sreća nije glavni zgoditak u lutriji, plaćen propalim ulošcima prikraćenih igrača. Život je sam po sebi sreća, ako ga ne živimo protiv njegova smisla…*

Vrata su samo jedna (i velika).

Englesko izdanje iz 1947. ostalo je nezapaženo, u Hrvatskoj nepoznato ili zaboravljeno.

Gottlieb je zapravo pisao ovaj roman dvaput: prvi puta za vrijeme zatočeništva u baraci kraljevičkog logora 1942./43. Rukopis je u ratnim i logorskim premještanjima izgubljen, da bi mu se zatim vratio nakon odlaska u Palestinu, kada ga prema pamćenju i na hrvatskom nanovo piše, da bi on zatim bio u prijevodu objavljen u New Yorku 1947.

Rukopis je u jeruzalemskome arhivu pronašla **Natka Badurina**, slavistica koja se u svojem istraživačkom radu bavi pamćenjem sukoba i trauma 20. stoljeća.

U knjigu je uključen i pogovor Natke Badurina[2] te esej **Miljenka Jergovića**[3] o Hinku Gottliebu, kao i ilustracije Sama Fischera koji je ilustrirao američko izdanje.

Njegovi osobni zapisi i dokumenti, sinov dnevnik te razni crteži nastali u logoru ostali su sačuvani i slučajno su pronađeni 2007. godine u Novalji na Pagu. Prema njima je književnik **Mladen Kušec** priredio dokumentarni roman *Propusnica za koncentracijski logor Kraljevica* (Zagreb, 2007.).[4]

Ivica Košak

[2] https://www.academia.edu/67745864/Hinko_Gottlieb_i_prona%C4%91eni_rukopis

[3] https://www.jergovic.com/ajfe.../hinko-gottlieb-jedan-zivot/

[4] Objavljeno: https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=219965

Buchvorstellung
am Sontag den 13. November 2022
Wiesbaden, Holsteinstraße 15A,
um 15:00 Uhr

KLEINE GESCHICHTE DER DEUTSCHEN LITERATUR
LITERATUR ZUM MARTINSFEST 2022

Eine Buchvorstellungsreihe mit dem Hinweis auf das literarische Werk des Zagreber Germanisten Viktor Žmegač soll Anstöße dazu geben, sich mit der kulturellen Entwicklung von Literatur auseinander zu setzen.
In der Podiumsdiskussion *Literatur im Dialog* sind nicht nur historiografische Fakten besprochen worden, sondern es ist auch um die Visionen gegangen, die für das Miteinander in einem vereinten Europa sowie auch lokal in Wiesbaden zu verwirklichen sind. In dem Buch ***Kleine Geschichte der deutschen Literatur*** hat der Autor **Viktor Žmegač** die deutsche Literaturgeschichte von ihren Anfängen um 750 bis in die Gegenwart beschrieben. *Die Kleine Geschichte der deutschen Literatur* gibt dem literarisch interessierten Leser einen klaren und fundierten Überblick über die wichtigsten Fakten und literarhistorischen Zusammenhänge von den Anfängen der germanischen Dichtung bis zu den Haupttendenzen der Gegenwartsliteratur. Ausgehend von der Annahme, dass die Sprache der Schlüssel zur Integration ist, werden die Teilnehmer*innen zum Lesen motiviert.
Die Literatur dient hier als kulturelle Brücke und stellt die Problematik des Zusammenlebens verschiedener Kulturen dar. Das Vorhaben fördert die aktive Beteiligung von Menschen mit Migrationsgeschichte in der Kunst- und Kulturarbeit mit ihren Potentialen und Stärken, wie bereits im Projekt *Kroatische Autoren bei deutschsprachigen Verlagen*[1] dargestellt wurde.

Literatur im Dialog ist eine Veranstaltungsreihe, die es sich zum Ziel setzt, die Originalsprachen die benachbarten Sprachräume, sowie übersetzte Sprache und die dem Publikum nahe zu bringen, aber auch miteinander ins Gespräch zu kommen. Zu Wort werden kommen Kritiker sowie Autoren, die über Bedingungen und Ziele ihres Schreibens sprechen. Vorgestellt werden aktuelle Werke aber auch Klassiker der Weltliteratur. Diese Reihe entsteht als eine Initiative der Kroatischen Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden.

Das Projekt ***Kleine Geschichte der deutschen Literatur*** wird im Rahmen des Programms ***Integration durch Kultur*** vom Kulturamt Wiesbaden unterstützt.

[]

[1] Tihomir Glowatzky, *Kroatische Autoren bei deutschsprachigen Verlagen*, Riječ/Das Wort Nr. 63/64, HKZ-Wiesbaden 2022.

IN MEMORIAM VIKTOR ŽMEGAČ

SJEĆANJE KAO BLAGOSLOV

Posted on Juli 21, 2022

*Jedna od groznih zadaća u vodstvu jednog društva je pisanje osmrtnica. Sigurno će se među brojnim nastavnici*ama naći i one*i koji će to znati i moći učiniti bolje, ali pored i prije svega, meni je bitno da se i Ogranak Matice hrvatske u Njemačkoj javi s porukom koja nas žalosti ali i prilikom da se približimo djelima, radovima naših uzoritih primjera.*

piše: Ivica Košak, Ogranak Matice hrvatske Wiesbaden

U Zagrebu 20. srpnja u 94. godini, priopćeno je iz Matice hrvatske, napustio nas je Viktor Žmegač, istaknuti akademik, sveučilišni profesor, germanist, povjesničar književnosti, muzikolog i dugogodišnji suradnik Matice.

Viktor Žmegač rođen je 21. ožujka 1929. u Slatini, gdje je završio osnovnu školu. Gimnaziju je pohađao u Virovitici i Osijeku. Studij germanistike i jugoslavistike završio je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a germanistiku i muzikologiju studirao je u Göttingenu.

Doktorat znanosti stekao je 1959. godine s temom Die Musik im Schaffen Thomas Manns (Glazba u djelu Thomasa Manna). Tema disertacije već na početku Žmegačeva znanstvenoga puta ukazuje na dva područja koja će postati središtem njegova profesionalnog djelovanja i života: književnost i glazbu. Od 1971. godine do umirovljenja radio je kao profesor njemačke književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a povremeno je gostovao na stranim sveučilištima u Njemačkoj i Austriji. Od 2002. bio je professor emeritus Sveučilišta u Zagrebu.

Njegovo posljednje djelo Vrhunski europski romani. Po mom izboru, što ga je Matica hrvatska objavila 2021. godine, ostat će tako trajno svjedočanstvo o gotovo devedesetogodišnjem čitalačkom kontinuitetu, koji bi nam, ne budemo li baš sasvim odustali od čitanja i pisanja (a i umijeću pisanja profesor se u svojim djelima posvećivao više nego iscrpno), i u budućnosti trebao poslužiti kao nepresušan smjerokaz.

Svojom knjigom – koja nosi skroman naslov Mala povijest njemačke književnosti / Kleine Geschichte der deutschen Literatur – zagrebački germanist Viktor Žmegač, na samo 425 stranica, detaljno je prikupio povijest njemačke književnosti od početaka oko 750. godine do danas. Mala povijest njemačke književnosti danas nije samo standardno djelo za Germaniste, ova knjiga daje općenito književno zainteresiranom čitatelju jasan i utemeljen pregled najvažnijih činjenica i književnih povijesnih konteksta od početaka germanske poezije do glavnih tendencija suvremene književnosti. Knjiga je dobar pregledni rad, koji također pruža informacije i izvan biografija pisaca, a također daje naznake za daljnje rješavanje različitih tema.

Vrlo je lako čitati, ne piše previše složeno ili poučavajuće – pa je svakome prikladno kao uvod u njemačku književnost.

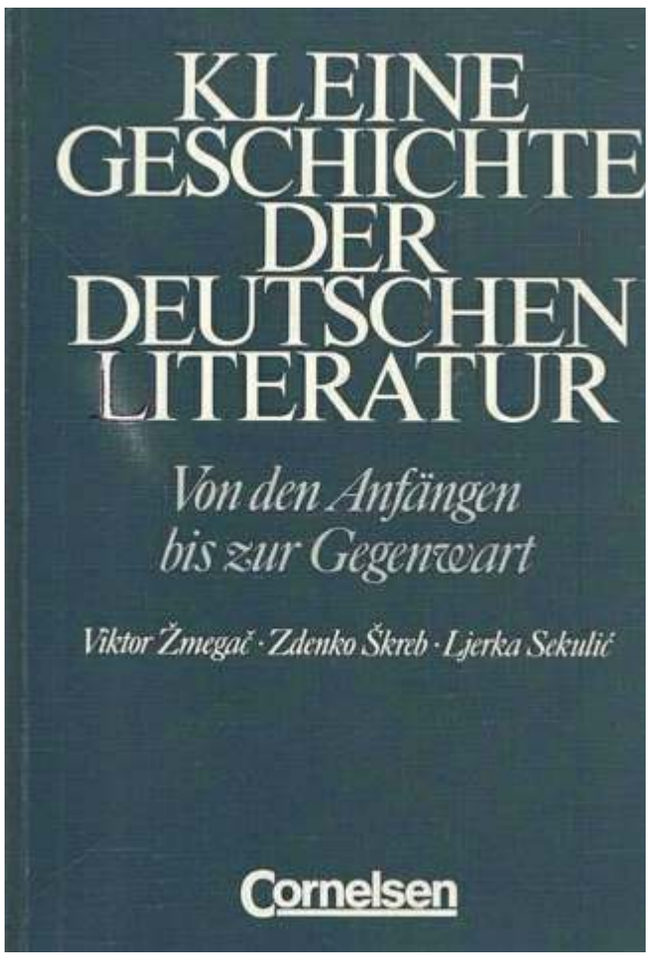

Više od povijesti književnosti, to je kronologija, korisna za one koji već imaju prilično duboko znanje o temi, ali i za one koji joj pristupaju prvi put. Nažalost nedostaju objašnjenja o kontekstu i umjetničkim i filozofskim strujanjima tog vremena, kao ni o sadržaju djela. Prednost je, međutim, cjelovitost: malo je autora koji nisu citirani. Na kraju rada nalazi se vrlo dobar indeks tema, kao i popis djela te autora. Tako svezak nudi obilje biografskih referenci o autorima i objašnjenja za razumijevanje njihovih djela i opisuje karakteristike književnih epoha, povijesni značaj pjesničkih struja, grupiranja i povijest estetskih osobitosti. Unakrsne reference na srodne pojave u slikarstvu i glazbi, u tisku i kazališnom životu daju knjizi posebnu draž. Izvrstan je i način i prirodnost kojom je moguće ispreplesti filološka istraživanja s povijesnim i antropološkim idejama te kontinuiranim referiranjem na srodne umjetnosti (glazba i slikarstvo). Knjiga je dragocjeni dragulj za početnike u ovoj temi, ali i za entuzijaste koji trebaju agilan i koristan alat kojem se uvijek mogu obratiti za nedoumice ili pojašnjenja bilo koje vrste

Činjenica da su književne studije rijetko na vrhuncu svojih mogućnosti druga je stvar. Književne studije imaju pametnijeg posla nego žaliti za činjenicom da se sve manje čita. Sama književna studija mora konačno naučiti postavljati relevantna pitanja. I mora naučiti čitati – stvarno naučiti čitati.

Kao što naslov sugerira, to je kratka priča. Ili točnije, ukratko ispričana duga priča. Ta mala priča, upotpunjena je 1992. godine djelom na njemačkom jeziku *Der europäische Roman,* Geschichte seiner Poetik. ***Europski roman. Povijest njegove poetike*** veliki su doprinos dijalogu književnosti u europskim okvirima.

Mala povijest njemačke književnosti pravedna je na talijanski i objavljena 2000. godine: *Breve storia della letteratura tedesca. Dalle origini ai giorni nostri.*

U Njemačkoj je objavljeno više izdanja te knjige, a lako je dostupna, već iz za par eura, u brojnim antikvarijatima i naravno knjižarama.

Neka nam sjećanje na profesora, kolegu i prijatelja bude na blagoslov.[1]

[1] Objavljeno: https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=219787 Pregledano 13.03.2023.

Festakt anlässlich 50 Jahre Ausländerbeirat in Wiesbaden

1972 wurde in Wiesbaden zum ersten Mal der Ausländerbeirat gewählt. Mitglieder und Deutsche Politiker blicken auf die Gründungsjahre zurück.
Von Ralph Keim
WIESBADEN - Im Frühjahr 1972 wurde in Wiesbaden erstmals ein Ausländerbeirat gewählt, der sich am 1. März 1972 konstituierte. Damit besteht dieses Gremium seit 50 Jahren. Dieses Jubiläum feierte der Ausländerbeirat jetzt mit einem Festakt im Rathaus. Dabei betonten die Redner unter anderem die wichtige Bedeutung dieses Gremiums für die Demokratie. Der Ursprung des Ausländerbeirats liegt in der ersten Generation der sogenannten Gastarbeiter.
In ihrer Begrüßung betonte Maria Kratz De Lucchi, Vorstandsmitglied des Ausländerbeirats, dass das Gremium längst ein unverzichtbarer Bestandteil des demokratischen Lebens in Wiesbaden sei. Der Vorsitzende des Ausländerbeirats, Ibrahim Kizilgöz, unterstrich ebenfalls die Bedeutung dieser Institution, die beispielsweise in Nordrhein-Westfalen Integrationsrat heiße. Als Teenager habe er in seiner Heimatkommune in NRW einen Antrag auf Gründung eines solchen Integrationsrats gestellt, erzählte er.
„Mit 16 musste ich mich entscheiden, ob ich die türkische oder die deutsche Staatsbürgerschaft haben wollte.“ Sein Antrag auf deutsche Staatsbürgerschaft sei schließlich ein langwieriges Prozedere gewesen. „Nach anderthalb Jahren habe ich die deutsche Staatsbürgerschaft bekommen und war sehr stolz darauf.“ Ibrahim Kizilgöz ermunterte seine Beiratskollegen ausdrücklich, dass sie im politischen Wiesbaden mitreden mögen. In diesem Zusammenhang erinnerte er an die Gastarbeiter der Siebzigerjahre, die mit Mut und Engagement für ihre Rechte gekämpft hatten.
Oberbürgermeister Gert-Uwe Mende (SPD) bezeichnete den Beirat als wesentlichen demokratischen Baustein, basierend auf einem Antrag der FDP nach einem Beratungsangebot für die damaligen Gastarbeiter. „Denn eine positive Willkommenskultur war damals alles andere als 50 Jahre Ausländerbeirat, 50 Jahre demokratische Beteiligung!

50 Jahre Ausländerbeirat, 50 Jahre demokratische Beteiligung! Am Freitag feierte der Ausländerbeirat der Landeshauptstadt Wiesbaden im Rathaus sein 50-jähriges Bestehen. Das Besondere: Er ist der erste Beirat bundesweit.
Neben einem Grußwort von Stadtverordnetenvorsteher Gerhard Obermayr sowie einleitende Worte von der stellvertretenden Vorsitzenden des Ausländerbeirats Maria Kratz De-Lucchi, gab es auch einen Grußwort von Oberbürgermeister Gert-Uwe Mende, der den „außerordentlichen Beitrag des Ausländerbeirats zum Zusammenleben in Wiesbaden“ betonte. Auch ich wies in meiner Rede darauf hin, dass es wichtig ist sich mutig, couragiert an Themen heranzuwagen.*
Einen besonderen Beitrag zum Programm trugen die Musikerinnen und Musiker der Bands um Ako Karim und Lale Kocgün *bei. Lale Kocgün and Friends sangen Lieder auf Türkisch und Armenisch und sangen diese ebenso auf Deutsch – grandios!*
Die Kroatische Kulturgemeinschaft Wiesbaden Hrvatska kulturna zajednica bereicherte das Programm durch einen Kurzvortrag von Jela Šare über den kroatischen Künstler

Dragutin Trumbetaš, der seit den 70ern die Lebensrealitäten der Gastarbeiterinnen und Gastarbeiter in Frankfurt und Umgebung zeichnerisch festhielt (einige Bilder in dieser Fotogalerie).
Für die sehr herzliche und tolle Moderation danken wir Verena Delto und Dilek Özkan von Spiegelbild e.V., die es sogar schafften auf kurzfristige Änderungen einzugehen.
Wir danken dem Vertreter des Türkischen Konsulats Herrn Bas, der Landtagsabgeordneten der Linken Saadet Orhan Sönmez, dem Landtagsabgeordneten der SPD Turgut Yüksel, dem Sozial- und Integrationsdezernenten Christoph Manjura, den stellvertretenden Stadtverordnetenvorsteherinnen Sofia Karipidou (CDU), Nedret Altintop - Nelson (SPD), Nina Schild (die Linke) sowie allen Anwesenden der Parteien, zivilgesellschaftlichen und karitativen Organisationen, aus den Ämtern der Stadt Wiesbaden und Vertreterinnen und Vertretern aus der Presselandschaft für die Teilnahme an dieser besonderen Feier.
Ohne die hervorragende Organisation im Vorfeld und vor Ort des Personals vom Amt für Zuwanderung und Integration sowie des Küchen- Servicepersonals wäre die Feier nicht so schön verlaufen – auch hierfür liebsten Dank!
**Hier nannte ich unter anderem das Beispiel der Datenschutzproblematik im neuen Reglement des Ausländerzentralregisters und dass der Ausländerbeirat sich auch in diesen Themen couragierter positionieren sollte. Das Recht auf Datenschutz muss für alle Menschen in Deutschland gleich gelten. Hier erleben wir allerdings, dass geflüchteten Menschen diese Rechte verwehrt werden: https://www.migazin.de/.../gutachten-studie.../*

SVEČANOST POVODOM 50 GODINA SAVJETODAVNOG ODBORA STRANACA U WIESBADENU

Godine 1972. u Wiesbadenu je prvi put izabrano Savjetodavno vijeće za strance. Članovi i njemački političari osvrću se na godine osnivanja. Napisao Ralph Keim

WIESBADEN - U proljeće 1972. godine Wiesbaden je izabrao svoj prvi savjetodavni odbor za strance, koji je osnovan 1. ožujka 1972. Ovo tijelo tako postoji već 50 godina. Savjetodavni odbor za strance proslavio je ovu obljetnicu svečanošću u gradskoj vijećnici. Između ostalog, govornici su naglasili važnost ovog tijela za demokraciju. Podrijetlo Savjetodavnog vijeća za strance leži u prvoj generaciji takozvanih gostujućih radnika. U svom pozdravnom obraćanju Maria Kratz De Lucchi, članica upravnog odbora Savjetodavnog vijeća za strance, naglasila je da je odbor dugo bio neizostavan dio demokratskog života u Wiesbadenu. Predsjednik Savjetodavnog vijeća za strance Ibrahim Kizilgöz također je naglasio važnost ove institucije koja se, primjerice, naziva Vijeće za integraciju u Sjevernoj Rajni-Vestfaliji. Kao tinejdžer podnio je zahtjev u svojoj matičnoj općini u Sjevernoj Rajni-Vestfaliji za uspostavu takvog vijeća za integraciju, kazao je. "*Sa 16 godina morao sam odlučiti želim li tursko ili njemačko državljanstvo*". Uostalom, njegov zahtjev za njemačko državljanstvo bio je dugotrajan postupak. "*Nakon godinu i pol dana dobio sam njemačko državljanstvo i bio sam vrlo ponosan na to.*" Ibrahim Kizilgöz izričito je potaknuo svoje kolege iz savjetodavnog odbora da se izjasne u političkom Wiesbadenu. U tom kontekstu prisjetio se gostujućih radnika sedamdesetih, koji su se hrabro i predano borili za svoja prava. Gradonačelnik Gert-Uwe Mende (SPD) opisao je savjetodavni odbor kao bitan demokratski građevni blok, na temelju zahtjeva FDP-a za savjetodavnom uslugom za bivše gostujuće radnike. "*U to je vrijeme pozitivna kultura dobrodošlice bila sve samo ne 50 godina Savjetodavnog vijeća stranaca, 50 godina demokratskog sudjelovanja!*

50 godina Savjeta za strance, 50 godina demokratskog sudjelovanja! Savjetodavno vijeće stranaca glavnog grada države Wiesbaden proslavilo je u petak 50 godina postojanja u gradskoj vijećnici. Posebnost: To je prvi savjetodavni odbor u Njemačkoj. Uz pozdrav Gerharda Obermayra, šefa gradskog vijeća, i uvodne riječi Marije Kratz De-Lucchi, zamjenice predsjednice Savjetodavnog vijeća za strance, održano je i pozdravno obraćanje gradonačelnika Gert-Uwea Mendea, koji je naglasio "izniman doprinos Savjetodavnog odbora stranaca zajedničkom životu u Wiesbadenu". Također sam u svom govoru istaknuo da je važno hrabro pristupiti temama.* Poseban doprinos programu dali su glazbenici bendova oko Ako Karima i Lalea Kocgüna. Lale Kocgün i Prijatelji pjevali su pjesme na turskom i armenskom jeziku i pjevali ih na njemačkom – sjajno! Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden Hrvatska kulturna zajednica obogatila je program kratkim predavanjem Jela Šare o hrvatskom umjetniku Dragutinu Trumbetašu, koji od 70-ih godina crta stvarnost života gostujućih radnika u Frankfurtu i okolici (neke slike u ovoj fotogaleriji). Zahvaljujemo Vereni Delto i Dileku Özkanu iz Spiegelbild e.V. na vrlo toploj i sjajnoj umjerenosti, koji su čak uspjeli odgovoriti na kratkoročne promjene. Zahvaljujemo predstavniku turskog konzulata g. Basu, zastupniku u parlamentu stranke Ljevica Saadetu Orhanu Sönmezu, zastupniku u parlamentu SPD-a Turgutu Yükselu, voditelju Odjela za socijalna pitanja i integraciju Christophu Manjuri, zamjenici gradskih vijećnika Sofiji Karipidou (CDU), Nedretu Altintopu - Nelsonu (SPD), Nini Schild (Die Linke) kao i svima prisutnima stranaka, civilnog društva i dobrotvornih organizacija, iz ureda grada Wiesbadena i Predstavnici novinarskog krajolika za sudjelovanje u ovoj posebnoj proslavi. Bez odlične organizacije unaprijed i na licu mjesta osoblja Ureda za imigraciju i integraciju, kao i osoblja kuhinjske službe, proslava ne bi prošla tako dobro – hvala vam puno na tome! *Između ostalog, spomenuo sam primjer problema zaštite podataka u novim propisima Središnjeg registra stranaca i da bi se i Savjetodavno vijeće stranaca trebalo hrabrije pozicionirati u tim temama. Pravo na zaštitu podataka mora se jednako primjenjivati na sve ljude u Njemačkoj. Ovdje, međutim, vidimo da se izbjeglicama uskraćuju ta prava: https://www.migazin.de.…

Jela Šare

Hrvatska kulturna zajednica na tradicionalnom 45. Internacionalnom ljetnom festivalu u Wiesbadenu

Nakon dvogodišnje stanke, u subotu, 10. rujna 2022. godine, održan je **45. Internacionalni ljetni festival** u Wiesbadenu.
Jedanput godišnje središnji, Schloßplatz u Wiesbadenu postaje "***svjetska pozornica***" u organizaciji *Ureda za migracije i integracije* te *Vijeća stranaca*.
Glazba, rukotvorine i delicije potiču ljude da razgovaraju jedni s drugima.
I ovogodišnji ljetni festival bio je prilika za susret i upoznavanje, a namijenjen je da se posjetitelji bolje upoznaju s drugim ljudima i drugačijim kulturama.
Hrvatska kulturna zajednica iz Wiesbadena sudjelovala, poslije dvogodišnjeg prekida (uslijed pandemije), na ovom međunarodnom susretu. Ponude na štandu *Kulturne zajednice* bile su i ove godine zanimljive, ukusne i privlačne za svaku starosnu dob.
Pored folklora, turističkih informacija, degustacije vina i kulinarskih specijalitete, posjetitelje se dočekali ljudi dobra raspoloženja za razgovor.

Raznolikost u znaku Wiesbadena
Kulturna raznolikost i kozmopolitizam glavnog grada pokrajine prikazani su na ovogodišnjem ljetnom festivalu kao nijedan drugi festival. Ljetni festival posebna je proslava susreta, Wiesbadenova pozornica za sve zastupljene kulture. U suradnji sa Savjetodavnim odborom za strance Wiesbaden i Kulturnim centrom Schlachthof izrađen je živopisan program. Ljetni festival je Festival susreta. U očima organizatora, ta je proslava susreta trebala pobuditi znatiželju o bližnjima i potaknuti potragu za sličnostima. Afrički bubnjevi,

latinoamerički ritmovi, plesovi i pjesme iz Grčke, Portugala, Turske ili Šri Lanke stoga su dio međunarodnih. Međugeneracijski scenski program s plesovima, folklorom i pjesmama osigurao je da se oči i uši ne zatvaraju. U gradu Wiesbadena žive pripadnici od preko 10 nacija čiji udio u stanovništvu iznosi više od 30 posto. Hrvatska kulturna zajednica je u studiji o participaciji stranih poduzetnika u gospodarstvu grada ukazala kako je 20% privredne snage u vlasništvu stranaca.[1]

Nakon dvije godine zastoja, festival je slavio svoj povratak. 26 glazbenih, folklornih i plesnih nastupa, plus kulinarske specijalitete iz cijeloga svijeta i bezbroj informativnih šatora u kojima se nalaze udruge migranata i civilni društvene organizacije predstavile su svoje projekte i rad. *Nakon dvije godine neizvjesnosti, samo smo osjetili olakšanje što opet možemo sudjelovati na festivalu uživo*, rekao je **Ivica Košak**, predsjednik *Hrvatske kulturne zajednice /Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu*. Ovogodišnji nastup *Hrvatske kulturne zajednice* potpomognut je nastupom *Franjevačkog bratstva* (OFS) iz *Hrvatske katoličke misije* u Wiesbadenu. Dubrovčani **Melita i Marijo Šimunac** predstavili su rad bratstva i pozvali na zajedništvo u svakodnevnom životu.

Unatoč očitom ovogodišnjem uspjehu, organizatori festivala, a s njima i klubovi, još uvijek osjećaju posljedice pandemije. *Mnoge udruge migranata teško pronalaze mlade volontere koji žele predstavljati njihovu udrugu na festivalu*, rekao je **Ömer Sekmen** iz ureda vijeća stranaca. Zato su ove godine morali proći recimo Portugalci i Talijani. Ipak, pozitivno se gleda na budući razvoj festivala. Ne samo zbog duge tradicije i konstantno velike posjećenosti, već i zbog privlačnosti mjesta susreta kultura i međusobne suradnje.

A egzotični ritmovi multikulturalnih plesova odzvanjali su duboko u večer: brazilska capoeira, bugarski narodni ples, korejski pop i zvukovi afričkih bubnjeva. Osim toga, posjetitelji su se mogli veseliti afganistanskim, etiopskim, egipatskim, turskim, hrvatskim i brojnim drugim delicijama koje su *Internacionalnom ljetnom festivalu* potajno donijele status raznolikog festivala ulične hrane (Streetfoodfestival).

Susret članova predsjedništva *Hrvatske kulturne zajednice* s mnogobrojnim posjetiteljima iz hrvatske zajednice poslužio je i za pripremu literarne večeri, a koja je bili održana 21. rujna, na da obilježavanja *Svjetskog dana mira* (UN). Pisac **Dalibor Marković** iz Frankfurta (*Slam poetry*) predstavio je svoj rad i na tom susretu.

Ivica Košak

[1] Ivica Košak: Gastronomija i ugostiteljstvo, predznak integracije i asimilacije, Riječ broj 47, HKZ-Wiesbaden 2015., str. 77-78

MOJ PRIJATELJ STEFAN ZWEIG -

Nepoznata pisma Josipa Kosora Stefanu Zweigu

Predstavljeno u Ogranku Matice hrvatske u Wiesbadenu

MOJ PRIJATELJ STEFAN ZWEIG - *Nepoznata pisma Josipa Kosora Stefanu Zweigu*
Predstavljeno u Ogranku Matice hrvatske u Wiesbadenu

Wiesbaden, 12. ožujka 2023. godine. U okviru programa 33. Godišnje skupštine *Hrvatske kulturne zajednice – Ogranka Matice hrvatske Wiesbaden* (HKZ/OMH-Wiesbaden) u nedjelju, 12. ožujka u Domu kardinala Kuharića, Wiesbaden, predstavljena je knjiga ***Moj prijatelj Stefan Zweig / Mein Freund Stefan Zweig****, Nepoznata pisma Josipa Kosora Stefanu Zweigu / Unbekannte Briefe Josip Kosors an Stefan Zweig.*
Knjigu je predstavio prevoditelj **Tihomir Glowatzky** iz Bamberga.
U djelu ***Moj prijatelj Stefan Zweig*** objavljena su posve nepoznata i dosad ni u jednom stručnom hrvatskom izvoru spomenuta pisma hrvatskog književnika **Josipa Kosora** glasovitom austrijskom piscu **Stefanu Zweigu**. Pisma su otkrivena tijekom 2020. godine, u sveučilišnoj knjižnici u saveznoj državi New York, gdje je Zweig boravio nakon bijega iz nacističke Austrije.
Zweig je sačuvao 111 pisama i razglednica, uglavnom pisama, koji su nastajali od 1909. do 1938., u godinama kada je Kosor boravio u Beču i Njemačkoj, sve do Zweigove emigracije. Pisana su na njemačkom jeziku, s teško čitljivim Kosorovim rukopisom, koji se prevoditelj **Tihomir Glowatzky** uz stručnu konzultaciju s izvornim govornicima njemačkog jezika ipak uspio *odgonetnuti*.
Glowatzky je istaknuo je kako je nekim pismima mogao pročitati samo naslov te dodao kako se za pomoć morao obrati muzejskim stručnjacima koji se bave odgonetanjem i čitanjem nečitljivih rukopisa.
U pismima, koja se čitaju kao dnevnik, velik je raspon informacija i Kosorovih dojmova o radu na dramama, njegovim boravcima u Berlinu, Beču i Münchenu, Parizu, Petrogradu i Londonu o odnosu sa umjetničkim krugovima u Hrvatskoj, a ponajviše

o njegovu odnosu sa Zweigom koji mu je bio mentor i mecena. Pisma pokazuju kako je Kosor bio u toku europskih umjetničkih zbivanja u vrijeme pojave avangarde i moderne književnosti kao ni jedan hrvatski pisac u to vrijeme. On piše o suradnji sa suvremenicima Blanchardom, Stanislavskim, Bahrom i Przybyszewskim - vodećim intelektualcima toga doba.

U ovom radu koji je izdala ***Matica hrvatska*** *kao posebno, dvojezično izdanje potvrđeno je ono što se tek nagađalo u studiju hrvatske književne povijesti: Zweig i Kosor bili su jedno vrijeme veoma bliski prijatelji. Stefan Zweig je bitno pomogao Kosoru u pisanju i plasmanu njegovih djela na njemačkom govornom području. Sada je jasno, a prije objavljivanja ovih pisama to se nije moglo znati, da su se dopisivali gotovo punih 30 godina, a možda i duže, sve dok Zweig nije otišao u Brazil.* - Rekao je Glowatzky.

Pisama nam govore kako je Kosor odlučio uspjeti u dobrovoljnoj emigraciji u koju je krenuo gotovo kao pustolov. Njegovi ciljevi su bili vrlo visoko postavljeni, nije ga zanimalo neko malo provincijsko, amatersko kazalište poput onih u Domovini, gdje nije ni bio prihvaćen, htio je odmah do velikih zemaljskih kazališta Münchena,

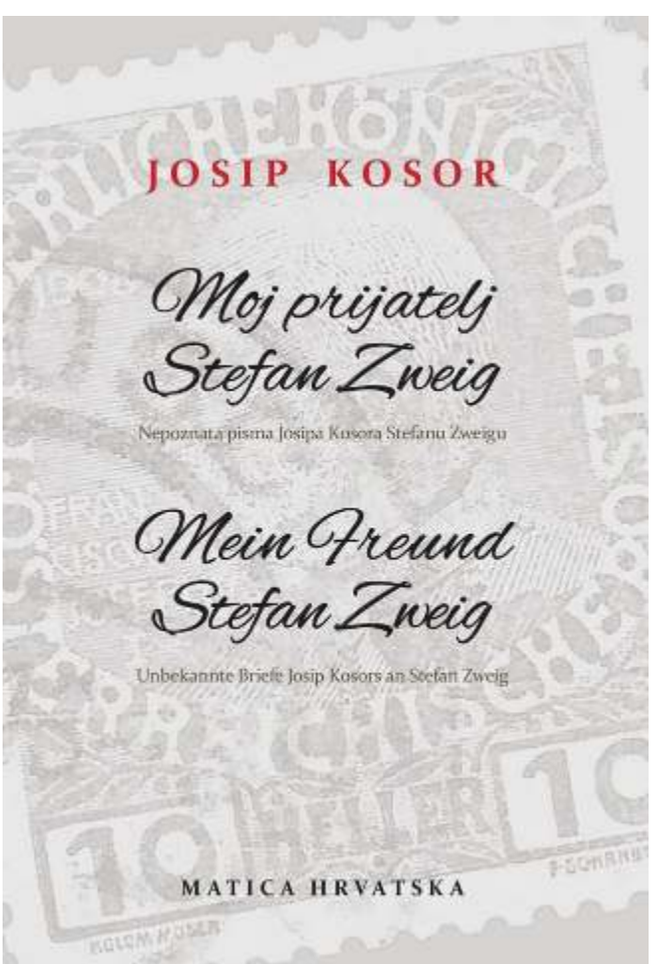

Frankfurta, Beča… Kosor je tražio od Zweiga, da ga zastupa i zagovara te poveže s dramaturzima i redateljima. A možemo pretpostavi da su njegov temperament i izgled bili novost u *sluga pokoran* Beču, koji nije bio navikao ni očekivao takvu pojavu s juga K.u.K. monarhije. Josip Kosor rođen je u Trbounju kraj Drniša 1879., a umro u Dubrovniku 1961. U književnosti se javio pripovijetkama, a najveći doprinos hrvatskoj književnosti dao je kao dramatičar. Napisao je više drama, među kojima *Požar strasti* i *Maske na paragrafima*.

Ovogodišnji Sabor *HKZ/OMH-Wiesbaden* ujedno je predstavljao i obilježavanje 160-te godišnjice rada *Matice hrvatske*. Za tu priliku Tihomir Glowatzky je prenio pozdrave predsjednika *Matice*, **Mire Gavrana** i uručio primjerak knjige *Moj prijatelj Stefan Zweig* za fond knjižnice *HKZ/OMH-Wiesbaden*.

Knjiga je objavljena na hrvatskom i njemačkom jeziku, opremljena je s 85 crno-bijelih ilustracija, predgovorom priređivača Ivice Matičevića i napomenom prevoditelja Tihomira Glowatzkoga. Knjiga je bila izložena na *Svjetskom sajmu knjiga* u Frankfurtu 2023. godine.[1]

Ivica Košak

[1] Objavljeno: https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=224123

SLAM POETRY

Povodom *Svjetskog dana mira* (UN)

Wiesbaden, 21. rujna 2022. godine. *Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske* u Wiesbadnu (HKZ/OMH-Wi) organizirao je literarno večer s nastupom književnika **Dalibora Marković**a. Gospođa **Ljiljana Tadić**, članica predsjedništva *Zajednice* predstavila je pisca i njegov rad. Dalibor Marković, šampion *poetry slama* iza sebe ima već više od 20 godina scenskog iskustva. Sva njegova predavanja imaju jedno zajedničko: - traju samo nekoliko minuta!

Umjetnost postoji prvenstveno zbog i radi sebe, o tome smo se uvjerili na jesenjem susretu naše *Zajednice*, u srijedu 21. rujna 2022. godine povodom *Svjetskog dana mira* (UN) [1] i u okviru kojeg smo upoznali ***slam*** poeziju a, pisca i pjesnika iz Frankfurta. Publika, iako malobrojna, uistinu je uživala prateći njegov nastup na kojem je predstavio nekoliko svojih pjesama, gdje je zvukom, melodičnošću stiha i njegovom semantikom držao pozornost slušatelja. Dalibor Marković pobudio je i želju sudionika literarne večeri da se pobliže upoznaju s ovom književnom vrstom koja sve više i češće zauzima visoke pozicije, kako na ovim prostorima tako i u svijetu.

Okupljeni članovi i prijatelji pozdravili su na video-konfereciji i autoricu **Bojanu Meandžiju** iz Karlovca, čije djelo *Trči! Ne čekaj me…/Lauf! Warte nicht auf mich…* predstavljeno povodom *Svjetskog dana mira* 2021. godine.[2]

Uz karijeru *slammera* poezije, Marković već više od 15 godina nudi radionice kreativnog pisanja na temu *skladanje i izvođenje poezije*. U početku je uglavnom održavao jednodnevne tečajeve u školama, dok se neke radionice protežu na dulje vremensko razdoblje, što smatra vrlo vrijednim jer se vidi razvoj polaznika kroz to vrijeme.

Dalibor Marković, rođen je 1975. u Frankfurtu na Majni, gdje i danas živi, kao autor i pjesnik. Marković sa svojom *govornom poezijom/ slam*

[1] Širom svijeta 21. 09. obilježava se kao Svjetski (ili **Međunarodni) dan mira**. Rezolucijom Ujedinjenih naroda (UN) iz 2001. godine taj datum određen je za dan nenasilja i prekida neprijateljstava na globalnom nivou. Svjetski dan mira utemeljila je Opća skupština UN 1981. godine u cilju obilježavanja i jačanja ideala mira među svim narodima i državama, odredivši za njegovo obilježavanje treći utorak u rujnu (septembru). 20 godina kasnije novom je rezolucijom za fiksni datum obilježavanja proglašen 21. rujna. Svjetski dan mira omogućava svim pojedincima, organizacijama i nacijama da svojim djelima zajednički šire poruke mira. Nakon rasprava o uvođenju Svjetskog dana mira i o tome što bi on trebao predstavljati, zaključeno je da će se taj dan obilježavati kako bi se kontinuirano podsjećalo na potrebu jačanja mirovnih poruka i ideja među svim ljudima i narodima.

[2] http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/im-dialog/bojana-meandzija/der-autobiografische-roman-lauf-warte-nicht-auf-mich.html

poetry već gotovo dvadeset godina obilazi njemačke i međunarodne pozornice, a redovito održava i radionice pisanja i izvođenja poezije. Drugo središte života Marković ima u Mexico Cityju, gdje je nastao veliki dio njegovog debitantskog romana *Topola/Pappel*. Dalibor Marković u svom romanu daje sve od sebe i dokazuje se kao izvrstan pripovjedač koji se može uhvatiti u koštac s mikroskopskom svijetom jednako kao i golemošću svemira. *Topola/Pappel* je intenzivan roman vođen pričom Konrada Tople/ *Konrad Pappel* koja odiše vedrinom i nadrealnim trenucima. Doživljaj čitanja topi se u zvuku koji je raskošan, šarmantno naivan, avanturistički i filozofski-lagan. Prilagođava se događajima i duhu vremena/ *Zeitgeistu*.Nedavno je objavljeno i djelo: *A vi pišete na njemačkom?/* Und Sie schreiben auf Deutsch?[3]

- *A vi pišete na njemačkom*? Često čujem ovo pitanje, rekao je Marković kada se predstavio i naznačio svoje zanimanje. *Dakle, ovo pitanje treba postaviti. A odgovori se moraju braniti.* Dalibor Marković traga za odgovorima u najskrovitijim zavrzlamama materinjeg jezika za kojeg kaže da je i hrvatski i njemački, ali tragove pronalazi i drugim kulturama. U svom traženju tekstopisac izgovorene riječi podupire se ritmovima koje bubnja ustima. Ponekad čak i dok priča. Djeluju kao osobni sonar, s kojim on manevrira kroz svijet svog vremena. Dalibor spaja poeziju s *beatboxingom* i traži vezu između jezika i identiteta.

Dalibor Marković ima službenu web stranicu *daliborpoesie*[4] na kojoj možete pronaći sve važne informacije o njemu i njegovom radu. Marković se na svojim društvenim mrežama javlja samo kada ima nešto važno za objaviti. Na primjer, datumi događaja ili najava njegovog novog romana *Topola - priča o jednom skitnici*/***Pappel. Die Geschichte eines Herumtreibers***, koji je Verlag Voland & Quist objavio u rujnu 2021.

Nadajući se daljnjoj suradnji u zajednici HKZ/OMH-Wi, Dalibor Marković i njegovo djelo bili se predstavljeni u okviru *Sajma knjige,* 22. listopada 2022. godine u Frankfurtu što je uvelike obogatiti Hrvatski štand i privuklo znatiželju čitalačku publiku.

Ljiljana Tadić / Ivica Košak

[3] Dalibor Marković, Und Sie schreiben auf Deutsch? Verlag Voland & Quist; 1. Edition (1. November 2016)

[4] https://www.daliborpoesie.com/

Javna tribina: FENOMEN TESLA *Primjer nastanka znanstvenih mitova* održana je u organizaciji *Hrvatske kulturne zajednice/ Ogranka Matice hrvatske* u utorak, 15.09.2015 U 19:30 sati u restoranu "SICHTBAR" Goldgasse 11, 65183 Wiesbaden

DAS PHÄNOMEN TESLA

Paradebeispiel für die Entstehung von Wissenschaftsmythen

Am Dienstag, den 15. September 2015
Um 19:30 Uhr
Im Restaurant „SICHTBAR",
Goldgasse 11, 65183 Wiesbaden
Referent: Ivica Košak

Literatur im Dialog

Literatur im Dialog ist eine Veranstaltungsreihe, die es sich zum Ziel setzt, die Originalsprachen die benachbarten Sprachräume, sowie übersetzte Sprache und die dem Publikum nahe zu bringen, aber auch miteinander ins Gespräch zu kommen. Zu Wort werden kommen Kritiker sowie Autoren, die über Bedingungen und Ziele ihres Schreibens sprechen. Vorgestellt werden aktuelle Werke aber auch Klassiker der Weltliteratur. Diese Reihe entsteht als eine Initiative der Kroatischen Kulturgemeinschaft e.V. Wiesbaden.

Javna tribina: FENOMEN TESLA *Primjer nastanka znanstvenih mitova* održana je u organizaciji *Hrvatske kulturne zajednice/ Ogranka Matice hrvatske* u utorak, 15. 09. 2015. godine u 19:30 sati u restoranu "SICHTBAR" Goldgasse 11, 65183 Wiesbaden

FENOMEN TESLE

Primjer pojave znanstvenih mitova

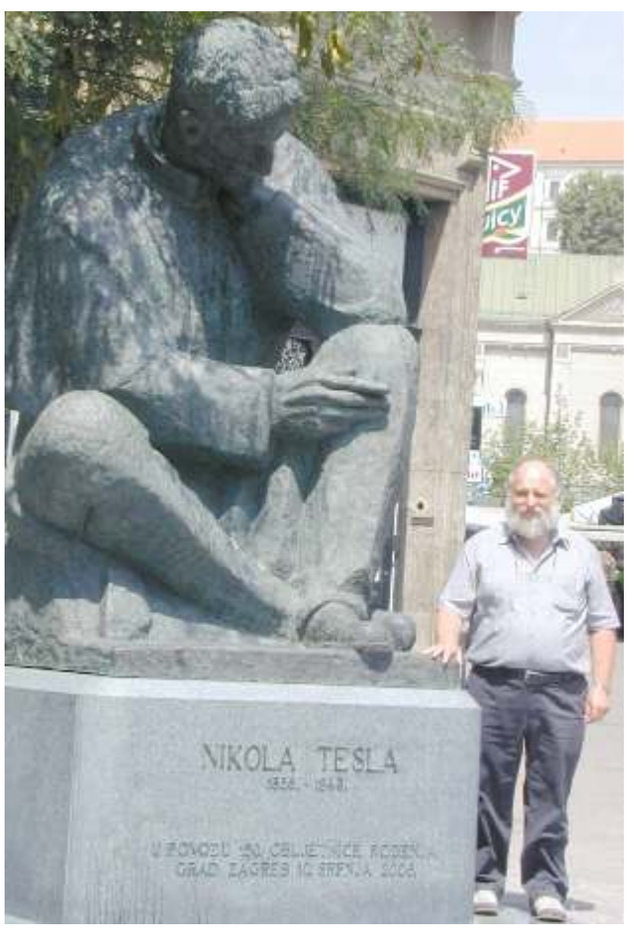

Ne, nema razloga ne sjetiti se našeg nesretnog iseljenika iz Like, jer to je dobra prilika za demitologizaciju legende o **Nikoli Tesli** (10. srpnja 1856. † 7. siječnja 1943.).

Fenomen Tesle dobar je primjer pojave znanstvenih mitova. Znanstveni propusti, neugodne zabune i navodna Teslina ostavština dopuštaju da se Tesla proglasi za jednog od najpoznatijih ljudi na planeti.
Čak i jednostavno propitivanje otkriva da je taj čovjek došao iz nerazvijene hrvatske provincije, pokrajine Krajine (vojna granica koja se protezala od Jadrana do Galicije), a koja je to ostala do danas.
Teslin mit rođen je usred Hladnog rata. Biografski podaci o Teslinoj osobi bacaju se na tržište, često teatralno obrađeni.
Nikola Tesla doživio je tragičnu sudbinu milijuna migranata koji nisu mogli pronaći odgovarajuće odgovore za sebe, svoje ideje i svoj (tragični) životni put.
Već 1976. godine, povodom 120. obljetnice rođendana Nikole Tesle, *Jugoslavenska akademija znanosti* sazvala je međunarodnu konferenciju čija je zaključna dokumentacija predstavljena na više od tisuću stranica. Tijekom četverodnevnog simpozija nitko od preko 90 znanstvenika nije iznio nikakve korisne smjernice o praktičnoj primjeni izuma, a koji bi se zasnivali na radovima Nikole Tesle. Čak i ako bi popis patenata trebao pružiti dokaz o tome da je Tesla bio univerzalni genij, pomnijim pregledom *njegovih patenata* brzo postaje jasno da se tu radi uglavnom o trivijalnim rješenjima koja ne pružaju gotovo ništa vrijedno znanja. Ni danas ni tada. U djelu *Moderni izumi* objavljenom u Zagrebu 1882. godine dr. Mijo Kišpatić et al. ne bilježe ni svog sunarodnjaka Teslu ni bilo koji njegov izum, iako je knjiga u dva sveska sveobuhvatno izvještavala o tada prevladavajućoj teoriji električne energije, istraživanju i primjeni.

Dinamo-električni princip, koji se pripisuje Tesli otkrio je Danac *Søren Hjorth* 1851. godine.

U Teslinoj biografiji (*Moji pronalasci*), koju je napisao američki novinar John O'Neill, objavljenoj posthumno 1944. godine, Tesla tvrdi da je *ilegalno* ušao u SAD. O'Neill iznosi i legendu o ukradenim osobnim dokumentima, a što bi trebalo opravdati nepostojanje stvarnih biografskih podataka kao dokaz o kvalifikaciji u Europi.
Kao američki državljanin i sa samoproglašenom reputacijom *nouveau-richea*, Tesla je 1892. godine

Tesla i izum radija

Tehnički temelji emitiranja zasnovani su krajem 19. stoljeća a u istraživanju je sudjelovalo nekoliko znanstvenika. Nikola Tesla također je podnio nekoliko patenata. Međutim, 1895. godine požar je navodno uništio njegovu gotovu tvornicu. Izvedba Izum radija tada se pripisuje Talijanskom Guglielmu Marconiju, čiji je Sustavi su prvi koji su se koristili u velikim razmjerima i stoga se koriste u mnogim povijesnim knjigama. U tom kontekstu važno je naglasiti važnost uloge socijalnih partnera u razvoju Europske unije. Otprilike u isto vrijeme, ruski fizičar Aleksandar Popov pronalazi radiostanicu s koje je 1896. godine prenio riječi *Heinrich Hertz* na 250 metara udaljeni prijemnik. Manje je poznato da je Indijanac, Jagadish Chandra Bose, 1894. u Kalkuti pokazao djelovanje elektromagnetskih valova na velike udaljenosti - *prva očita i izvanredno vrijedna primjena ovog novog izvrsnog izuma*, prema Daily Chronicle of England iz 1896. godine – *bilo ja aktiviranje eksplozivnog naboja na daljinu!*

krenuo na putovanje u svoju domovinu u Europi. Budući da u kovčegu nije imao dolara, već samo izmišljene priče, brzo je *skuren* u Zagrebu, Beču i Budimpešti. U to vrijeme već je uvedena električna rasvjeta u hrvatskim gradovima, npr. Zadru 1875. godine. Hidroelektrana izmjenične struje, puštena je u rad 1892. godine u Šibenku na rijeci Krki pod vodstvom Kremenezkyja, Mayer & Co.

Kada se Tesla prihvatio instalacije rasvjete na Svjetskom sajmu u Chicagu 1893. godine, po nalogu željezničkog magnata Westinghousea, upotreba električne energije u Zapadnoj Europi već je bila svakodnevica.

Nešto drugačije, malo dublje na Balkanu, Karl May bi rekao u *Balkanskim gudurama*, Tesla je svečano primljen. U Beogradu, gdje su ga u ljeto 1892. frenetično primili samo-prozvani knez Aleksander Karađorđević, vojna limena glazba i narodni pjesnik Jovan Jovanović Zmaj rođena je *Legenda o Tesli*.

Kraljevina Srbija proglašena je te 1882. godine, a nekadašnji otomansko turski garnizonski grad odjednom je postao glavni grad kasnije nesretne multietničke države Jugoslavije. Izopćeni sin pravoslavnog svećenika bio je presretan da se uvuče u svoju novu ulogu narodnog heroja. Tesla nije primijetio tragičan domet ove igre. Njegov društveni stav može se vidjeti, između ostalog, u njegovoj procjeni *New Deala* predsjednika Roosevelta. Govorio je o tome kako se tu radi o socijalističkoj uzurpaciji američkog društva. Teslini pogledi na militarizam i otvoreno divljenje vojnicima te obrana španjolsko američkog rata su poznati. Poznat je i njegov stav naklonjen Njemačkoj u *Prvom svjetskom ratu*. Početkom rata 1914. godine isporučio je brodske turbine njemačkoj mornarici (admiral von Tirpitz), koje nisu korištene (jer nisu funkcionirale ili nisu uopće stigle u Europu).

Ne samo da je Tesla davao antisemitske izjave, već je podržao i profašistički režim srpskog monarha Karađorđevića, od kojeg je primao doživotnu mirovinu. U starosti je to bio jedini prihod za neuspješnog i osiromašenog migranta Teslu. Teslino poznanstvo s Georgeom Sylvesterom Viereckom, zajedno s proizvođačem automobila Henryjem Fordom, vojnim krugovima, senatorima i zamjenicima antisemitske propagandne organizacije *America First Committee*, degradirala ga je već tijekom njegova života. Samo ga je starost spasila od goreg u aferi Vireck. Nacistički špijun Vireck udvarao se Tesli kako bi ga nagovorio da preda Naci-Njemačkoj plan za topove tzv. *zraka smrti*. Viereck je završio u zatvoru 1940., A Tesla je svoju navodnu tajnu *o zrakama smrti* odnio 1943. godine u grob .

Neugodne zabune ili namjerno krivotvorenje doveli su do toga da je Tesla uzdignut na čin ozbiljnog znanstvenika. Teoretičari zavjera pridonijeli su činjenici da se bijeda i siromaštvo ne traže u propaloj socijalnoj i ekonomskoj politici, već u skrivenim središtima moći koje sprječavaju genijalni izumi poput *Tesline slobodne energije*. Tako je omiljeni narodni junak posthumno postao *mučenik Tesla*. Ono što

biografija nije pružila, dodano joj je. Ili reinterpretirano. Tragično djetinjstvo, nomadski život vječnog migranta, klinički relevantni živčani poremećaji, zablude koje dosežu u psihozu dobar su materijal za klasični roman, ili čak za herojsku sagu u kojoj se ponovno nalaze svi spriječeni, neshvaćeni mislioci ili drugi osjećajni *žrtve-nepravde*.

Teslin mit također uključuje izjavu da on sam nije želio nikakvu slavu ili čast za sebe od svojih djela nego samo opće dobro za čovječanstvo. Nakon *Drugog svjetskog rata*, Teslin muzej u Beogradu trebao je simulirati nepostojeću znanstvenu i kulturnu baštinu na Balkanu. Usred Hladnog rata Teslini posmrtni ostaci i ostavština došli su u Beograd. Možda kao nagradu za distanciranje od Moskve?

Godine 1953. završena je desovjetizacija u Jugoslaviji. Drugi svjetski rat donio je dva bombardiranja buduće rezidencije Titove komunističke vlade, koja je dala otkaz u Sovjetskom Savezu i dobila ne samo materijalnu potporu Zapada. S novostečenim materijalom osnovan je Teslin muzej u Beogradu. Zbog toga je njegova već zaboravljena osoba morala uskrsnuti novim domoljubnim patetikom. Tesla je sebe vidio kao aristokrata i bio je protivnik *Sovjeta*. Iako je volio skupljati nagrade za životno djelo, od kojih je istaknut bio *bugarski počasni doktorat*, odbio je sve pozive da posjeti Sovjetski Savez. Ali ono što nema mit o narodnom heroju, trebao bi bit izum *slobodne energije*. Ne *perpetum mobile*, već istinski *kamen mudraca*. Činjenica da su se njegove vizije već pokazale kao džepni trik, ostavlja *New Age* poklonike *Tesla-legende* hladnima.

Svjetski parlament religija, Chicago 1893. godine.

Na izložbi u Chicagu 1893. godine pokrenut je pokušaj postizanja sporazuma o globalnom sporazumijevanju naroda. U sjeni *Svjetske izložbe* ujedinio se *Svjetski parlament religija*. Bio je to sastanak predstavnika svih važnijih religija s ciljem mirnog dijaloga. Samoj ceremoniji otvaranja nazočilo je preko 4000 ljudi. Neosporni glavni lik bio je hinduistički Yogi Swami Vivekananda. A jedan od pažljivih slušatelja bio je Nikola Tesla, koji se nadao da će mu teorija filozofskog pravca joge pružiti matematičko-fizički dokaz jedinstva materije i uma (koje je nazivao *Univerzalna energija*). Pritom nije propustio predstaviti sebe kao izumitelja *slobodne energije* i pionira općeg prosperiteta. Njegov najveći izum, međutim, postao je *mit o slobodnoj energiji*.[1]

Zašto ogrebati sliku i tog povijesnog mita, objasnio je hrvatski predsjednik Stjepan Mesić povodom otvorenja izložbe u čast Nikole Tesle u gradu Aachenu 2007. godine: – *Ako ne želimo sve samokritično ispitati, naša povijest nikada neće biti objektivno predstavljena.*

Ivica Košak

[1] http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/images/Das%20Phoenomen%20Tesla.pdf

U organizaciji HKZ / Ogranka MH Wiesbaden 10. veljače 2023. dr. habil. Angela Ilić predstavila je novi tematski broj časopisa Spiegelungen, koji izdaje Institut za njemačku kulturu i povijest Jugoistočne Europe na Sveučilištu Ludwig-Maximilian u Münchenu. U okviru online promocije pod naslovom „Arhivi u Hrvatskoj - arhivi za mene?“ govorilo se ne samo o konceptu tematskog broja kao i o različitim člancima, nego u razgovoru s predsjednicom ICARUS Hrvatske i voditeljicom Središnjeg ureda za arhivsku građu Sveučilišta u Zagrebu, dr. sc. Vlatka Lemić i o raznim digitalnim arhivskim portalima i projektima, koji su pristupačni ne samo znanstvenicima, nego svim korisnicima iz cijeloga svijeta, a neko od njih omogućavaju i aktivno sudjelovanje svih. Snimak promocije može se pogledati pod: https://www.youtube.com/watch?v=ytLpE4kCsPc

Časopis Spiegelungen, koji često sadrža članke vezane za Hrvatsku, izlazi dvaput godišnje, a svi brojevi koji su stariji od godinu dana, nalaze se u potpunosti pristupačni na web stranici https://spiegelungen.net/

ODRAZI [SPIEGELUNGEN] 2/2022

Arhivi u Hrvatskoj: Uvod

Težište ovog izdanja usmjereno je na predstavljanje odabrane arhivske građe, zbirki te projekata digitalizacije i istraživanja u Republici Hrvatskoj s njemačkom poveznicom.
Urednica ovoga tematskog broja časopisa ***Odrazi. Časopis za njemačku kulturu i povijest Jugoistočne Europe*** [Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas], dr. habil. Angela Ilić, želi skrenuti pozornost na ulogu arhiva u očuvanju pisane kulturne baštine u Hrvatskoj, posebno u onim regijama i gradovima koji su povijesno bili multikulturalni i višejezični. U tom smislu, aktualno izdanje služi kao nastavak izdanja 1/2018 i 2/2018 o »Arhivima u Rumunjskoj I i II«, koja su posvećena predstavljanju arhivske građe s njemačkom vezom u arhivima i zbirkama, kao i u kontekstu tekućih projekata indeksiranja, očuvanja i istraživanja u Rumunjskoj.

IKGS-a je zajedno s *Državnim arhivom u Pazinu* i *Sveučilištem Jurja Dobrile u Puli* (slo. Pulj) u listopadu 2019. u istarskom Pazinu (njem. Mitterburg, tal. Pisino) organizirao međunarodnu konferenciju »*Kako pisati povijest multikulturalnih regija jugoistočne Europe. Uloga specijalnih knjižnica i arhiva*« koja je bila usmjerena na očuvanje pisane i materijalne arhivske građe u jezično i kulturno mješovitim područjima. Odabrani prilozi konferencije, koji se između ostalih odnose na Istru, Rijeku (njemački hist. St. Veit am Pflaum, tal. Fiume) i Južni Tirol (tal. Alto Adige), objavljeni

su u godišnjaku *Vjesnik istarskog arhiva*, a dostupni su i online.[1]

[1] Vjesnik istarskog arhiva 28 (2021.), str. 139–228. Tekstovi - uglavnom na hrvatskom jeziku - s engleskim i talijanskim apstraktima, dostupni su na hrvatskom znanstvenom portalu Hrčak: <http://hrcak.srce.hr/broj/21079>.

Brojne regije koje danas čine Republiku Hrvatsku došle su u kontakt s njemačkim jezikom i kulturom kroz svoju često burnu povijest. Mnogostruki pisani tragovi u arhivima i knjižnicama Hrvatske na njemačkom jeziku svjedoče o habsburškoj baštini u Dalmaciji, Istri i na (nekadašnjem austrijskom) primorju, o njemačkoj okupaciji raznih područja tijekom Drugog svjetskog rata, pa i o dunavskim Švabama, koji su uglavnom živjeli u Slavoniji (njem. Slawonien, mađ. Szlavónia), u (južnoj) Baranji (mađ. Baranya) i u Srijemu (njem. Syrmien, mađ. Szerémség).

Njemačka kultura i njemački jezik utjecali su na mnoga područja života u Hrvatskoj, uključujući školski sustav i obrazovanje, glazbu i kazalište, znanost i arhitekturu. Arhivi vjerskih zajednica također sadrže brojne dokumente na njemačkom jeziku.[2] U sklopu posljednjih desetljeća fotografirane su i digitalno dostupne brojne matične knjige u Hrvatskoj.[3]

U međuratnom razdoblju u Kraljevini Jugoslaviji živjelo je oko 500.000 Nijemaca, od čega gotovo 100.000 na području današnje Republike Hrvatske. Kroz bijeg, internaciju, ubojstva i prisilnu asimilaciju, njihov broj je pao prema rezultatima popisa na 10.000 do 1948. godine. U javnosti socijalističke Jugoslavije sve što se odnosilo na (bivše) stanovnike koji su govorili njemački jezik desetljećima je bila tabu tema. Nije iznenađujuće da je njihova povijest ostala nedovoljno istražena i nepoznata.

Posljednjih desetljeća posebno su pisci imali veliku zaslugu u kritičkoj procjeni ove ranije tabu teme. Slobodan Šnajder i Miljenko Jergović su među autorima koji su se u svojim djelima – posebno s onima napisanih iz autobiografske perspektive – tematizirali sudbinu njemačkih ili njemačko govornih žitelja Hrvatske i Jugoslavije – a čija su imena kroz prijevode poznata i čitateljima u Njemačkoj.[4]

I u akademskom svijetu u posljednje vrijeme sve je veći broj projekata, serijskih kao i pojedinačnih[5] publikacija posvećenih, između ostalog, kulturnoj produkciji na njemačkom jeziku i novinskoj industriji ili hrvatsko-njemačkim vezama.[6] Ovdje se posebno ističu djela Vladimira Geigera, koji od 1990-ih istražuje povijest njemačke manjine u Hrvatskoj.

Posljednjih godina objavljuju se i pojedinačni prilozi koji su posvećeni arhivskim ili knjižničnim zbirkama izvora na njemačkom jeziku: od toga posebno priznanje zaslužuju djela Brune Dobrića, dugogodišnjeg ravnatelja Sveučilišne knjižnice u Puli,[7] kojoj pripada i Austro-Ugarska Mornarička knjižnica.[8] Također, u rubrici »*Europske prijestolnice kulture*« u broju 1/2022 objavljen je relevantan znanstveni članak o matičnim knjigama evangeličke vjerske općine koje se čuvaju u Državnom arhivu Rijeke i dijelom su vođene na njemačkom jeziku.[9]

Iz brojnih razloga u ovom broju nije moguće predstaviti sve relevantne arhivske funduse sačuvane u Hrvatskoj. Osim ograničenja medija, potrebno je istaknuti i činjenicu da za razliku od Rumunjske, velika većina građana njemačkog podrijetla napustila je zemlju tijekom Drugog svjetskog rata ili odmah nakon toga. Njihovi potomci obično ne žive u Hrvatskoj, a u većini slučajeva nemaju veze s nekadašnjom domovinom svojih predaka. Kao rezultat toga, materijalna i nematerijalna baština Nijemaca i govornika

[2] Usp. npr. Dražen Kušen: Arhivi vjerskih zajednica u sjevernoj Hrvatskoj. Razvoj, tipologija, sadržajni značaj. Osijek 2018.

[3] Fundus se može naći na web stranici Family Search, kojom upravlja Crkva Isusa Krista svetaca posljednjih dana: <www.familysearch.org>. Na internetskom portalu za matične knjige, Matricula, trenutno nema priloga iz Hrvatske: <http://data.matricula-online.eu>. Popis matičnih knjiga u odabranim državnim arhivima u Hrvatskoj trenutno se izrađuje na Arhinetu, <www.arhinet.arhiv.hr>.

[4] Šnajderov tematski relevantan roman Doba mjedi (Zagreb 2015.) preveden je na brojne jezike. Njemački prijevod Reparatur der Welt objavljen je u Beču 2019. godine. Jedanaest Jergovićevih djela prevedeno je na njemački jezik; Ovdje je posebno važan roman Rod (Zagreb 2013.), koji je objavljen na njemačkom jeziku u Frankfurtu na Majni 2017. pod naslovom Die unerhörte Geschichte meiner Familie (Nečuvena priča o mojoj obitelji).

[5] Vidi, na primjer, Thomas Möbius, Tihomir Engler (ur.): Zwischen Assimilation und Autonomie: neuere Forschungsaspekte zur Kulturgeschichte der deutschsprachigen Minderheit in Kroatien. Berlin 2019.; Ivana Jozić et al. (ur.): Aspekte kultureller Identität. Beiträge zur Kulturgeschichte der deutschsprachigen Minderheit in Kroatien. Berlin 2019.; Carl Bethke: Deutsche und ungarische Minderheiten in Kroatien und der Vojvodina 1918–1941. Identitätsentwürfe und ethnopolitische Mobilisierung. Wiesbaden 2009.; isti: (K)Eine gemeinsame Sprache? Aspekte deutsch-jüdischer Beziehungsgeschichte in Kroatien. Vom Zusammenleben zum Holocaust, 1900–1950. Berlin 2013.; Goran Beus Richembergh: Deutsche in Zagreb und Umgebung durch die Jahrhunderte. Essays und Notizen zu vergangenen Zeiten und vergessenen Menschen / Nijemci u Zagrebu i okolici kroz stoljeća. Eseji i bilješke o prošlim vremenima i zaboravljenim ljudima. Zagreb, Sarajevo 2021.

[6] O tim zbivanjima vidi Zoran Janjetović: Jugoslawiendeutsche in den post-jugoslawischen Historiografien und der Öffentlichkeit. In: Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas 16 (2021.) sv. 2, str. 215–218.

[7] Vidi i.o. Bruno Dobrić: Novine i časopisi na njemačkom jeziku u Istri (1871.–1918.). Pula 2016.; isti: Die deutschsprachige Presse in Pola (Pula), Abbazia (Opatija) und auf den Brionischen Inseln bis 1918. U: Aneta Stojić, Anita Pavić Pintarić (ur.): Kroatiens küste im Lichte der Habsburgermonarchie. Beč 2017., str. 265–288.

[8] Povijesni autorski katalog Mornaričke knjižnice digitaliziran je i dostupan je pod <http://www.skpu.hr/katalog/katmarine-ABC.html>. Više o fundusu u Mornaričkoj knjižnici možete saznati pod <https://skpu.unipu.hr/skpu/de>.

[9] Angela Ilić: Europäische Geschichte im Kleinen. Die Matrikelbücher der evangelischen Kirchengemeinde in Rijeka (1858–1957). U: Spiegelungen 17 (2022.) sv. 1, str. 63–78, dostupno online pod <https://spiegelungen.net/rijeka-matrikel>.

njemačkog jezika postaje relativno manje vidljiva hrvatskoj javnosti.[10]

Vrijedno arhivsko gradivo – osobito u Slavoniji – posljednjih je desetljeća postalo žrtva oružanih sukoba: arhivski i knjižnični fundusi oštećeni su, opljačkani ili uništeni u Drugom svjetskom ratu, kao i u Domovinskom ratu 1991.–1995. Arhivska građa također nije bio pošteđena od elementarnih nepogoda: Državni arhiv u Zagrebu teško je oštećen u potresima 22. ožujka 2020. (s epicentrom kod Zagreba) i 29. prosinca 2020. (s epicentrom kod Petrinje u središnjoj Hrvatskoj); dio zaliha morao je biti privremeno premješten. Potresom 29. prosinca 2020. nastala je razorna šteta i oštećene su, među ostalim, zgrade Državnog arhiva u Sisku (njem. Sissek) i Sabirni arhivski centar u Petrinji (njem. Petrinia). Iz tog razloga, pogođeni arhivi morali su mnogo intenzivnije koncentrirati svoje resurse na očuvanje poslovanja, spašavanje arhivskog gradiva i obnovu zgrada. Korona pandemija dodatno je pogoršala i nedostatak kadrova koji već prevladava u brojnim institucijama.

Istodobno, razorna šteta otkrila je potrebu za razvojem i implementacijom sveobuhvatne strategije digitalizacije.[11] Zato predstavljamo ovdje odabrane digitalizacijske projekte i online baze podataka, među ostalima informacijski sustav Hrvatskog državnog arhiva *Arhinet*[12] i hrvatske zbirke na interaktivnom europskom internetskom arhivskom portalu *Topothek.*[13]

Unatoč svim ograničenjima, geografski, vremenski i tematski raznolik raspon tekstova sljedi u nastavku. Nije bez razloga da po nekoliko priloga dolazi iz Zagreba i Osijeka: povijesni gradovi Agram i Esseg(g)/Essek bili su – i još uvijek jesu – važna središta njemačke kulture u Hrvatskoj.

U prvom članku Rajka Bućin predstavlja izvore u Hrvatskom državnom arhivu koji su dijelom na njemačkom jeziku i koji su vezani na proučavanje holokausta u Hrvatskoj, a ispituje i ulogu različitih institucija *Trećeg Reicha* u tome. Katarina Horvat iz Državnog arhiva u Zagrebu vodi čitateljstvo kroz brojne i raznolike izvore vezane za Nijemce iz povijesti glavnog grada Hrvatske. Također iz Zagreba, Vlatka Lemić izvještava o tekućem projektu uspostave institucionalnog arhiva na Sveučilištu u Zagrebu.

Tihomir Engler (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Osijek) i Thomas Möbius (Sveučilište Justus Liebig u Gießenu) predstavljaju svoj zajednički projekt digitalizacije odabranih povijesnih časopisa na njemačkom jeziku iz Osijeka. Ljubica Kordić sa Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku već godinama istražuje ulogu njemačkoga jezika u školskom sustavu Osijeka.[14] U svom doprinosu navodi najvažnije izvore vezane za ovu temu u osječkom Državnom arhivu i u Muzeju Slavonije.

Iz nekadašnjeg habsburškog dijela Istre dolazi doprinos Maje Milovan, koja predstavlja izvore na njemačkom jeziku pohranjene u Državnom arhivu u Pazinu.

Kroz jedan prilog zastupljena je i Dalmacija: Članak Ankice Strmote i Dubravke Kolić o arhivskoj građi u zadarskom Državnom arhivu je pretisak. On je već objavljen 2017. godine u zborniku *Hrvatska obala u svjetlu Habsburške Monarhije*, a ponovno je tiskan uz ljubaznu dozvolu novog nakladnika *new academic press*.[15]

Želim se zahvaliti dr. iur. Mireli Mrak Kliman, ravnateljici Državnog arhiva u Pazinu, i njezinim suradnicima, koji su me podržali u pripremi ovog tematskog fokusa, a stavili su i naslovno sliku časopisa na raspolaganje. Također se zahvaljujem svim autorima koji su odvojili vrijeme z pisanje ovih tekstova. Nadam se da će njihov doprinos poslužiti kao poticaj za daljnje otkrivanje bogate i raznolike kulturne baštine Hrvatske. Želim vam uzbudljivo štivo![16]

Angela Ilić
prijevod: *Ivica Košak*

[10] Među iznimkama su, među ostalim, udruge njemačke manjine u Zagrebu, Osijeku, Vukovaru i Siraču, koje zastupaju interese njemačke (i austrijske) manjine u hrvatskoj politici i društvu, kao i saborski zastupnik koji – uz ostale manjine – predstavlja i njemačku manjinu u Hrvatskom saboru.

[11] Strategija digitalne Hrvatske 2032 bila je donesena na sjednici Hrvatskoga sabora 16. prosinca 2022. godine, kada je original ovoga teksta već bio tiskan.

[12] Arhinet, <http://arhinet.arhiv.hr>.

[13] Topothek <www.topothek.at/de/unsere-topotheken/>.

[14] Ljubica Kordić: Njemački jezik u školstvu i javnom životu grada Osijeka kroz povijest. Osijek 2021.

[15] Stojić, Pavić Pintarić (ur.): Kroatiens Küste im Lichte der Habsburgermonarchie.

[16] Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas 17 (2022.) sv. 2, str. 11–14.

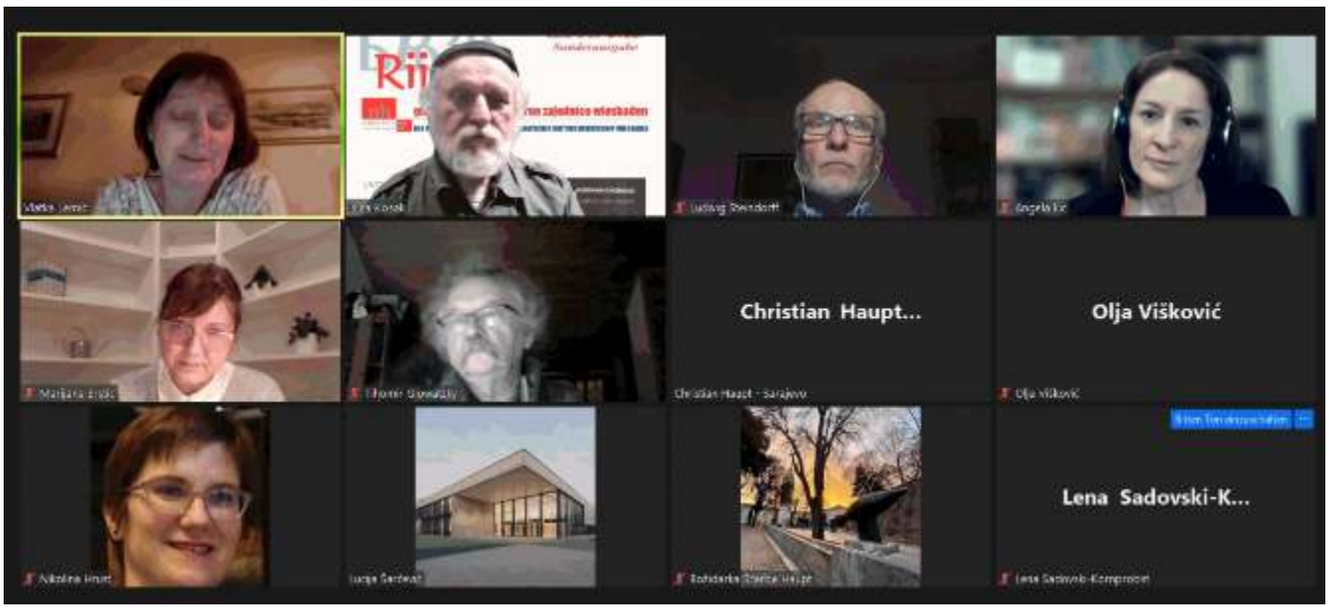

ARHIVI U HRVATSKOJ – ARHIVI ZA MENE?

PETAK, 10. veljače 2023. godine, 19:00 sati
Gostuju: doc. dr. sc. Vlatka Lemić i dr. habil. Angela Ilić
U videokonferenciji u petak na portalu ZOOM: https://t1p.de/hkz-susret koji organizira *Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske* u Wiesbadenu (HKZ/OMH-Wi) pod naslovom: ***Arhivi u Hrvatskoj – Arhivi za mene?*** gostuju znanstvenice Angela Ilić, München i Vlatka Lemić, Zagreb.

Moderacija: Redakcija časopisa ***Riječ***

U okviru ***Zoom-sastanka*** dr. habil. **Angela Ilić** predstavit će najnoviji broj časopisa ***Spiegelungen 2.22*** s temom *Arhivi u Hrvatskoj* i razgovarat će s doc. dr. sc. **Vlatka Lemić** iz Zagreba. Broj 2.22 časopisa ***Spiegelungen*** posvećen je predstavljanju arhiva, zbirki i relevantnih digitalizacijskih i istraživačkih projekata u Hrvatskoj koji se odnose na arhivsko gradivo s njemačkom ili austrijskom poveznicom.
Pored predstavljanja tekstova govorit će se i o raznim inovativnim, interaktivnim arhivskim portalima i projektima u Hrvatskoj, a i u Europi, koji i korisnicima (među njima i članovima dijaspore) omogućavaju sudjelovanje.
Dr. habil. Angela Ilić urednica je tematskog fokusa *Arhivi u Hrvatskoj* kao i članica predsjedništva HKZ Wiesbaden. Časopis *Spiegelungen* izdaje **IKGS** München, *Institut za njemačku kulturu i povijest Jugoistočne Europe* pri Sveučilištu Ludwig-Maximilian u Münchenu.

Časopis *Spiegelugen* donosi u broju 2.22 i obavijest o aktivnosti HKZ/OMH-Wi:
Dr. Angela Ilić održala je 7. svibnja 2022. godine predavanje: Za nove mostove / Kulturelle Brücken schlagen u gradskoj vijećnici u Wiesbadenu, u

povodu proglašenja grada Novog Sada za Europsku Prijestolnicu kulture 2022. godine. U svom predavanju Za nove mostove dr. Illić se posvetila povijesti multikulturalnog grada Novog Sada (de. Neusatz, ung. Ujvidek). Predavanje je održano u kontekstu Europski tjedan Hessen 2022. godine u organizaciji HKZ/OMH-Wi.

Spiegelungen, *Zeitschrift für Deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas*, 2.22, Friedrich Pustet Verlag, München 2022., S.: 264

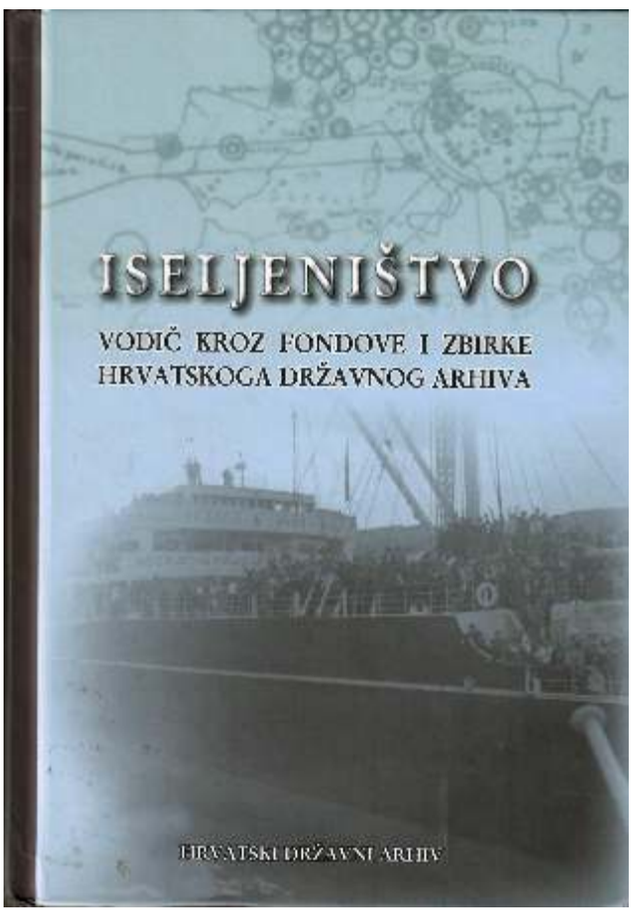

Lemić, Vlatka; Bućin, Rajka: *Iseljeništvo: Vodič kroz fondove i zbirke Hrvatskoga državnog arhiva / Lemić, Vlatka ; Bućin, Rajka (ur.)*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2015 (monografija)

Vodič predstavlja fondove i zbirke *Hrvatskoga državnog arhiva* relevantne za istraživanje povijesti iseljeništva s područja Hrvatske od 17. do poč 21. st. Obuhvaćena su 164 arhivska fonda ili zbirke, koji su strukturirani sukladno tektonici utvrđenoj u Pregledu arhivskih fondova i zbirki RH, a unutar toga razvrstani su kronološki te grupirani prema sadržajnoj i resornoj srodnosti. Elementi opisa preuzeti su iz Opće međunarodne norme za opis arhivskog gradiva, ali su prilagođeni širem krugu korisnika. Za svaki fond ili zbirku doneseni su osnovni identifikacijski podaci, podaci o stvaratelju, podaci o povijesti te sadržaju i ustroju fonda ili zbirke, s naglaskom na gradivu u vezi s iseljeništvom, podaci o uvjetima dostupnosti, korištenju i dopunskim izvorima, uključujući dopunske fondove i zbirke u HDA, ali i drugim arhivima te osnovnu bibliografiju za svaku opisanu cjelinu. Opisan je i fond Knjižnice Hrvatskoga državnog arhiva u dijelu u kojem je relevantan za temu te je donesen popis najvažnijih inozemnih mrežnih stranica s podacima o iseljenicima. Doc. dr. sc. Vlatka Lemić, autorica jednog teksta u *Spiegelungen*-u, predsjednica je **ICARUS** *Hrvatske, međunarodnog centra za arhivska istraživanja*, kao i voditeljica *Središnjeg ureda za arhivsku građu Sveučilišta* u Zagrebu. Dr. Lemić je koordinatorica projekta *Znameniti.hr*, koji vodi konzorcij hrvatskih kulturnih, znanstvenih i akademskih ustanova.

*ICARUS Hrvatska partner je u međunarodnom projektu Kreativne Europe AToM – **A**rhivi i **t**rag**o**vi **m**igracija posvećenom istraživanju i dokumentiranju transnacionalnog konteksta migracije i dijaspore kroz arhivsku i arhivističku perspektivu. ICARUS Hrvatska partner je i u Erasmus^{+}, te projektima WAAT i BoostDigiCulture.*

Dr. habil. Angela Ilić rođena je u Miškolcu (Mađarska). Studirala je novinarstvo, povijest i međunarodne odnose, magistrirala je na europskim studijama, a doktorirala je u oblasti religijskih studija – u Švicarskoj, Belgiji i u Sjedinjenim Američkim Državama. Od 2016. je znanstvena suradnica na *Institutu za njemačku kulturu i povijest Jugoistočne Europe* pri Sveučilištu Ludwig-Maxilian u Münchenu, pored toga je i izvanredna profesorica na Sveučilištu Johannes Gutenberg u Mainzu, gdje je 2022. g. habilitirala u oblastima novovjekovne

povijesti kao i povijesti Istočne Europe. Autorica i urednica je više znanstvenih knjiga i članaka o povijesti Jugoistočne Europe na raznim jezicima (na pr. gost urednica *Vjesnika Istarskog arhiva* 28/2021), urednica časopisa *Spiegeleungen*, članica uredničkih odbora više znanstvenih časopisa i godišnjaka, organizator međunarodnih konferencija i voditelj istraživačkih kao i digitalizacijskih projekata. https://www.ikgs.de/team/angela-ilic

Doc. dr. sc. Vlatka Lemić rođena je u Zagrebu. Diplomirala je arheologiju, muzeologiju i arhivistiku te je doktorirala na studiju informacijskih znanosti. Od 2019. je voditeljica *Središnjeg ureda za arhivsku građu* Sveučilišta u Zagrebu, a od 1998. do 2018. je bila zaposlena u *Hrvatskom državnom arhivu* gdje je kratko obnašala dužnost ravnateljice. Aktivno je sudjelovala u organizaciji, planiranju i unaprjeđenju stručnog rada i poslovnih procesa hrvatske arhivske službe, kao i organiziranju i vođenju različitih programa i projekata iz području arhivske, izdavačke, IT i kulturne i znanstvene djelatnosti. Izlaže na brojnim domaćim i međunarodnim stručnim i znanstvenim skupovima, objavila dvije knjige i desetke članaka, poglavlja i radova u domaćim i međunarodnim časopisima te pripremila stotinjak tiskanih i elektroničkih izdanja. Urednica i članica uredničkih odbora više stručnih časopisa, angažirana kao evaluatorica EU projekata. Uključena u rad međunarodnih stručnih tijela i više međunarodnih projekata na području kulture, arhivske djelatnosti i digitalizacije baštine. Nacionalna je koordinatorica digitalne suradničke platforme *Topoteka* i *Time Machine* ambasador. Od 2018. koordinatorica je projekta Znameniti.hr, koji vodi konzorcij hrvatskih kulturnih, znanstvenih i akademskih ustanova. Stalna je predavačica na diplomskom studiju arhivistike Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
HKZ/OMH-Wi u Wiesbadenu želi ovim javnim nastupom upoznati sudionike o važnosti arhivske građe i izraziti podršku projektu *Kreativna Europa AToM*.

Angela Ilić, Ivica Košak
Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu

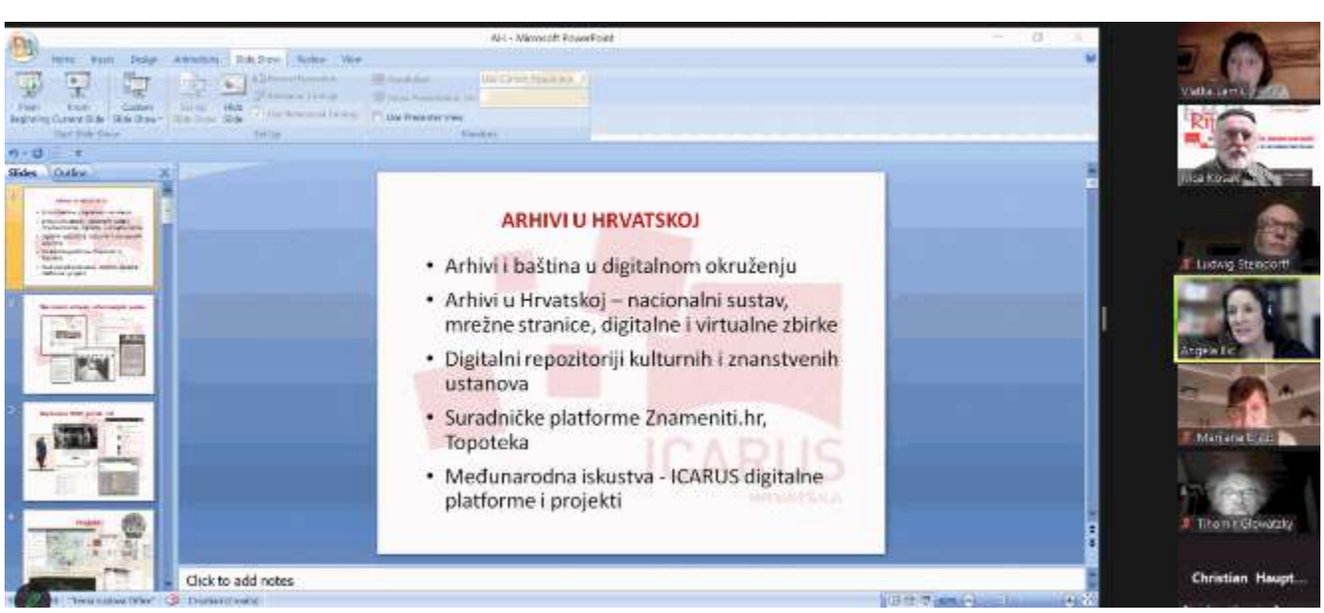

HELENA MAMIĆ

Stara duša u ruhu avangarde

Helena Mamić, rođena je u Canberri u Australiji, odakle je došla u Split kao petogodišnja djevojčica. Studij medicine završila je na Sveučilištu u Splitu, a Glazbeni studij na ANU *School of Music* u Cannberi. Titulu *Master of Music* postigla je na Australskom nacionalnom sveučilištu u Sydneyu (*Australian National University Sydney*), 2015. godine.
Gostovala je u Italiji, Estoniji, Latviji, Austriji, Bosni i Hercegovini i Francuskoj. Završila je i *Medicinski fakultet* na Sveučilištu u Splitu.

Debitantska haiku zbirka poezije *Stara duša u ruhu avangarde* objavila je u veljači 2022. godine. Ideja se razvila 2019. godine bez plana za objavljivanja poezije. Na inicijativu iskusnog kolege pjesnika da se objavi upravo ovaj oblik haiku poezije, ova avantura pisanja *haikua* postala je još avanturističkija. Forma se razvila u sasvim posebnu vrstu haiku poezije – promišljeni haiku, praćenje misli, zrcaljenje društva, propitivanje društvenih normi, ljubav prema domovini i porušeni mostovi s nadom da će se riješiti u nekim boljim danima.
Njen haiku nemilosrdno kritizira društvo s jedne strane, a s druge strane daje blagoslov lijepim dušama koje su suosjećajne i nadaju se boljem sutra. Poezija je napisana na hrvatskom jeziku.
Zbirka je nastala u razdoblju 2019. - 2022. godine i kako autorica ističe: *sasvim slučajno, po ideji njene drage prijateljice koja je uočila njenu sklonost prema minimalizmu i ljubavi za japansku kulturu.*[1]

Zbirka je podijeljena u nekoliko poglavlja:
V*irtualna slika duše, pjevanje o snovima, konceptualno putovanje, sumorno proljeće, živio Rock (n) Roll, društvena onkologija, pavor nocturnus, nekonvencionalna ljepota i Božja čestica*.

[1] https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=217659

Nekonvencionalna ljepota i Božja čestica, dva poposljednja poglavlja otvaraju nam izlaz iz zatrovanog društva a to je zapravo POVJERENJE u svjetlo DUŠE.

Dobitnica je *Transition Award – Endowment of Excellence 2017* za akademski uspjeh i izvođačku umjetnost u Australiji, te laureat Večernjakove Domovnice 2019 (Bad Homburg, Njemačka) kao najuspješnija hrvatska glazbenica u inozemstvu.[2]

Iz zbirke prenosimo pjesmu:

PAVOR NOCTURNUS

smućeni snovi
vrisak me probudio
prazni prostori

uskovitlan zrak
strahovi noćnih ptica
sjene budni sni

noćni strahovi[3]
bez nadmoći nad sudbom
skriveni leže

oj ti mjeseče
i eho noćnog cvrčka
sjeno ludila

žitne poljane
nago ranjeno tijelo
u bijesnom trku

vjetar nanosi
miris jednog sjećanja
ukopanog sna

prkosni snovi
udarac realnosti
nerazbuđenost

zvijezda danica
obnoć na leđa pala
izgubljeni san

[2] https://helenamamic.com/croatian/

[3] Noćni strahovi, **Pavor nocturnus**, *lat. noćna môra*. U slučaju pavor nocturnus, obično se ne mogu reproducirati nikakvi izvještaji o snu, simptomi se brzo povlače nakon buđenja, a ujutro obično postoji amnezija za epizode, što govori protiv psihološkog uzroka. Prim. red.

plavetnilo sna
drugog asteroida
vazda utaman

livores mortis[4]
podton alabastera
u limbu budan

ledene ruke
uzavrela krv duha
ogoljena bit

u sjećanjima
leži jedna rumena
zasnula zora

polumračan san
otploviše u bezdan
ima li nade?

u praskozorje
kugla apokalipse
izviruje van

salto mortale
rasuto ogledalo
duboko u snu

crvena ruka
mrlje po zidovima
probudila se!

Helena Mamić, *Pavor nocturnus, 2022.*

HELENA MAMIĆ
Stara duša u ruhu avangarde

Prolog
Sklapanjem očiju palimo svjetla pozornice koja osvjetljavaju fragmente konceptualnog putovanja kroz život. Zahvalnost prema životu nas čini otvorenima prema tajnovitom Putu koji nam je namijenjen. To je ta Božja čestica koja daje plamen inspiracije! Prihvaćajući Put, sa svim izazovima, dobivamo nadnaravnu snagu duha te kroz ljepote i izazove ispisujemo stihove. Tako se usuđujemo reflektirati društvenu zbilju, trenutke nesvakidašnje ljepote te dubokog povjerenja u Život.

Naklada Redak, Split 2022.

[4] **Livor mortis**, jedan od znakova smrti, je spuštanje krvi u donji deo tela, što uzrokuje crvenkasto ljubičastu boju kože. Prim. red.

Protokoll *der XXXIII Mitgliederversammlung der Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V. Wiesbaden*

Die Jahresmitgliederversammlung der *Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V.* wurde am Sonntag, den 12. März 2023 um 15:00 Uhr in Wiesbaden, Holsteinstr. 15A abgehalten.

Anwesende: Ivica Košak, Rina Milković, Marta Rimac, Jakob Rimac, Nina Pavić-Colić, Ružica Matanić. Jasminka Odrljin, Tihomir Glowatzky
Abwesend *und entschuldigt*: Jela Šare

Die Mitgliederversammlung wurde von **Ivica Košak** geleitet.

Als Protokollantin wurde Frau Nina Pavić-Colić einstimmig gewählt.
Der Vorsitzende Košak stellte die Tagesordnung vor. Die Anwesenden nahmen die Tagesordnung einstimmig an.

Tagesordnung:
1. Eröffnung und Begrüßung
2. Geschäftsbericht des Vorstandes
3. Kassenbericht
4. Diskussion über den Bericht des Vorstandes und über den Kassenbericht
5. Entlastung des Vorstandes und des Kassenwartes
6. Verschiedenes mit Diskussion über die Ausrichtung der Vereinstätigkeiten

TOP 1. Eröffnung und Begrüßung
Der Vorsitzende der Kroatischen Kulturgemeinschaft Wiesbaden e. V. (HKZ-Wi), **Ivica Košak**, begrüßte alle Anwesenden und stellte fest, dass die Einladung zur Jahresmitgliederversammlung fristgerecht versandt worden war.
Der Vorsitzende übermittelte die Grüße von Dr. Marijan Erstić, *Vorsitzende der Deutschen Gesellschaft für Kroatistik e.V*. Tihomir Glowatzky übermitelte die Grüße von Herrr Miro Gavran, Vorsitzender der Matica hrvatska aus Zagreb.

Das *Protokoll der Jahreshauptversammlung* des *Vorjahres (2022*) ist auf der Vereins-Homepage http://de.hkz-wi.de/uber-uns/protokolle-der-jahreshauptversammlungen/protokoll-der-xxxii-jahresversammlung.html veröffentlicht und einstimmig angenommen.

TOP 2. Geschäftsbericht des Vorstandes
Der Geschäftsbericht wurde von Frau **Jela Šare** verfasst und **Košak** vorgestellt:

1. Vorstandssitzung und Arbeitsbericht für das Jahr 2021 am Mittwoch, 12. Januar 2022.
2. Vorstellung der Zeitschrift ***Riječ*** anlässlich des *Internationalen Tages der Muttersprache* am 20. Februar 2022.
3. Jahresversammlung am 20. Februar 2022.
4. KINDER UNTER BOMBEN - eine Rezension des Romans: *Trči! Ne čekaj me...*, wurde veröffentlicht: *Hrvatski glas Berlin*: https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=217287
5. Vorstandssitzung Freitag, 4.3.2022.
6. Öffentliche Tribüne zum ***Welttag des Buches*** am 21. April 2022.
7. Forum *Kulturhauptstadt Europas: Novi Sad 2022* - Literatur im Dialog in der Europäischen Woche 2022 Motto: Kulturbrückenbau am Samstag, 07. Mai 2022.
8. Beitrag zu *Hrvatski glas Berlin* 15. Juni 2022: **Maja Sever**, Journalistin und *Präsidentin der Union kroatischer Journalisten (TUCJ)* ist zur Präsidentin der *European Federation of Journalists (EFJ)* gewählt worden.
9. *Johannistag / Ivandanski susret* - Treffen am 27. 06. 2022.
10. Beitrag für *Hrvatski glas Berlin* 12. Juli 2022: *Das Tesla-Phänomen, ein Beispiel für die Entstehung wissenschaftlicher Mythen*.
11. Treffen der Geschäftsführung der *Kroatischen Kulturgemeinschaft / Zweigstelle Matica hrvatska in Wiesbaden (HKZ/OMH-Wi)* mit Vertretern der Franziskaner Leien Ordens / *Bratovštine trećeg reda* OFS (Bratovšina) aus Wiesbaden
12. Beitrag zu *Hrvatski glas Berlin* 21. Juli 2022. In Memoriam **Viktor Žmegač**, *Erinnerung als Segen.*
13. Die Geschichte des Zagreber Schriftstellers **Hinko Gottlieb** als einer der ersten Romane über den Holocaust wurde veröffentlicht: *Hrvatski glas Berlin*: https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=219965
14. Der *Kroatische Kulturverein Wiesbaden* beteiligte sich am traditionellen 45. Wiesbadener *Internationale Sommerfestival* in Wiesbaden am Samstag, 10. September 2022 Wiesbaden. Ein Bericht dazu wurde veröffentlicht: *Hrvatski glas Berlin*: https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=220640
15. Am 21. September 2022, der *Kroatische Kulturverein / Zweigstelle Matica Hrvatska* in Wiesbaden (HKZ/OMH-Wi) organisierte einen literarischen Abend mit einer Performance des Schriftstellers **Dalibor Marković**.
16. Am kroatischen Stand präsentierte der *Kroatische Kulturverein / Zweigstelle von Matica hrvatska* aus Wiesbaden (HKZ/OMH-Wiesbaden) am Samstag, den 22. Oktober, eine Auswahl literarischer Werke, die in der Zeitschrift ***Riječ*** Nr. 63/64 vorgestellt wurden. Der Bericht wurde in der Zeitschrift ***Matica***, HMI Zagreb veröffentlicht.
17. Dr. **Luka Ilić**, Mitglied der HKZ/OMH-Wiesbaden, initiierte am 17. November 2022 in Magdeburg die Anbringung einer Gedenktafel für **Matthias Flacius Illyricus**. Der Bericht wurde in *Vijenac* und in der Zeitschrift *Matica*, HMI Zagreb veröffentlicht: https://www.matica.hr/vijenac/750/njemacka-renesansa-vlacica-ilirika-33964/
18. HKZ/OMH-Wiesbaden organisierte am Sonntag, den 13. November 2022, ein Treffen anlässlich des *Martinstags*. Eine Reihe von Buchpräsentationen mit besonderem Bezug zum literarischen Werk des Zagreber Germanisten **Viktor Žmegač** soll der kulturellen Entwicklung der Literatur

Impulse geben. Die Podiumsdiskussion Literatur im Dialog diskutiert nicht nur historiographische Fakten, sondern auch Visionen, die für das Zusammenleben in einem vereinten Europa sowie vor Ort in Wiesbaden realisiert werden können. http://www.hkz-wi.de/de.hkz/Literatur%20im%20Dialog/home.html

Jela Šare
Übersetzung: Ivica Košak

In der Zeitschrift RIJEČ Nr. 63/64, Februar 2022 wurde auch das Protokoll der Jahresversammlung 2021 veröffentlicht. Die digitale Ausgabe der Zeitschrift Riječ befindet sich auf dem Internetportal http://www.rijec.hkz-wi.de/

Der Geschäftsbericht wurde einstimmig angenommen.

TOP 3. Kassenbericht
Die Kassenwartin, Frau Rina Milković trug den Kassenbericht für das Jahr 2022 vor.

EINNAHMEN 2022

	Buchungstag	Name Zahlungsbeteiligter	Betrag
1	01.03.2022	Esterum e.K.	10,00 €
2	04.04.2022	Kroatische Kulturgemein. e.V.	12,00 €
3	13.12.2022	Ruzica Matanic	30,00 €
4	07.07.2022	Crnkovic, Branko	30,00 €
5	29.06.2022	DR. GISBERT VAN ACKERENDR. LJILJANA VAN ACKEREN	30,00 €
6	29.06.2022	DR. GISBERT VAN ACKERENDR. LJILJANA VAN ACKEREN	30,00 €
7	02.05.2022	Sare, Jela	30,00 €
8	08.03.2022	LJILJANA TADIC-ADZAMIC	30,00 €
9	26.01.2022	Dr. Stanislav Janovic und Amalija Janovic	30,00 €
10	24.01.2022	Dr. Marijan Vucak	30,00 €
11	19.01.2022	Ivica Kosak und Marie Luise GrÃ¼n-Kosak	30,00 €
12	13.01.2022	RINA MILKOVIC	30,00 €
13	04.03.2022	Nina Pavic Colic	35,00 €
14	16.08.2022	Ivanka Pernovsek	36,00 €
15	29.04.2022	MIRKO UND IVANKA RADANOVIC	36,00 €
16	25.02.2022	SLAVEN UND VESNA LJILJANIC	36,00 €
17	08.02.2022	SCHNELL SMILJKA UND WILFRIED	36,00 €
18	07.02.2022	IVA MATAS	36,00 €
19	26.01.2022	Ivan und Agneza Matotek	36,00 €
20	05.05.2022	Ibrahim Kizilgoez	42,00 €
21	08.02.2022	Janika Ernst	50,00 €
22	02.11.2022	Ivica Kosak und Marie Luise GrÃ¼n-Kosak	100,00 €
23	25.01.2022	DRAGO UND DANICA TROPSEK	100,00 €
24	14.12.2022	HCC-Staatskanzlei Transfer	200,00 €
25	13.12.2022	HCC-Staatskanzlei Transfer	200,00 €
26	19.10.2022	Landeshauptstadt Wiesbaden	1.000,00 €
27	07.09.2022	Landeshauptstadt Wiesbaden	1.800,00 €
28	17.03.2022	Landeshauptstadt Wiesbaden	1.800,00 €
		Summe	**5.865,00 €**

AUSGABEN 2022

Amtsführung	Bankgebühren	Buch	Buchmesse	Druckosten	Honorar	Internet	Post	Redaktion Riječ	Reisekosten	Verpflegung
- 83,00 €	- 4,10 €	- 270,68 €	- 100,00 €	- 1.739,19 €	- 480,00 €	- 133,71 €	- 772,77 €	- 1.436,43 €	- 160,45 €	- 191,55 €

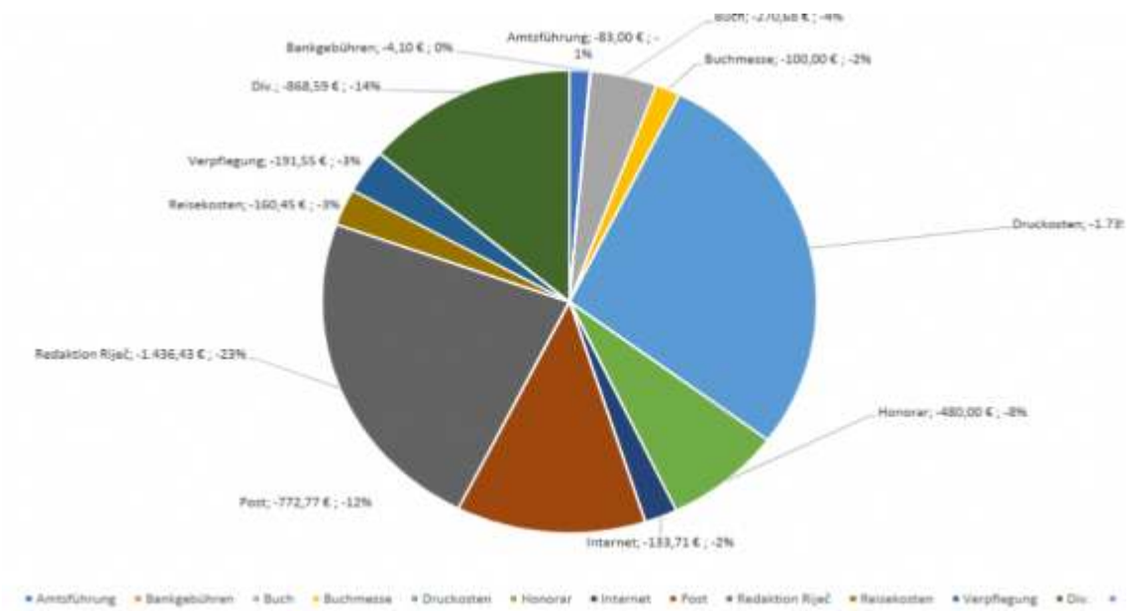

Gegenüberstellung der Einnahmen und Ausgaben laut Kassenprüfungsprotokoll

Die von dem Vorstand beauftragte Kommission: Frau Marta Rimac und Herr Jakov Rimac.

hat von der Kassenwartin, Frau Rina Milković vorgelegten Kassenbericht für das Jahr 2022 überprüft. Es wurde festgestellt, dass alle Bewegungen korrekt verbucht worden sind.

Alle geprüften Positionen waren durch Belege nachgewiesen. Alle Bankkonto-Auszüge waren vorhanden und wurden nachvollzogen. Die relevanten Daten wurden in den Tabellen 1 und 2 zusammengefasst.

Tabelle 1: Anfang und Ende des Bank- und Kassenberichtes

	Datum	Stand Girokonto	SALDO
		€	€
Anfang	01.01.2022	Haben	**3.781,18 €**
Ende	31.12.2022	Haben	**4.247,58 €**

Tabelle 2: Gegenüberstellung der Einnahmen und Ausgaben

Abrechnungszeitraum: 01.01.2022 - 31.12.2022	
Einnahmen	**5.865,00 €**
Ausgaben	**-5.398,60 €**
Differenz	**466,40 €**

Wiesbaden, 3. 03. 202

1. Frau Marta Rimac

2. Herr Jakov Rimac

4.Welttag des Buches am 23. 04.2020

5. EUROPAWOCHE 2023, Podiumsdiskussion und Workshop anlässlich der EU-Woche

6. Beteiligung am Internationalen Sommerfest in Wiesbaden im September 2023

7. Buchvorstellung und Diskussionsveranstaltung in der Interkulturellen Woche 2023

8. St. Martinstag – Vereinsausflug unter Beteiligung der Arbeitsgruppe für Selbsthilfe im November 2023

9. Betreuung der Selbsthilfegruppe „Kultur als Lebenshilfe“

Die Versammlung endete um 18:00 Uhr.

Wiesbaden, den 12. März, 2021 Protokollführerin: Nina Pavić-Colić

Für die Übersetzung ins Deutsche: Ivica Košak Idstein, den 13. März, 2023

PREDSTAVLJANJE ČASOPISA RIJEČ

Novogodišnji prijem Hrvatske kulturne zajednice / Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu

Wiesbaden, 21. siječanj 2023. godine. U okviru novogodišnjeg prijema Hrvatske kulturne zajednice / Ogranka Matice hrvatske u Wiesbadenu predstavljeno je posebno izdanje revije *Riječ* za 2022. godinu.
Povod za ovo izdanje je opširan, dvojezični tekst o radu naše *Zajednice* u *Monografiji* koju je izdala hrvatska župa u Wiesbadenu u povodu 50.-te godišnjice rada. Odgovaran za ovo izdanje je župnik fra Kristijan Montina, a djelo je uredila sestra Gordana Davidović.

Gospodin Vedran Konjevod, generalni konzul Republike Hrvatske iz Frankfurta, Jadranka i Zdravko Širola iz Njemačko-hrvatskog društva u Bonnu, te sr. Gordana Davidović iz Mainza uzveličali su susret zajednice.
Tajnica zajednice u Wiesbadenu, gospođa Jela Šare predstavila je prošlogodišnji rad. u povodu *Međunarodnoga dana materinskoga jezika*, 20. veljače 2022. godine, predstavljeno je izdanje časopisa *Riječ* broj 63/64. Šare je iz bogatog kulturnog tematskog sadržaja u prošloj godini navela: Članak *Moć razgovora*, Aleksandre Brnetić, tekst *Svjetski dan knjige i autorskih prava*, Ivice Košaka, predstavljanje rada *Andrić i Krleža: poetike i politike, O naraciji nacije/nacija i (književnim) prelaženjima granica Borisa Škvorca u tekstu Iščitavanje prošlog u tekstovima Andrića i Krleže u diskursu prelaženja granica,* Ljiljane Tadić, tekst o *Jarilu*, autora Ivice Košaka, koji donosi prikaz slavenske pretkršćanske legende o Jarilu/Juraju kao vjesniku proljeća, *Trči! Ne čekaj me…* prikaz romana Bojane Meandžije koji je priredio Tihomir Glowatzky za *Riječ* broj broj 63/64.
U posebnom izdanju Riječi za 2022. godinu, predstavljeno je, uz ljubaznu dozvolu župe i desetak tekstova koji su bili objavljivani u raznim časopisima, dnevnim novima ili internet portalima. Večernji list tako

izvještava o predstavljanju časopisa Riječ i hrvatske literature u članku Riječ 24 godine svjedok rada zajednice migranata[1] *26. rujna 2014. godine. Riječ nije samo dokumentacija djelovanja jedne udruge, u njemu nalazimo teme i prikaz radova predstavljenih u njemačkoj javnosti – kaže se u članku. Radiopostaja WDR objavljenom na Internet-portalu piše: Zajednica izdaje i svoj časopis Riječ koji je jedino hrvatsko neprofitno glasilo takve vrste u Njemačkoj.*[2] *Vijenac, tjednik Matice hrvatske u Zagrebu donosi u broju 604 izvješće o tradicionalnoj literarna tribina u povodu Svjetskog dana knjige i autorskih prava: Priredba u glavnom gradu pokrajine Hessen nastala je kao odraz želje da se hrvatska kultura literaturom predstavi u svijetu te da se obrazovanjem i znanošću povežu članovi i prijatelji.*[3] *Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu slijedi ideju Matice hrvatske - promicanje nacionalnoga i kulturnog identiteta u područjima umjetničkoga, znanstvenog i duhovnoga stvaralaštva te potican je razvitka javnoga i društvenog života – piše Marijana Dokoza za Fenix 2017. godine.*[4] *Tekst Moć razgovora autorice Aleksandre Brnetić prenosen je iz Vijenca, književnog lista za umjetnost, kulturu i znanost Matice hrvatske, broj 708., Zagreb, 22. travanj 2021.*[5] *Matica, mjesečnik koji izdaje Hrvatska matica iseljenika u Zagrebu predstavlja tekst Marine Beroš i Ivice Košaka: Postignuća Hrvatske kulturne zajednice u Wiesbadenu. Posebno se naglašava kako Riječ: - Odabranu njemačku Croaticu iz pera mnogobrojnih autora koje okuplja časopis Riječ, raspoređenu na više od tisuću i pol stranica, nakladnika HKZ u Wiesbadenu, možete iščitavati iz udobnosti svoga doma u internetskome digitalnom repozitoriju http://www.rijec.hkz-wi.de/.*[6]

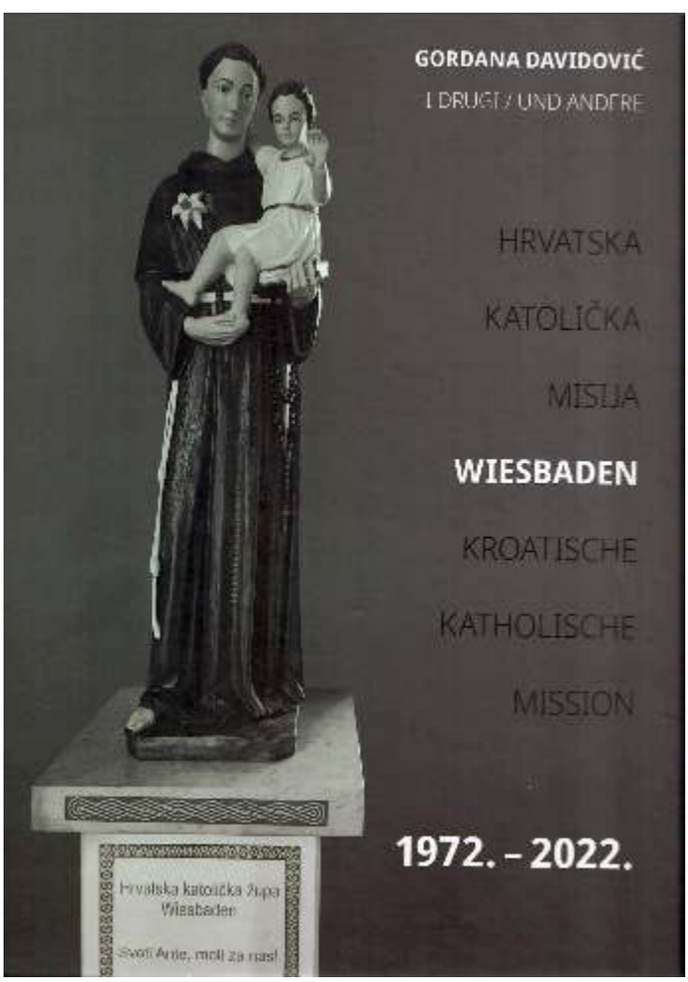

Svakako najopsežniji tekst u ovom izdanju je prilog Monografiji koju je izdala hrvatska župa u Wiesbadenu. Dvojezični tekst pod naslovom *Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske* u Wiesbaden uključuje i nekoliko novinskih prikaza kao *Devetnaest godina njeguju kulturu i vjersku suradnju* iz Večernjeg te članak *Kultur als Lebenshilfe* iz dnevnih novina u Wiesbadenu.[7]

Voditelj susreta, I. Košak, pozvao je okupljene na dijalog i suradnju u smislu pisma pape Franje: Fratelli tutti (hrv. Svi smo braća) [8]*: § 253: Kad je bilo nepravdi s obje strane, mora se jasno prepoznati da one možda nisu imale jednaku težinu ili nisu usporedive. Nasilje koje vrše strukture i moć države nije na istoj razini kao nasilje pojedinih skupina. U svakom slučaju, ne može se očekivati da će se spominjati tek nepravedne patnje samo jedne od strana. Kao što su poučili biskupi Hrvatske, «svakoj nevinoj žrtvi dugujemo jednako poštovanje. Tu ne može biti ni etničkih, ni konfesionalnih, ni nacionalnih ni političkih razlikâ».*[9]

Gospođa Širola najavila je predstavljanje knjige *Trči! Ne čekaj me…*, romana hrvatske autorice Bojane Meandžije u organizaciji Njemačko-hrvatskog društva u Bonnu. A dogovoren je zajednički izlet u Oberwesel na Rajni na koji su

[1] Ivica Košak, *Riječ 24 godine svjedok rada zajednice migranata*, Večernji list, Frankfurt, 26. rujna 2014.
[2] http://www.funkhauseuropa.de/sendungen/radioforum/kultur/hkz_wiesbaden102.html pregledano 04.06.2015.
[3] https://www.matica.hr/vijenac/604/r/Matica%20hrvatska/ pregledano 04.12.22
[4] https://fenix-magazin.de/wiesbaden-hrvati-i-hrvatice-u-ovom-poslu-nisu-usamljeni/ pregledano 30. 11. 2022.
[5] **https://www.matica.hr/vijenac/708/moc-razgovora-31608/** pregledano 30. 11. 2022.
[6] MATICA br. 3, ***Hrvatska matica iseljenika*, Zagrebu,** ožujak 2022.
[7] ***Kultur als Lebenshilfe*, Wiesbadener Kurier, Wiesbaden, 9.12.2015.**
[8] ENZYKLIKA Fratelli tutti treća je enciklika pape Franje napisana u njegovoj osmoj godini pontifikata. Vatikanski tiskovni ured najavio je ovu encikliku 5. rujna 2020., Papa ju je potpisao 3. listopada 2020., u povodu njegova posjeta asiškom svetištu.
[9] Kroatische Bischofskonferenz, *Letter on the Fiftieth Anniversary of the End of the Second World War*, 1. Mai 1995.:https://fratellanzaumana.wordpress.com/2020/10/04/croatian-bishops-conference-letter-on-the-fiftieth-anniversary-of-the-end-of-the-second-world-war-1-may-1995/

srdačno pozvane organizacije iz regije. Hrvatska kulturna društva iz Bonna i Wiesbadena planiraju studijsko putovanje u Oberwesel s ciljem susreta s poviješću Nijemaca i Hrvata te vrednovanja sličnosti u kulturi i povijesti. Jedna posebna povijesna epizoda republikanskog pokreta za slobodu u njemačkim državama dogodila se u Oberweselu u kolovozu 1843. Godine.[10]

Na kraju susreta najavljena je tribina *Hrvatske kulturne zajednice / Ogranka Matice hrvatske* u Wiesbadenu, u petak 10.veljače 2023. godine kao Zoom-sastanak na kojem će dr. habil. Angela Ilić predstaviti najnoviji broj časopisa *Spiegelungen* 2.22 s temom *Arhivi u Hrvatskoj*. Broj 2.22 časopisa Spiegelungen koji je predstavljen na susretu, posvećen je predstavljanju arhiva, zbirki i relevantnih digitalizacijskih i istraživačkih projekata u Hrvatskoj koji se odnose na arhivsko gradivo s njemačkom ili austrijskom poveznicom. Ilić je urednica tematskog fokusa Arhivi u Hrvatskoj kao i članica predsjedništva HKZ Wiesbaden.[11] Na tribini će sudjelovati i doc. dr. sc. Vlatka Lemić, autorica jednog teksta u Spiegelungen-u, predsjednica je ICARUS Hrvatske[12], međunarodnog centra za arhivska istraživanja, kao i voditeljica Središnjeg ureda za arhivsku građu Sveučilišta u Zagrebu. Dr. Lemić je koordinatorica projekta Znameniti.hr, koji vodi konzorcij hrvatskih kulturnih, znanstvenih i akademskih ustanova.
Hrvatska kulturna zajednica / Ogranak Matice hrvatske u Wiesbadenu želi sudjelovati, najavio je

predsjednik Košak, u međunarodnom projektu*: Kreativne Europe AToM – Arhivi i tragovi migracija*, posvećenom istraživanju i dokumentiranju transnacionalnog konteksta migracije i dijaspore kroz arhivsku i arhivističku perspektivu. Prezentaciju i razgovor na temu *Arhivi u Hrvatskoj – Arhivi za mene?,* bit će u petak, 10. veljače 2023. godine, s početkom u 19:00 sati kao videokonferencija na portalu ZOOM: https://t1p.de/hkz-susret .

Ivica Košak

[10] Trojica pisaca Ferdinand Freiligrath, August Heinrich Hoffmann von Fallersleben i Emmanuel Geibel prvi su put u Gasthaus Pfropfenzieheru organizirali javni nastup *Deutschlandlieda*, koju je napisao Hoffmann von Fallersleben 1841., a otpjevana je uz melodiju skladatelja Josepha Haydna (Beč 1796./1797.). prema melodiji hrvatske narodne pjesme iz Gradišća, čiju je melodiju Joseph Haydn koristio kao lajtmotiv skladbe kasnije pjesme Nijemaca. Dio toga je sada himna Savezne Republike Njemačke.
[11] Časopis Spiegelungen izdaje *IKGS München, Institut za njemačku kulturu i povijest Jugoistočne Europe* pri Sveučilištu Ludwig-Maximilian u Münchenu.
[12] ICARUS Hrvatske, međunarodnog centra za arhivska istraživanja, kao i voditeljica Središnjeg ureda za arhivsku građu Sveučilišta u Zagrebu. ICARUS Hrvatska partner je u međunarodnom projektu Kreativne Europe AToM – Arhivi i tragovi migracija posvećenom istraživanju i dokumentiranju transnacionalnog konteksta migracije i dijaspore kroz arhivsku i arhivističku perspektivu. ICARUS Hrvatska partner je i u Erasmus+, te projektima WAAT i BoostDigiCulture.

SJEĆANJE NA VELIKOG HRVATSKOG PROTESTANTSKOG TEOLOGA

U Magdeburgu otkrivena informativna ploča u spomen Matiji Vlačiću Iliriku.

Društvo za promicanje obnove Ulrichove crkve u Magdeburgu zahvalilo hrvatskom veleposlaniku Gordanu Bakoti na inicijativi za postavljanje informativne ploče u čast i spomen Matiji Vlačiću Iliriku, uručivši mu monografiju *Die Magdeburger Ulrichskirche – Geschichte. Gegenwart. Zukunft.*

Dan pokajanja i molitve u Njemačkoj je blagdan protestantske crkve, koji korijene vuče iz vremena velikih nevolja i nedaća – rata i gladi, ugroza i opasnosti. Obilježava ga se u srijedu prije zadnje nedjelje u crkvenoj godini, zapravo, jedanaest dana prije prve nedjelje Došašća.

Ove je godine pao u srijedu, na 16. studenog. I tog je dana Gradsko poglavarstvo Magdeburga, glavnoga grada savezne zemlje Sachsen-Anhalt, u središtu grada, otkrilo lijepu, živopisnu i poveliku ploču u čast i spomen **Matiji Vlačiću Iliriku**. Hrvatski glas Berlin izvijestio je **o tom svečanom činu otkrivanja.**

Informativna ploča je smještena na travnjak Ulrichovog parka, na istoimenom trgu, tik uz jednu šetnicu. Ploča izdaleka privlači prolaznike. Bogati i informativni tekst i živopisne ilustracije nude najvažnije podatke o djelovanju ovog Labinjanina, koji je tijekom prijelomnog razdoblja reformacije djelovao u crkvi sv. Ulricha i Levina, od milja nazvanu Ulrichova crkva.

Na svečanom činu otkrivanja, a ploču su otkrili gradonačelnica Magdeburga **Simone Borris** i veleposlanik Republike Hrvatske u Njemačkoj **Gordan Bakota,** usprkos jakoj kiši okupilo se dvadesetak uzvanika, među kojima regionalni biskup magdeburškog protestantskog okruga dr. dr. h. c. **Johann Schneider**, **Stephan Hoenen**, dekan magdeburške protestantske zajednice i **Anne-Marie Kedding**, potpredsjednica Zemaljskog parlamenta Sachsen-Anhalt.

Neki dan mi je pod ruke došlo online glasilo udruge *Kuratorium Ulrichskirche – Gesellschaft zur Förderung der Rekonstruktion der Ulrichskirche zu Magdeburg"* ("Kuratorij Urichskirche – Društvo za promicanje obnove Ulrichove crkve u Magdeburgu, a za oko mi je pak zapela fotografija s poznatim licima – s dr. **Lukom Ilićem,** pokretačem postavljanja informativne ploče u onim njemačkim gradovima u kojima je djelovao Vlačić pa tako i u Magdeburgu, nasmiješenim veleposlanikom Bakotom, koji je uspješno pregovarao s Magdeburgom i jednom razdraganom damom koja u lijevoj ruci drži najlon vrećicu s natpisom BOOK, te u pozadini diplomatski savjetnik **Domagoj Marić**.

Razdragana dama je dr. **Astrid Stein**, koja se u ime udruge zahvalila veleposlaniku Bakoti na inicijativi za postavljanje informativne ploče uručivši mu monografiju *Die Magdeburger Ulrichskirche – Geschichte. Gegenwart. Zukunft.* (Ulrichova crkva u Magdeburgu – povijest, sadašnjost, budućnost).

Uručenju monografije prisustvovao je i arheolog **Rainer Kuhn**, dr. ing. **Wilhelm Polte,** prvi gradonačelnik Magdeburga nakon ujedinjenja Njemačke,

Waltraut Zachhuber, prva žena imenovana na mjesto superintendanta Magdeburga i bivša pastorica magdeburške prvostolnice i njen suprug **Gerhard Zachhuber**, bivši upravitelj magdeburške evangeličke crkve.
Ali, među nazočnima nije bilo autora monografije dr. **Tobiasa Köppea**, predsjednika udruge, koji je u to vrijeme bio na svom radnom mjestu – u operacionoj dvorani.
Köppe čitatelja vodi na putovanje kroz bogatu povijest Ulrichove crkve i pri tome ju opisuje s tri pridjeva – *ottonska, protestantska i ispovje-dajuća*. Köppe ocrtava i moguću budućnost te crkve, jako zbombardirane u Drugom svjetskom ratu, a 5. travnja 1956. eksplozivom sravnjene sa zemljom.
Informativna ploča je podignuta na mjestu nekadašnjeg župnog dvora u kojem je Vlačić živio i radio od 1549. do 1557. boreći se protiv re-katolizacije, odnosno protiv protureformacije, i tako ostavio veliki i značajni trag u crkvenoj, društvenoj i političkoj povijesti sasko-anhaltske metropole.

Köppea sam u jednom mailu upitala kako on osobno, i kako njegova udruga, gleda na Vlačića i što on njima danas znači. Evo Köppeovog odgovora: *Kao što znate, vaš sunarodnjak Matthias Flacius Illyricus znatno je pridonio povijesnoj važnosti naše Ulrichove crkve. Flacius je odavde razašiljao reformatorske polemičke tekstove i tu je pokrenuo znamenite „Magdeburške centurije.* Ulrichova crkva ima veliku simboličnu vrijednost. Bila je središnji akcijski centar *Božje propovjedaonice* pa je time stekla i europsko značenje.

Ovu našu podupirajuću udrugu „Kuratorium Ulrichskirche e. V.“, čiji sam ja predsjednik, osnovali smo 2007., na Dan reformacije. Cilj nam je promovirati ovu značajnu reformatorsku crkvu koja je 1956., u vrijeme DDR-a, po nalogu Jedinstvene socijalističke stranke Njemačke iz ideoloških razloga dignuta u zrak. Želimo ju obnoviti po uzoru na „Frauenkirche“ u Dresdenu. Magdeburško Gradsko vijeće izglasalo je 2010. rezoluciju kojom su podržali naš projekt. Međutim, tada se oformio protupokret, kontroliran slijeva, i propale su naše ambicije da za 500. obljetnicu reformacije, u listopadu 2017,. inauguriramo obnovljenu Ulrichovu crkvu. Na referendumu 2011. 75 % glasača bilo je protiv obnove, a 25 % za obnovu. Za dlaku je u Gradskom vijeću 2017. propalo i izglasavanje rekonstrukcije portala, a prošle godine, 2021., otkrivanje temelja.

Stoga se cijela naša udruga, svi smo se mi, svih 150 članova i ja, jako obradovali kad smo saznali za ideju hrvatskog veleposlanika, Njegove ekscelencije Gordana Bakote, o postavljanju ploče u čast Matthiasu Flaciusu Illyricusu i na spomen na njegovo djelovanje u Magdeburgu. Time je g. Bakota naglasio značenje Ulrichove crkve i njenog župnog dvora. Mi ćemo i dalje pokušavati oduševiti građane Magdeburga za Ulrichovu crkvu i njenu veličanstvenu povijest.

Možda postoje, i možda su mogući, još neki drugi oblici sjećanja na važnog Istranina Flaciusa Illyricusa u Magdeburgu.”[1]

Aleksandra Brnetić

Izvori fotografija /Screenshot

medijsko pokroviteljstvo
Hrvatski Glas Berlin

[1] Objavljeno: https://hrvatskiglas-berlin.eu/?p=222312

IN MEMORIAM

Dubravka Ugrešić

Hrvatska književnica, **Dubravka Ugrešić** preminula je 17. ožujka 2023. godine u Amsterdamu. Rođena je 1949. godine u Kutini, studirala je komparativnu književnost i ruski jezik na Sveučilištu u Zagrebu, a više od dvadeset godina radila je na tamošnjem Institutu za književnu teoriju. Bavila se prijevodima s ruskoga (Danilo Harms, Boris Pilnjak) te uredila antologiju alternativne ruske proze (*Pljuska u ruci*).
Pisala je kratku prozu, romane i književne eseje, kao i scenarije. Njezina prozna zbirka, *Poza za prozu* iz 1978. godine, je prva knjiga priča Dubravke Ugrešić i pokazuje sve bitne odlike njezinog proznog postupka, interes za pitanja poetike, povezan s naoko lakim i neobaveznim, izrazito duhovitim pripovijedanjem o svakodnevnici. Slijedio je niz izvanrednih djela, poput romana *Štefice Cvek u raljama života* kao primjer postmodernističkih parodija na žensku prozu (prema romanu, redatelj Rajko Grlić snimio je istoimeni film). Objavljivala je romane *Muzej američke fikcije* (1993.) i *Kultura laži* (1996.). Na njemačkom je objavila roman *Baba Jaga legt ein Ei* (2008.) i svezak eseja *Karaokekultur*, u kojem je secirala fenomene digitalnog doba.
Pozicionirala se protiv nacionalizma, mržnje i rata devedesetih godina. U javnosti je proglašavana izdajicom, državnim neprijateljem i vješticom.
- *Ali to su samo trivijalni detalji. Jednostavno, u Hrvatskoj više nisam mogla ni disati. Jer ono što se tada događalo nije se moglo opravdati ratom, izvanrednom situacijom ili bilo čime drugim. Ljudi su doslovno podivljali, iživljavali su se. A ja to nisam mogla podnijeti - drugi su mogli*", rekla je pogodom dodijele *Međunarodne književne nagrade* u Krškom, 2016. godine. U Njemačku se preselila 1993.godine, a zatim 2001. u Amsterdam. Zarađivala je za život pišući i kao predavačica na europskim i američkim fakultetima.
Njezino iskustvo migracije odrazilo se na njezine eseje i romane. S *Muzejom bezuvjetne predaje* (1998.) bila je međunarodno uspješna, *Muzej tuge* bio je dostojan nasljednik pet godina kasnije. U njemu hrvatska književna znanstvenica koja je zbog rata napustila Zagreb započinje projekt sa svojim studentima, koji također dolaze iz srušene Jugoslavije.
Bila je i inicijator za stvaranje YU leksikona mitologije. Pisala je o mračnim stranama modernih društava, o homogenizaciji ljudi uzrokovanoj medijima, politikom, religijom, zajedničkim uvjerenjima i tržištem te o egzilu. Ukratko, pisala je stvari o kojima bi drugi ljudi radije šutjeli. - Svi pokušavaju onemogućiti povijest, učiniti da izgleda kao da je sve počelo jučer; zaborav se stalno stvara, na nekoliko različitih razina. Na primjer, političari nas uvjeravaju da živimo u najboljem od mogućih svjetova i plaše nas od bilo kakvih promjena. Zato cijeli svijet šuti, nemojmo ništa mijenjati, jer bi moglo biti još gore.
Dobitnica je mnogih nagrada, poput *Austrijske državne nagrade za europsku književnost* i nagrade *Heinrich Mann* Umjetničke akademije u Berlinu.

Susan Sontag svojedobno je rekla kako je Dubravka Ugrešić - *autorica koju jednostavno morate obožavati*.

Preminula je u 73. godini života.

[]

Spiegelungen
HEFT 2.22 17 MÜNCHEN
ZEITSCHRIFT FÜR DEUTSCHE KULTUR UND GESCHICHTE SÜDOSTEUROPAS

Vortrag: »Kulturelle Brücken schlagen«

Am 7. Mai sprach Dr. Angela Ilic im Wiesbadener Rathaus über die Europäische Kulturhauptstadt Novi Sad 2022. In ihrem Vortrag »Kulturelle Brücken schlagen. Novi Sad, Kulturhauptstadt Europas 2022« widmete sie sich der bewegten Geschichte der multikulturellen Stadt Neusatz (sr. Novi Sad, ung. Ujvidek). Der Vortrag fand im Rahmen der »Europawoche Hessen 2022« statt und wurde von der Kroatischen Kulturgemeinschaft e. V. Wiesbaden organisiert.

Spiegelungen, *Zeitschrift für Deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas*, 2.22, Friedrich Pustet Verlag, München 2022., S.: 264

ikgs VERLAG FRIEDRICH PUSTET

Josip Kosor (Tribounj, kraj Drniša, danas Trbounje, 27. siječnja 1879. – Dubrovnik, 23. siječnja 1961.), hrvatski je dramatičar, novelist i romanopisac.

Foto: Arhiva redakcije

RIJEČ - glasnik Hrvatske kulturne zajednice - Ogranka Matice hrvatske - Wiesbaden. **br. 65/66, 2023.**

DAS WORT - MITTEILUNGSBLATT DER KROATISCHEN KULTURGEMEINSCHAFT

RIJEČ ISSN 2196-6109